

**AZ EURÓPAI UNIÓ
TANÁCSA**

**Brüsszel, 2009. július 23. ()
(OR. en)**

12277/09

JUSTCIV 179

FELJEGYZÉS

Küldi:	a Tanács Főtitkársága
Címzett:	a Polgári Jogi Bizottság (általános kérdések)
Tárgy:	Magyarázó jelentés a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 2007. október 30-án Luganóban aláírt egyezményről

A delegációk mellékelten kézhez kapják a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 2007. október 30-án Luganóban aláírt egyezményről szóló magyarázó jelentés végleges változatát.

A polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 2007. október 30-án Luganóban aláírt egyezmény

Magyarázó jelentés

szerző: Fausto Pocar professzor

A Milánói Egyetem Nemzetközi Jogi Tanszékének vezetője

I. FEJEZET

ÁLTALÁNOS ÉSZREVÉTELEK

1. Bevezető megjegyzések és a felülvizsgálat története

1. A polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, a szerződő felek által 2007. október 30-án Luganóban aláírt egyezmény (a továbbiakban: Luganói Egyezmény vagy Egyezmény) az Európai Közösség, a Dán Királyság¹, az Izlandi Köztársaság, a Norvég Királyság és a Svájci Államszövetség között jött létre. Ez az Egyezmény a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a bírósági határozatok végrehajtásáról szóló, az Európai Közösség tagállamai és az Európai Szabadkereskedelmi Társulás (EFTA) egyes tagállamai között létrejött, 1988. szeptember 16-i Luganói Egyezmény² (a továbbiakban: az 1988. évi Luganói Egyezmény vagy az 1988. évi egyezmény) helyébe lépett. Az 1988. évi Luganói Egyezmény a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a bírósági határozatok végrehajtásáról szóló, az Európai Közösség hat alapító tagállama között az EK-Szerződés 220. cikkének (jelenlegi 293. cikkének) alkalmazásában létrejött, és alkalmazásának a Közösséghez csatlakozó új államokra való kiterjesztése érdekében többször módosított, 1968. szeptember 27-i Brüsszeli Egyezménnyel (a továbbiakban: Brüsszeli Egyezmény) párhuzamos egyezmény³. 1988 után több olyan tagállam csatlakozott az Európai Közösséghez, amelyek a Luganói Egyezmény részes felei voltak, és ezzel a Brüsszeli Egyezménynek is részes feleivé váltak, miáltal most más minőségben vesznek részt a Luganói Egyezményben⁴. 1997-ben, amikor elkezdődött a Luganói Egyezmény felülvizsgálata, a szerződő felek az Európai Közösség akkori tizenöt tagállama, valamint Izland, Norvégia és Svájc voltak.

¹ Dánia 2007. december 5-én Brüsszelben írta alá az Egyezményt.

² HL L 319., 1988. 11. 25., 9. o.

³ Eltérő hivatkozás hiányában az utalások a Brüsszeli Egyezményre (HL C 27., 1998.1.26., 1 o.) vonatkoznak, amely magában foglalja az Egyezménynek a Dán Királyságnak, Írországnak, valamint Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyságának a csatlakozásáról szóló, 1978. október 9-i egyezmény (az 1978-as csatlakozási egyezmény), a Görög Köztársaság csatlakozásáról szóló, 1982. október 25-i egyezmény (az 1982-es csatlakozási egyezmény), a Spanyol Királyság és a Portugál Köztársaság csatlakozásáról szóló, 1989. május 26-i egyezmény (az 1989-es csatlakozási egyezmény), valamint az Osztrák Köztársaság, a Finn Köztársaság és a Svéd Királyság csatlakozásáról szóló, 1996. november 29-i egyezmény (az 1996-os csatlakozási egyezmény) által módosított szövegét.

⁴ Finnország, Svédország és Ausztria 1995. január 1-jén váltak a Közösség tagállamaivá, de 1993. április 1-je óta a Luganói Egyezmény részes felei.

2. Az Európai Unió Tanácsa 1997-ben kezdeményezte a Brüsszeli Egyezmény és az 1988. évi Luganói Egyezmény egyidejű felülvizsgálatát a két egyezmény teljes körű harmonizációja és néhány olyan változtatás beépítése érdekében, amelyek célja az egyezményeknek a Bíróság általi értelmezése során felmerült problémák megoldása volt. Úgy találták, hogy a két egyezményt egyszerre kell felülvizsgálni többek közt azért, hogy azok lépést tartsanak a nemzetközi fejleményekkel és a technológiai fejlődéssel, különös tekintettel az elektronikus kereskedelemre; hogy felgyorsítsák a határozatok végrehajtását, aminek szükségességét később az 1997. október 2-i Amszterdami Szerződés⁵ 65. cikke is hangsúlyozta, amely még nem volt hatályos akkor, amikor a munka elkezdődött; hogy egyszerűsítsék a joghatósággal kapcsolatos kérdéseket és a joghatóságok közötti koordinációt; hogy tisztázzák a pontatlanságokat és azokat a kérdéseket, amelyek az alkalmazás során problematikusnak bizonyultak; és végül hogy az egyezmények bizonyos rendelkezéseit hozzáigazítsák a Bíróság ítélkezési gyakorlatához, noha ez a kiigazítás a későbbiekben nem mindig bizonyult szükségesnek.

⁵ Amszterdami szerződés az Európai Unióról szóló szerződés, az Európai Közösségeket létrehozó szerződések és egyes kapcsolódó okmányok módosításáról, HL C 340., 1997.11.10., 1. o.

3. Az Európai unió Tanácsa 1997. december 4–5-i ülésén felállított egy *ad hoc* szakértői munkacsoportot, amely a tagállamok és azon EFTA-tagállamok képviselőiből állt, amelyek egyben a Luganói Egyezménynek is részes felei (Svájc, Norvégia és Izland); a munkacsoport feladata az volt, hogy megvizsgálja a Brüsszeli és a Luganói Egyezménynek a tagállamok és az Európai Bizottság által javasolt módosításait, figyelembe véve a Bíróság ítélkezési gyakorlatát és az 1988. évi Luganói Egyezmény 2. jegyzőkönyvében hivatkozott, a nemzeti bíróságok által hozott egyes ítéleteket, és elkészítsen egy olyan egyezménytervezetet, amely javítana a jelenlegi szövegeken, és összehangolná azokat. A munkacsoport megbízása meghatározta a követendő prioritásokat: a két egyezmény néhány gyakorlati vonatkozásának vizsgálatát, egyes rendelkezések modernizációját, bizonyos technikai vonatkozások kiigazítását, a szövegeknek az 1980. június 19-i Római Egyezménnyel való összehangolását és végül a Luganói Egyezmény néhány olyan vonatkozásának kiigazítását, amelyet a Brüsszeli Egyezmény másképpen szabályozott; a felülvizsgálatra vonatkozó további javaslatokat a prioritást élvező cikkek vizsgálatának lezárultával tudták figyelembe venni.

Az *ad hoc* munkacsoport, amelynek megbízása az EK-Szerződés 220. cikkén alapult, a Bizottság által előterjesztett javaslatok, illetve a Tanács és az államok delegációi által hozzá benyújtott munkadokumentumok alapján folytatta munkáját, teljes mértékben figyelembe véve a Bíróság ítélkezési gyakorlatát, valamint a jogi szakirodalomban és a tudományos szervezetekben kifejtett véleményeket⁶. A munkacsoport kilencszer ülésezett Brüsszelben; az ülések elnöke Gustaf Möller finn küldött, alelnöke Monique Jametti Greiner svéd küldött volt, Fausto Pocar olasz küldött pedig előadóként működött közre. Az Európai Bizottság teljes mértékben részt vett a munkacsoport tevékenységében⁷. Az 1999. április 19–23-án tartott utolsó ülésen a munkacsoport általános megállapodást ért el a Brüsszeli és a Luganói Egyezmény felülvizsgált szövegéről⁸.

⁶ Különösen fontos megemlíteni a nemzetközi magánjoggal foglalkozó európai csoportot (EGPIL/GEDIP), amely a Luganói Egyezménnyel foglalkozó állandó bizottság titkárságának és az Európai Unió Főtitkárságának 1997. április 7-én a Brüsszeli és a Luganói Egyezmény felülvizsgálatára vonatkozó javaslatokat tartalmazó dokumentumot nyújtott be; ezt a dokumentumot (a továbbiakban: a nemzetközi magánjoggal foglalkozó európai csoport javaslatai) 1997. április 15-én munkadokumentumként elküldték a delegációknak.

⁷ Lengyelország megfigyelőként vett részt a munkacsoport ülésein, miután a Luganói Egyezmény valamennyi szerződő fele hozzájárult ahhoz, hogy csatlakozzon az Egyezményhez. A munkacsoporti üléseken megfigyelőként vett részt továbbá a Bíróság, az EFTA és Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia.

⁸ A 7700/99. sz. tanácsi dokumentum, 1999.4.30.

4. 1999. május 1-jén azonban hatályba lépett az Amszterdami Szerződés, amely új jogkörökkel ruházta fel az Európai Közösséget a polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés tekintetében, és megakadályozta, hogy az *ad hoc* munkacsoport által javasolt tervezet a Brüsszeli Egyezmény és ezzel párhuzamosan az új Luganói Egyezmény új változatává váljon. A tervezetet a Tanács 1999. május 12-én „befagyasztotta” addig, amíg a Bizottság elő nem terjeszti egy olyan – az EK-Szerződés 61. cikkén alapuló – közösségi jogi aktus tervezetét, amely a közösségi jogi keretben a Brüsszeli Egyezmény helyébe lépne. A Tanács 1999. május 27–28-i ülésén elvi jóváhagyását adta az *ad hoc* munkacsoport által elért megállapodáshoz.

5. A Bizottság 1999. július 14-én benyújtott a Tanácsnak egy olyan közösségi rendeletre irányuló javaslatot, amely nagyrészt az *ad hoc* munkacsoport által készített szövegen alapult, és tartalmazta az eszköz új jogi formája miatt szükségessé vált kiigazításokat, valamint a fogyasztókra vonatkozó új rendelkezéseket⁹. A Tanács Polgári Jogi Bizottsága megvizsgálta ezt a javaslatot. A Tanács 2000. december 22-én a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló 44/2001/EK rendelet¹⁰ (a továbbiakban: Brüsszel I. rendelet) formájában jóváhagyta a javaslatot. A rendelet, amelyet később módosítottak annak érdekében, hogy kiterjesszék az Európai Közösséghez csatlakozó új államokra is, 2002. március 1-jén lépett hatályba, és a Közösség tagállamai közötti kapcsolatokban – Dánia kivételével, amely az EK-Szerződés 69. cikke értelmében nem vesz részt a IV. cím alapján elfogadott jogi aktusokban – a Brüsszeli Egyezmény helyébe lépett. A Közösség 2005. október 19-én Brüsszelben megállapodást írt alá Dániával, amely előírja a Brüsszel I. rendelet rendelkezéseinek a Közösség és Dánia közötti kapcsolatokban való alkalmazását és ennek megfelelő módosításait¹¹.

⁹ COM(1999) 348 végleges, 1999.7.14.

¹⁰ HL L 12., 2001.1.16., 1. o.

¹¹ HL L 299., 2005.11.16., 62. o.

6. Az Amszterdami Szerződés által az Európai Közösségre ruházott új jogkörök miatt felmerült a kérdés, hogy az új Luganói Egyezményt egyedül a Közösségnek vagy a Közösségnek és a tagállamoknak együtt kellene-e megtárgyalnia és megkötnie. A Bizottság 2002. március 25-én tanácsi határozatra irányuló ajánlást nyújtott be, amely egyrészt a Közösség és Dánia, másrészt a Közösség és Izland, Norvégia, Svájc és Lengyelország (amely akkor még nem csatlakozott a Közösséghez) közötti, a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, az 1988. szeptember 16-i Luganói Egyezmény helyébe lépő egyezmény elfogadása céljából tárgyalások megkezdésére hatalmazza fel a Bizottságot¹². A 2002. október 14–15-én ülésező Tanács felhatalmazta a Bizottságot, hogy kezdjen tárgyalásokat az új Luganói Egyezmény elfogadására vonatkozóan, de nyitva hagyta annak kérdését, hogy az új egyezmény megkötése a Közösség kizárólagos hatáskörébe vagy a Közösség és a tagállamok megosztott hatáskörébe tartozik-e. A tanácsi határozat melléklete tartalmazta a tárgyalási irányelveket, valamint a Tanács, a Bizottság és a tagállamok közös nyilatkozatát, miszerint a tanácsi határozat nem jár jogi következményekkel a Közösség és a tagállamok felelősségi körének kérdésére nézve. A Tanács megállapodott arról, hogy a kérdésről – az EK-Szerződés 300. cikkének (6) bekezdésével összhangban – kikéri a Bíróság véleményét.

7. A Tanács 2003. március 7-én benyújtotta a Bíróságnak a véleménykérést, amelyben leírták, hogy a tervezett megállapodás célja az, hogy az új megállapodás lényeges rendelkezéseit a lehető legnagyobb mértékben összehangolják a Brüsszel I. rendelettel, továbbá az alábbi kérdést fogalmazták meg: „A polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló új Luganói Egyezmény – jelen beadvány 8–12. pontjai szerinti – megkötése teljes egészében a Közösség kizárólagos hatáskörébe vagy a Közösség és a tagállamok megosztott hatáskörébe tartozik?” A teljes ülésben eljáró Bíróság 2006. február 7-én az alábbi véleményt fogalmazta meg: „A polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló új Luganói Egyezménynek a vélemény iránti kérelem – jelen vélemény 26. pontjában szereplő – 8–12. pontja szerinti megkötése teljes egészében az Európai Közösség kizárólagos hatáskörébe tartozik.”¹³

¹² COM (2002) 298 végleges, 2002.3.22.

¹³ A Bíróság 1/03. sz. véleményének rendelkező része (EBHT 2006., I-1145.).

8. Miután a Bíróság véleményt nyilvánított, 2006. október 10–12-én Luganóban az Európai Közösség, Dánia, Izland, Norvégia és Svájc, valamint több közösségi intézmény és megfigyelőként jelenlévő tagállam részvételével diplomáciai konferenciát tartottak az új Luganói Egyezmény véglegesítése érdekében. Az ülés elnöke Monique Jametti Greiner svájci küldött volt, az előadó pedig Fausto Pocar; a találkozón minden olyan rendelkezést megvizsgáltak, amely eltért az *ad hoc* munkacsoport által 1999-ben elfogadott szövegtől – és amelyek közül többről az 1988. évi Luganói Egyezmény 2. jegyzőkönyvének 3. cikke alapján létrehozott állandó bizottságban már korábban is informális tárgyalásokat folytattak –, és hivatalosan elfogadták az új egyezmény szövegét. Ezzel szemben nem minden vitás pontban tudtak megállapodást elérni, ezért további tárgyalásokra volt szükség, amelyeket követően 2007. október 30-án Brüsszelben parafálták, 2007. október 30-án pedig Luganóban a szerződő felek aláírták az új egyezmény szövegét.

2. A magyarázó feljegyzés természete és célja

9. A Tanács a 2002. október 14–15-i ülésén jóváhagyott tárgyalási irányelvekben – amelyekben felhatalmazta a Bizottságot, hogy kezdjen tárgyalásokat az új Luganói Egyezmény elfogadására vonatkozóan – pontosította, hogy magyarázó jelentést kell készíteni a felülvizsgált egyezményről, ahogyan az az 1988. évi Luganói Egyezmény esetében is történt. E magyarázó jelentés tehát az 1988. évi Luganói Egyezményt kísérő jelentésre¹⁴ (a továbbiakban: Jenard-Möller jelentés) épül. Az ilyen magyarázó jelentések előnye, hogy az Egyezmény rendszerében – eltérően attól a rendszertől, amelybe a Brüsszel I. rendelet tartozik – nincs Bíróság, amely tisztázza a nemzeti bíróságokon esetlegesen felmerülő értelmezési bizonytalanságokat, ezért célszerű, hogy a bíróságoknak olyan referenciát bocsássonak a rendelkezésére, amely segít az Egyezmény jelentésének pontosításában, és elősegíti az egységes alkalmazást, figyelembe véve nem utolsósorban azt, hogy a jövőben más országok is csatlakozhatnak az Egyezményhez.

¹⁴ Az 1988. szeptember 16-i Luganói Egyezményről (HL C 189., 1990.7.28., 2. o.) szóló jelentés.

10. A tartalommal kapcsolatban: a Tanács tárgyalási irányelvei szerint a jelentésnek az Egyezmény és annak jegyzőkönyvei által szabályozott ügyek összességére ki kellett terjednie. A delegációk a tárgyalások során pontosították, hogy a magyarázó jelentésnek az Egyezmény valamennyi rendelkezésére ki kell térnie, és be kell számolnia a tárgyalások lefolyásáról, valamint a Bíróságnak a Brüsszeli Egyezmény és a Brüsszel I. rendelet párhuzamos rendelkezéseivel kapcsolatos, egyre gyarapodó ítélkezési gyakorlatáról. Mint fentebb elmondtuk, az új Luganói Egyezmény egy több évtizedes, hosszú és összetett fejlődési folyamat része, amely az 1968-ban az Európai Közösség hat alapító tagállama által megkötött Brüsszeli Egyezménnyel kezdődött, és további jogi aktusok sorozatával folytatódott, amelyek közül az egyik az 1988. évi Luganói Egyezmény. Az Egyezmény szövege ezt a fejlődést tükrözi, és több rendelkezése korábbi eszközökben már előfordult záradékokat idéz, néha változatlanul vagy csupán alaki változtatásokkal.

Ezen eszközök mindegyikét – a Brüsszel I. rendelet kivételével – az egyes rendelkezésekről szóló magyarázó jelentés kíséri. Ha egy rendelkezés nem új, vagy ha a módosítások csupán alaki vagy nyelvi jellegűek, elegendő visszautalni a korábbi magyarázó jelentésekre. Ez a jelentés ezért gyakran utal – anélkül, hogy megismételné az azokban foglaltakat – az 1968-as Brüsszeli Egyezményről szóló jelentésre (a továbbiakban: Jenard-jelentés)¹⁵, az 1978-as csatlakozási egyezményről szóló jelentésre (a továbbiakban: Schlosser-jelentés)¹⁶, az 1982-es csatlakozási egyezményről szóló jelentésre (a továbbiakban: Evrigenis-Kerameus jelentés)¹⁷, az 1989-es csatlakozási egyezményről szóló jelentésre (a továbbiakban: Almeida Cruz-Desantes Real-Jenard jelentés)¹⁸ és a már említett Jenard-Möller jelentésre, amely az 1988. évi Luganói Egyezményt kísérte. A Brüsszel I. rendelethez nem tartozik ilyen jelentés, ám rendelkezéseinek konkrét magyarázata néha megtalálható a preambulumbekkezdésekben, amelyekre szükség esetén hivatkozni fogunk.

¹⁵ Jelentés a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a bírósági határozatok végrehajtásáról szóló, 1968. szeptember 27-i egyezményről (OJ C 59, 1979.3.5.).

¹⁶ Jelentés a Dán Királyságnak, Írországnak, valamint Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyságának a csatlakozásáról szóló, 1978. október 9-i egyezményről (HL C 59., 1979.3.5.).

¹⁷ Jelentés a Görögország csatlakozásáról szóló, 1982. október 25-i egyezményről (HL C 298., 1986.11.24.).

¹⁸ Jelentés a Portugália és Spanyolország csatlakozásáról szóló, 1989. május 26-i egyezményről (HL C 189., 1990.7.28.).

11. E magyarázó feljegyzésnek nemcsak a korábbi Egyezmény, hanem a lényegében azonos tartalmú Brüsszel I. rendelettel kapcsolatos igazságügyi előzmények fényében is figyelembe kell vennie a Luganói Egyezmény valamennyi rendelkezését; ugyanakkor emlékeztetünk arra, hogy a jelentés csak a Luganói Egyezménnyel foglalkozik, és semmilyen módon nem tükrözi az államoknak vagy a Közösségnek a Brüsszel I. rendelettel kapcsolatos álláspontját. A Brüsszel I. rendeletről szóló magyarázó jelentés hiánya nem jelenti azt, hogy e jelentés célja e feltételezett úr betöltése. Más szóval, e jelentésnek nem célja, hogy magyarázattal szolgáljon a rendeletről, vagy útmutatást nyújtson értelmezéséhez vagy a benne foglalt szabályok alkalmazásához; egyetlen célja a felülvizsgált Luganói Egyezmény szabályainak magyarázata.

II. FEJEZET

AZ EGYEZMÉNY SZERKEZETE ÉS HATÁLYA

1. Szerkezet

12. A preambulum kimondja, hogy az Egyezmény célja az, hogy a szerződő felek területükön megerősítsék az ott letelepedett személyek jogi védelmét, és e célból meghatározzák a bíróságok nemzetközi joghatóságát, megkönnyítsék a határozatok, közokiratok és perbeli egyezségek elismerését, és gyors eljárást vezessenek be azok végrehajtásának biztosítására. Az Egyezmény e céllal – figyelembe véve a nemzetközi és közösségi szabályok fent leírt fejlődését – kiterjeszti a szerződő felekre a Brüsszel I. rendelet elveit, és lényegében megismétli annak rendelkezéseit. A Brüsszel I. rendelettel való párhuzamosságra az Egyezmény 2. jegyzőkönyvének bevezetése is utal, amely hangsúlyozza, hogy bár két külön jogi aktusról van szó, lényegi kapcsolat van közöttük. Az Egyezmény szerkezete ezért a rendelet elvein alapul, amelyek egyúttal a Brüsszeli Egyezmény alapját jelentették.

Ez az Egyezmény tehát kettős egyezmény, amely alkalmazási területén belül szabályozza az Egyezmény által kötelezett államok bíróságainak közvetlen joghatóságát, a bíróságok közötti együttműködést egymással konkuráló joghatóságok esetén, az ítéletek elismerésének feltételeit és az ítéletek végrehajtására vonatkozó egyszerűsített eljárást. Az új Egyezmény szövege e pontok mindegyikében eltér az 1988. évi Egyezménytől, vagy azért, mert összehangolták a Brüsszel I. rendelettel, vagy mert konkrét rendelkezést vezettek be a Bíróság ítélkezési gyakorlatában bekövetkezett fejlemények figyelembe vétele, illetve az Egyezmény és a rendelet közötti kapcsolat szabályozása érdekében.

13. Az Egyezmény alapelvei közül fel kell hívni a figyelmet arra, amely szerint az Egyezmény által a joghatóság tekintetében megállapított szabályok átfogóak, vagyis az Egyezmény rendszere még a joghatóságra vonatkozó szabályokat is magában foglalja azáltal, hogy egy ügyet az Egyezmény által kötelezett államok nemzeti joga elé utal, ahogyan az – néhány kivétellel – azokban az esetekben történik, ha az alperes az Egyezmény által nem kötelezett államban rendelkezik lakóhellyel. A már idézett 1/03. sz. véleményben a Bíróság úgy vélte, hogy a Brüsszel I. rendelet 4. cikkében a nemzeti bíróságokat joghatósággal felruházó záradék a közösségi jogkörök gyakorlását jelenti és nem annak elismerését, hogy a tagállamok olyan jogkörrel rendelkeznek, amely korlátozza a rendeletben található, a joghatóságról szóló szabályok alkalmazási körét. Az Egyezményben található, a joghatóságról szóló szabályok átfogóak, és az, hogy az alperes az Egyezmény által kötelezett államban vagy azon kívül rendelkezik-e lakóhellyel, nem olyan kritérium, amely a joghatóság tekintetében korlátozná az Egyezmény alkalmazási körét (lásd még az alábbi 37. pontot).

2. Tárgyi hatály (1. cikk (1) és (2) bekezdés)

14. Az Egyezmény tárgyi hatálya semmilyen módon nem változott az 1988. évi Luganói Egyezményhez képest, és az új megfogalmazás azonos a Brüsszeli Egyezmény és a Brüsszel I. rendelet szövegével. A korábbi szövegekhez hasonlóan az új Egyezmény hatálya is a nemzetközi jogviszonyokat érintő eljárásokra és határozatokra korlátozódik, ideértve azon jogviszonyokat is, amelyek nem két szerződő állam, hanem egy szerződő és egy nem szerződő állam között jönnek létre¹⁹; automatikusan alkalmazandó függetlenül attól, hogy a felek hivatkoznak-e rá vagy sem; továbbá csak polgári és kereskedelmi ügyekben alkalmazandó, a bíróság jellegétől függetlenül. Az Egyezmény nem érinti az adó-, vám- vagy közigazgatási ügyeket, de alkalmazható a közigazgatási hatóságok és magánszemélyek közötti jogvitákban, amennyiben a hatóságok nem közhatalmi jogkörüket gyakorolva jártak el²⁰. Az Egyezmény tárgyi hatályát az az alá nem tartozó ügyek listája is korlátozza, amely változatlan maradt, és amelyet részletesebben a korábbi egyezményekről szóló jelentések vizsgálnak (Jenard-jelentés, 10–13. o.; Schlosser-jelentés, 30–65. pont; Evrigenis-Kerameus jelentés 24–37. pont).

¹⁹ A Bíróság C-281/02. sz. *Owusu*-ügyben hozott ítélete, EBHT 2005., I-1383. o., 25–26. pont.

²⁰ A Bíróság C-266/01. sz. *Préservatrice Foncière TIARD* ügyben hozott ítélete, EBHT 2003., I-4867. o., 36. pont.

15. Az *ad hoc* munkacsoport megvitatta, hogy ki kellene-e bővíteni az Egyezmény tárgyi hatályát azáltal, hogy csökkentik az Egyezmény hatálya alá nem tartozó ügyek számát. A Bizottság azt javasolta, hogy az Egyezmény terjedjen ki a házassági vagyoni jogra többek között azért, mert az összefügg a tartással kapcsolatos ügyekkel, amelyeket már belefoglaltak az Egyezménybe²¹. Tekintve azonban a nemzeti jogszabályok közötti jelentős eltéréseket, és mivel célszerű volt a meglevő szöveg felülvizsgálatának keretén belül maradni, úgy határoztak, hogy egy későbbi időpontra halasztják a házassági vagyoni jognak az Egyezménybe való esetleges beillesztését. A munkacsoport megvizsgálta továbbá azt a javaslatot is, hogy az Egyezmény terjedjen ki a szociális biztonságra is: a szociális biztonságot eredetileg azért zárták ki, mert az a nemzeti rendszerek közötti különbségek miatt hol közügy, hol magánügy. A munkacsoport úgy döntött, hogy nem törekszik egy olyan kérdés vizsgálatának folytatására, amelyről az 1408/71/EK rendelet²² elfogadásakor nem született megállapodás, noha elismerte, hogy az ügy nincs teljes mértékben kizárva az Egyezményből, ahogyan az az 1. cikk szövegéből látszik, mivel az Egyezmény vonatkozik (például) a szociális biztonsági szervek által egy vagy több kedvezményezettjük nevében a károkozásért felelős harmadik fél ellen indított bírósági eljárásokra (lásd még a Schlosser-jelentés 60. pontját). Vonatkozik továbbá a visszkereseti igényekre, amelyekben egy állami szerv magánjogi személytől az általa szociális támogatásként az elvált házastárs és az adott személy gyermeke részére megfizetett összegek behajtását kéri, amennyiben az adott kereset alapjára és elindítására vonatkozó részletes szabályokra a tartási kötelezettségekre vonatkozó rendes (magán-) jogi szabályok irányadóak. Másfelől viszont nem fedi le azokat a visszkereseti igényeket, amelyek olyan rendelkezéseken alapulnak, amelyek révén a jogalkotó az állami szervekre olyan előjogot ruházott, amely az adott szervet a rendes jogtól eltérő jogi helyzetbe hozza²³.

²¹ A házassági vagyoni jognak az Egyezményből való kizárásához értelmezési iránymutatásokkal szolgál a Bíróság 143/78 sz. *de Cavel*-ügyben hozott ítélete, EBHT 1979., 1055. o. és a C-220/95 sz. *Van den Boogaert v Laumen* ügyben hozott ítélete, EBHT 1997., I-1147. o.

²² A Tanács 1408/71/EGK rendelete (1971. június 14.) a szociális biztonsági rendszereknek a Közösségen belül mozgó munkavállalókra és családtagjaikra történő alkalmazásáról (HL L 149., 1971.7.5., 2. o.).

²³ A Bíróság C-271/00. sz. *Gemeente Steenbergen* ügyben hozott ítélete, EBHT 2002., 10489. o.

3. Az Egyezmény előírásai által kötelezett felek (1. cikk (3) bekezdés)

16. Az 1988. évi egyezmény az előírásai által kötelezett felek meghatározására a „szerződő államok” kifejezést használta. Az Amszterdami Szerződés kizárólagos hatáskörrel ruházta fel a Közösséget egy ilyen egyezmény megkötésére, ami azt jelentette, hogy az egyezmény már nem az Európai Közösség tagállamai és más államok közötti megállapodásnak számított, hanem olyan megállapodásnak, amelyben maga a Közösség járt el szerződő félként tagállamai nevében (Dánia kivételével); a „szerződő államok” kifejezés ezért nem megfelelő, így az 1. cikk (3) bekezdésében az „ezen egyezmény által kötelezett állam” kifejezés lépett a helyébe, ami az előző egyezményhez képest új. Az Egyezmény előírásai által kötelezett feleket jelölő új megfogalmazás is azon a felismerésen alapszik, hogy az Egyezmény alkalmazása – mind a joghatóság, mind a határozatok elismerése és végrehajtása tekintetében – rendszerint a Közösség tagállamainak felelőssége, és nem a Közösség mint olyan feladata. Az Egyezmény szerződő feleire való egyszerű utalás ezért nem lenne célszerű vagy elegendő az Egyezmény megfelelő végrehajtásának biztosításához. Az új megfogalmazással a (3) bekezdés vonatkozik egyrészt azon államokra, amelyek az Egyezmény szerződő felei – vagyis Izlandra, Norvégiára és Svájcra, amelyek nem tagjai a Közösségnek, valamint Dániára –, másrészt a Közösség azon tagállamaira, amelyek kötelesek alkalmazni az Egyezményt nemzeti jogrendszerükben.

17. A rendelkezés mindamellett pontosítja, hogy a kifejezés az Európai Közösséget is jelentheti, amely saját jogán részes fele az Egyezmények, mivel az Egyezmény egyes kötelezettségei adott esetben közvetlenül a Közösségre alkalmazandók, vagy a Bíróság vagy más társult közösségi bíróságok, például az Elsőfokú Bíróság vagy a Közzszolgálati Törvényszék által hozott határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozhatnak.

A 70. cikk 1. bekezdésének c) pontjáról folytatott megbeszélés fényében végül megállapodtak arról, hogy a nem veszik fel a regionális gazdasági integrációs szervezeteket az Egyezmény által kötelezett felek közé, noha ezek is szerződő felekké válhatnak.

4. Az Egyezmény és a Brüsszel I. rendelet közötti kapcsolat (64. cikk)

18. Figyelembe véve az Egyezmény és a Brüsszel I. rendelet közötti szoros kapcsolatot, az Egyezmény arra törekszik, hogy egy külön rendelkezésben, azaz a 64. cikkben pontosan meghatározza a két eszköz hatályát. Ez a cikk nagyrészt az 1988. évi egyezmény azon rendelkezésének tartalmát ismétli meg, amely az 1988. évi egyezmény és a Brüsszeli Egyezmény közötti kapcsolatot szabályozta (54B. cikk)²⁴, figyelembe véve a közösségi jogszabályokban időközben végbement fejleményeket. A rendelkezés első két bekezdése itt is lényegében a Brüsszel I. rendelet által kötelezett közösségi tagállamok bíróságainak szól, amelyeknek adott esetben mindkét eszközt alkalmazniuk kell, mivel a csak a Luganói Egyezmény által kötelezett államok bíróságai minden esetben kötelesek alkalmazni a Luganói Egyezményt. A (3) bekezdés tágabb hatályú, mivel ez a csak a Luganói Egyezmény által kötelezett államok bíróságainak is szól. Ugyanakkor ez a rendelkezés bármely bíróságnak felvilágosítást nyújthat, különösen perfüggőség és összefüggő eljárások esetén, valamint a határozatok elismerése terén.

19. A 64. cikk (1) bekezdése kimondja, hogy az Egyezmény nem sérti a Brüsszel I. rendeletnek, a Brüsszeli Egyezmények és az említett egyezmény értelmezéséről szóló 1971-es jegyzőkönyvnek, valamint az EK–Dánia megállapodásnak az Európai Közösség tagállamai által történő alkalmazását²⁵. Ez azt jelenti, hogy ezen eszközök hatálya változatlan, és elvben a Luganói Egyezmény nem korlátozza azt. Így a Brüsszel I. rendelet vagy az EK–Dánia megállapodás által kötelezett államok bíróságai joghatóságukat továbbra is a rendelettel összhangban gyakorolják az említett államokban, valamint más, a Luganói Egyezmény által nem kötelezett államokban lakóhellyel rendelkező személyek tekintetében is. Hasonlóképp a rendelet által kötelezett valamely államban hozott bármely határozatot a rendelet által kötelezett minden más államban el kell ismerni és végre kell hajtani, a rendeletben foglaltaknak megfelelően.

²⁴ Jenard-Möller jelentés, 14–17. o.

²⁵ Emlékeztetni kell arra, hogy a Brüsszel I. rendelet helyébe a tartási kötelezettségekről szóló rendelkezések tekintetében a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről szóló, 2008. december 18-i 4/2009/EK tanácsi rendelet lép (HL L 7., 2009.1.10., 1. o.) (lásd a rendelet 68. cikkét).

20. Mindazonáltal a (2) bekezdés szerint a Luganói Egyezmény bizonyos helyzetekben mindig alkalmazandó, mind a Brüsszel I. rendelet és a Luganói Egyezmény által egyaránt kötelezett államok bíróságai, mind a csak a Luganói Egyezmény által kötelezett államok bíróságai által.

Joghatósági ügyekben a Luganói Egyezmény minden esetben alkalmazandó az Egyezmény által kötelezett összes állam bíróságai által – ideértve a Brüsszel I. rendelet által kötelezett államok bíróságait is –, ha az alperes lakóhelye olyan államban van, amelyben az Egyezmény alkalmazandó, de a rendelet nem. Ugyanez történik, ha az Egyezmény 22. vagy 23. cikke alapján egy ilyen állam bíróságaira joghatóságot ruháznak, mivel ezek kizárólagos joghatóságok, amelyeket mindig tiszteletben kell tartani.

Ezenkívül a 27. és 28. cikkben szabályozott perfüggőség és összefüggő eljárások tekintetében a Luganói Egyezmény minden esetben alkalmazandó, ha az eljárást olyan államban indították, ahol az Egyezmény alkalmazandó, de a Brüsszel I. rendelet nem, valamint azokban az államokban is, ahol az Egyezmény és a rendelet egyaránt alkalmazandó. A joghatóság összehangolásának szempontjából ezért a Luganói Egyezmény által kötelezett részes államokat egyetlen összefüggő területnek kell tekinteni.

Végül, a határozatok elismerésének és végrehajtásának vonatkozásában a Luganói Egyezmény minden esetben alkalmazandó, amikor akár a származás szerinti állam, akár a címzett állam nem alkalmazza a Brüsszel I. rendeletet. Következésképp az Egyezmény alkalmazandó akkor, ha mindkét fél csak a Luganói Egyezménynek részes fele és akkor is, ha csak az egyik állam az Egyezménynek részes fele, a másik pedig a rendelet által kötelezett.

21. Az Egyezmény a (3) bekezdésben átveszi továbbá az 1988. évi egyezmény megfelelő cikkének rendelkezését, mely szerint a Luganói Egyezmény értelmében joghatósággal rendelkező, megkeresett bíróság megtagadhatja egy külföldi határozat elismerését vagy végrehajtását, ha azon joghatóság alapja, amelyre az eredeti bíróság határozatát alapozta, eltér az Egyezményből eredő alaptól, és az elismerés vagy végrehajtás egy olyan alperes ellen irányul, aki olyan államban rendelkezik lakóhellyel, amelyben az Egyezmény alkalmazandó, de a Brüsszel I. rendelet nem. Ez a szabály nem alkalmazandó, ha a határozat a címzett állam joga alapján egyébként elismerhető vagy végrehajtható. Az *ad hoc* munkacsoport megvitatta, hogy tanácsos-e megtartani ezt a szabályt, amelyet nyilvánvalóan az ihletett, hogy az Egyezményben részes államok közül a rendelet által kötelezett államok részéről hiányzott a bizalom. Noha ezt a szabályt nagy valószínűséggel soha sem fogják alkalmazni, és a szerződő államok közötti szilárd, kölcsönös bizalom ellenére ez a szabály hasznos garanciát nyújthat, mivel a Brüsszel I. rendelet által kötelezett államok szabadon módosíthatják a joghatóságra vonatkozó szabályaikat a közösségi jogszabályok módosítására vonatkozó közösségi eljárások révén, azon államok beleegyezése nélkül, amelyek csak a Luganói Egyezménynek részes felei.

22. Végezetül megjegyzendő, hogy a Luganói Egyezmény és a Brüsszel I. rendelet kapcsolatáról eddig elmondottak *mutatis mutandis* a Luganói Egyezmény és a Brüsszeli Egyezmény közötti, valamint a Luganói Egyezmény és az EK–Dánia megállapodás közötti kapcsolatra is vonatkoznak.

III. FEJEZET

JOGHATÓSÁG

1 – Általános rendelkezések

1. A joghatóságra vonatkozó általános szabály (2. cikk)

23. A joghatóságra vonatkozó általános szabály az új Egyezményben ugyanaz, amely az 1988. évi egyezményben volt. Az *actor sequitur forum rei* elven alapul, miszerint a joghatóság tekintetében az Egyezmény által kötelezett államokban továbbra is az alperes lakóhelye az irányadó. Ez megerősíti, hogy az alperes nemzetisége nem játszik szerepet a joghatóság tekintetében (a Jenard-jelentésben részletesen elemzett okok miatt, 14. oldaltól). Az Egyezmény által kötelezett államban lakóhellyel rendelkező személyek ellen ezért az adott állam bíróságain kell eljárást indítani, akár az adott állam polgáraitól van szó, akár nem (1. pont). Ahogy a 2. pont megerősíti, azon személyekre, amelyek nem állampolgárai annak az államnak, amelyben lakóhellyel rendelkeznek, ugyanazon joghatóság vonatkozik, mint az adott állam állampolgáira. Megjegyzendő, hogy az 1988. évi egyezményhez hasonlóan az általános szabály arra az államra ruházza a joghatóságot, amelynek a területén az alperes lakóhellyel rendelkezik, annak sérelme nélkül, hogy meghatározhatnak egy, az adott államban a nemzeti jog alapján joghatósággal rendelkező konkrét bíróságot.

24. A bizottsági javaslat²⁶ fényében az *ad hoc* munkacsoport ismét megvizsgálta annak kérdését, hogy a lakóhely helyett célszerűbb lenne-e az alperes szokásos tartózkodási helyét alapul venni, ahogyan az több egyezményben, különösen a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia keretében létrehozott egyezményekben és a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló 2001/2003/EK rendeletben²⁷ (a továbbiakban: Brüsszel IIa. rendelet) is történik. A munkacsoport megállapította, hogy a lakóhely kritériumát meg kell tartani, több okból: mert néhány tagállam (például az Egyesült Királyság), amely a Brüsszeli és a Luganói Egyezmény alkalmazásának céljából nemzeti jogában elfogadta a lakóhely konkrét fogalommeghatározását, nehézségekbe ütközne; mert a szokásos tartózkodási helyet néhány szakértő a személyes és családi kapcsolatok viszonylatában jobban alkalmazhatónak tartotta, mint a kereskedelmi jellegű kapcsolatokban; mivel a szokásos tartózkodási hely nem tűnik megfelelő kapcsolóelemnek cégek és jogi személyek esetében; és mivel a szokásos tartózkodási helyhez minden esetben független fogalommeghatározásra lenne szükség, amelyről adott esetben nehéz lett volna megállapodást elérni.

25. Annak lehetőségét is elvetették, hogy a szokásos tartózkodási helyet a joghatóság meghatározását segítő alternatív kritériumként hozzáadják a lakóhely fogalmához, mivel ez megsokszorozta volna a lehetséges joghatóságok számát azon esetekben, amikor a lakóhely és a szokásos tartózkodási hely két különböző államban van²⁸. Rámutattak továbbá, hogy a lakóhelynek a joghatóság meghatározására fő kritériumként történő alkalmazása nem okozott különösebb nehézséget a Brüsszeli és a Luganói Egyezmény gyakorlati alkalmazása során, annak ellenére, hogy a nemzeti jogok különbözőképpen értelmezik a lakóhelyet, legalább is azon eljárásokban, amelyekben az alperes természetes és nem jogi személy.

²⁶ COM(97) 609 végleges, 1997.11.26. Hasonlóképp a nemzetközi magánjoggal foglalkozó európai csoport javaslatai is a szokásos tartózkodási hely alapul vételét támogatták (26. pont).

²⁷ HL L 338., 2003.12.23., 1. o. A rendelet a korábbi 1347/2000/EK rendelet helyébe lép, amely a joghatóságot szintén a szokásos tartózkodási hely alapján határozta meg.

²⁸ Jenard-jelentés, 15–16. o.

a) *A természetes személyek lakóhelye (59. cikk)*

26. Az *ad hoc* munkacsoport megvizsgálta annak lehetőségét, hogy az Egyezmény bevezesse a „lakóhely” független fogalommeghatározását ahelyett, hogy az ügyet a nemzeti jog hatáskörébe utalja, ahogyan azt a Brüsszeli Egyezmény és az 1988. évi Luganói Egyezmény tette.. Néhány szakértő javaslata szerint a természetes személyek lakóhelyének közös fogalommeghatározása főként azon időtartam hosszán alapulhat, amelyet az alperes azon államban töltött, amelynek bíróságánál az ügyet elindították; tekintve azonban, hogy a meglévő egyezmények jól működtek, a munkacsoport úgy gondolta, nem célszerű ilyen fogalommeghatározást kidolgozni. Elismerte ugyan egy közös fogalommeghatározás potenciális előnyeit, ám a munkacsoport helyénvalóbbnak tartotta a nemzeti jog hatáskörébe utalni a lakóhely jelentésének – az alperes által az állam területén eltöltött idő alapján történő – meghatározását, amennyiben az szükséges. Az 59. cikk rendelkezései ezért változatlanok az 1988. évi egyezmény azonos tartalmú 52. cikkéhez képest, és a természetes személyek lakóhelyét továbbra is azon állam nemzeti joga alapján határozzák meg, amelyben az adott személy lakóhellyel rendelkezik.

b) *Társaságok és más jogi személyek székhelye (60. cikk)*

27. A társaságok és jogi személyek esete eltérő, mivel „székhelyük” meghatározása – amely e célból ugyanúgy kezelendő, mint a lakóhely – az 1988. évi egyezmény 53. cikke szerint az esetet tárgyaló bíróság államának nemzetközi magánjogi szabályai alapján történik. A jogszabályok kollíziójára vonatkozó, igen eltérő kritériumokon alapuló nemzeti szabályokra való utalás kevés problémát eredményezett a gyakorlatban, mindazonáltal a jövőben okozhat nehézségeket. A Bizottság ezért javasolta, hogy fogadjanak el közös fogalommeghatározást a társaságok székhelyére vonatkozóan, amely a központi vezetés helye vagy annak hiányában a bejegyzett székhely lenne²⁹, miáltal a társaságot tényszerű elemek alapján egy jogrendszerhez lehetne kötni. Az Egyezmény 60. cikkében foglalt rendelkezés figyelembe veszi a bizottsági javaslatot, de biztosítja azt, hogy az Egyezmény által kötelezett államok bíróságai akkor is joghatósággal rendelkezzenek, ha a társaság székhelye nem az Egyezmény által kötelezett államok egyikében van, de a központi ügyvezetés ezen államok egyikében található és fordítva. Ez a megoldás a bizottsági javaslatnál tovább megy.

²⁹ COM(97) 609 végleges, 2. cikk.

28. Az új fogalommeghatározás alternatívaként felsorolja a létesítő okirat szerinti székhelyet, a központi ügyvezetést és a társaság vagy a jogi személy üzleti célú tevékenységének fő helyét. Az, hogy ezek alternatívaként vannak felsorolva, azt jelenti, hogy ha közülük akár egy is az Egyezmény által kötelezett államban található, a társaság ellen az adott állam bíróságain eljárást lehet indítani, akkor is, ha az összes többi hely az Egyezmény által nem kötelezett államban vagy az Egyezmény által kötelezett másik államban van. Ez utóbbi esetben az Egyezmény rendszere szerint a joghatóságok egymással konkurálni fognak, és a felperes választhatja meg a fórumot. Ez a fogalommeghatározás bizonyos mértékben lehetővé teszi a legkedvezőbb igazságszolgáltatási fórum kiválasztását („forum shopping”), ami a természetes személyek lakóhelyével kapcsolatban is lehetséges valamilyen szinten. Indoklásképp elmondható, hogy ha egy társaság úgy határoz, hogy központi ügyvezetését az üzleti tevékenység fő helyétől eltérő helyszínre teszi, azzal azt kockáztatja, hogy mindkét helyen eljárást indíthatnak ellene.

29. A fogalommeghatározás mindenekelőtt azonban olyan kapcsolóelemet jelent, amely garantálja, hogy ha egy társaság az Egyezmény által kötelezett államban van bejegyezve vagy ott végzi üzleti tevékenységét, a tevékenységét illető minden jogvita az Egyezmény által kötelezett államok joghatósága alá fog tartozni, és így a felperesnek az Egyezmény által kötött bíróság áll majd rendelkezésére. Lehetőséget biztosít továbbá a felperesnek arra, hogy a végrehajtás valószínűsíthető helye szerinti bíróságon indítson eljárást. Önmagában a megvizsgált szempontok egyike sem elégítené ki ezeket az igényeket. A létesítő okirat szerinti székhely jelentős fokú biztonságot nyújt, mivel könnyen azonosítható, viszont gyakran a társaság vagyonának helyétől eltérő helyszínen található, és nem alkalmas az ítélet végrehajtására; ezenfelül lehetővé tenné, hogy a társaság központi ügyvezetése az Egyezmény által kötelezett államban legyen, vagy ott végezze fő üzleti tevékenységét, a létesítő okirat szerinti székhelye viszont máshol lenne, miáltal elkerülné az Egyezmény által kötelezett államok joghatóságát. A központi ügyvezetés ezzel szemben kapcsolódási pontot jelent az ítélet végrehajtása szempontjából hasznos hellyel, de ez a vállalaton belüli tényező, és gyakran nem közvetlenül meghatározható, ami megnehezíti a joghatósággal rendelkező bíróság kijelölését; továbbá, ha a központi ügyvezetés az Egyezmény által nem kötelezett államban található, ezen a kritérium alapján akkor sem lehetne a társaság ellen az Egyezmény által kötelezett államban eljárást indítani, ha a létesítő okirat szerinti székhely vagy az üzleti tevékenység fő helye ott van. Végezetül, az üzleti tevékenység fő helye természetesen könnyebben azonosítható és ellenőrizhető, de mint egyetlen kapcsolóelem nem tenné lehetővé a joghatóság gyakorlását olyan társaság felett, amely üzleti tevékenységének fő helye az Egyezmény által nem kötelezett államok területén van, abban az esetben sem, ha a társaság létesítő okirat szerinti székhelye és központi ügyvezetése ezen államok egyikében van, és ott jelentős mértékű üzleti tevékenységet folytat.

30. E megfontolások együttesen alátámasztják a tágabb értelmű fogalommeghatározás melletti döntést, amely lehetővé teszi, hogy egy társaságot vagy jogi személyt azon, az Egyezmény által kötelezett állam bírósága elé idézzék, amellyel jelentős kapcsolata van azáltal, hogy központi ügyvezetése, üzleti tevékenységének fő helye vagy a létesítő okirat szerinti székhelye ott található. A „létesítő okirat szerinti székhely” fogalma azonban nem megfelelő kapcsolóelem az Egyesült Királyság vagy Írország területén bejegyzett társaságok vagy jogi személyek esetében, mert ott a jogi rendszer arra a helyre hivatkozik, ahol a társaságot a megfelelő jegyzékbe felvették vagy ahol a cégbejegyzés történt. A jegyzékbe vételi kritérium lehetővé teszi, hogy a szabály ne csak a társaságokra és cégekre vonatkozzon, hanem minden olyan jogalanyra, amely nem természetes személy, miáltal a bejegyzett székhely fontosabb, mint a létesítő okiratban megjelölt „székhely”. A 60. cikk (2) bekezdése ezért pontosítja, hogy ezen két ország vonatkozásában a „létesítő okirat szerinti székhely” a bejegyzett székhely, ennek hiányában a cégbejegyzés helye, ennek hiányában pedig az a hely, amelynek joga alapján az alapítás történt. A létesítő okirat szerinti székhelynek minősülő alapítási hely megállapítására alkalmazott törvényre való ez utóbbi utalás különösen a skót jog szerinti partnerség esetét veszi figyelembe, amikor is az egyetlen vizsgált kritérium az a jog, amely alapján a partnerséget alapították, függetlenül az alapítás helyszínétől.

31. A 60. cikkben a társaságok és jogi személyek székhelye fogalmának kidolgozásánál ezenkívül azt is figyelembe vették, hogy a társaságokra vonatkozó joghatóság általános kritériumát célszerű összehangolni az EK-Szerződés 48. cikkében használt kapcsolóelemekkel annak céljából, hogy elismerjék a társaságok vagy cégek közösségi területen való letelepedésének jogát. A 48. cikk felsorolja, hogy a társaság vagy cég „létesítő okirat szerinti székhelye”, „központi ügyvezetése” és az „üzleti tevékenység fő helye” a Közösség területén van. Bár a 48. cikkel szemben támasztott igények mások – célja azon társaságok vagy cégek meghatározása, amelyek valamennyi tagállamban jogosultak tevékenységet folytatni – indokoltnak tűnt ugyanazon kapcsolóelemeket használni annak lehetővé tétele érdekében, hogy a társaságok vagy cégek ellen az Egyezmény által kötelezett valamely állam bíróságán lehessen eljárást indítani. Más szavakkal, ha a 48. cikkben említett kapcsolóelemek egyike elegendő ahhoz, hogy egy társaság közösségi társaság legyen – amely élvezzi az ezen státussal járó előnyöket –, akkor az minden tekintetben közösségi társaságként kezelendő, és ezért vonatkoznia kell rá azon tagállamok joghatóságának, amelyekben működik vagy amelyekben jogosult működni.

32. A székhely e helyütt vizsgált fogalma a társaságok vagy jogi személyek általános hatáskörű joghatóságához kapcsolódik, az olyan jogvitákra szolgáló külön joghatóság céljából megállapított társasági székhely definíciójának sérelme nélkül, amelyek tárgya az Egyezmény által kötelezett részes valamely államban székhellyel rendelkező társaság vagy más jogi személy érvénytelensége vagy megszűnése, létesítő okiratának érvényessége vagy szerveik határozatának érvényessége, amelyekre az Egyezmény 22. cikkének 2. pontja vonatkozik (és amelyekről alább lesz szó). A biztosítási, fogyasztói vagy egyéni munkaszerződésekkel kapcsolatos jogvitákról az Egyezmény 9., 15. és 18. cikke konkrétan rendelkezik, az 1988. évi egyezményhez képest változatlan formában. A fent kifejtett elképzelés a társaság valamely fióktelepének, képviseletének vagy más telephelyének működéséből eredő jogviták tekintetében sem érinti a joghatóságot, amelyre az Egyezmény 5. cikkének 5. bekezdése vonatkozik (amelynek előírásai szintén változatlanok).

33. Az Egyezmény új szövegében a célvagyon („trust”) székhelyének meghatározása is változatlan: a megkeresett bíróság nemzetközi magánjogi szabályainak alkalmazását írja elő. E rendelkezés alkalmazása nem jelent különösebb problémát azon államokban, amelyek jogrendszere elismeri a célvagyon mint intézményt, ám nehézségek merülhetnek fel azon államokban, amelyekben ez az intézmény ismeretlen; ha a megkeresett bíróság jogrendszeréből hiányoznak a célvagyon székhelyének meghatározására vonatkozó megfelelő kollíziós szabályok, a kérdést adott esetben az a jog szabályozhatja, amely alá a célvagyon tartozik (Schlosser-jelentés, 109–120. pont).

2. A nemzeti joghatósági szabályok alkalmazhatatlansága (3. cikk)

34. Az 1988. évi egyezményhez hasonlóan az alperes lakóhelyét alapul vevő általános joghatósági szabályból csak az Egyezményben és különösen a II. cím 2–7. szakaszában foglalt joghatósági szabályokkal összhangban lehet kiindulni. Ez azt jelenti, hogy az Egyezmény által kötelezett államban lakóhellyel rendelkező – természetes vagy jogi – személy csak ezen szabályok alapján perelhető az Egyezmény által kötelezett másik állam bíróságán. Megjegyzendő, hogy bár a 3. cikk (1) bekezdése általánosságban az Egyezmény által kötelezett másik állam bíróságáról szól, ez az utalás nem feltétlenül hagyja érintetlenül az adott állam bíróságainak belső joghatóságát: a II. címben foglalt joghatósági szabályok sok esetben nemcsak egy bizonyos állam joghatóságára nézve járnak következményekkel, hanem az adott állam bíróságai közötti területi joghatóság feloszlására nézve is, és joghatósággal ruházhatnak fel egy adott bíróságot.

35. Mivel ez kivételt jelent az általános szabály alól, az Egyezményben foglalt joghatósági szabályok véglegesnek tekintendők, amelyek minden más nemzeti joghatósági szabályt kizárnak, akár exorbitáns szabályokról van szó, akár nem (például egy olyan nemzeti joghatósági szabály, amely az alperes tartózkodási helyére hivatkozik és nem a lakóhelyére). Az Egyezmény rendszere a joghatósági szabályok egységesítésén és nem pusztán az exorbitáns joghatóságok kizárásán alapul, noha azon nemzeti szabályok, amelyek alkalmazását kizárja, gyakran ilyen jellegűek.

36. Ezzel összefüggésben a 3. cikk (2) bekezdése és az I. melléklet, amelyre a cikk utal, és amely felsorolja azon nemzeti szabályokat, amelyekre nem lehet hivatkozni – a nemzeti szabályok listájának a 3. cikkből a mellékletben történt áthelyezésének okairól lásd alább a 77. cikkről szóló értekezést –, csupán leírás és útmutatás a szakembereknek, amely feltünteti azon fő nemzeti szabályokat, amelyek alkalmazása nem megengedett. Az (1) bekezdés előírja, hogy kizárólag a II. cím 2–7. szakaszában említett bíróságokon lehet eljárást indítani, és megállapítja, hogy minden más joghatósági kritérium ki van zárva, akár tartalmazza az I. melléklet az alapjául szolgáló szabályt, akár nem. Ezért nem tűnik relevánsnak, hogy a (2) bekezdés nem minden nyelvi változatában szerepel a „különösen” kifejezés, amely az 1988. évi egyezményben megelőzte a nemzeti szabályok listáját³⁰. Az I. mellékletben szereplő felsorolás csak szemléltető jellegű, és nem korlátozza az (1) bekezdés hatályát, amely szerint minden, az Egyezménnyel nem összeegyeztethető nemzeti szabályt alkalmazhatatlannak kell tekinteni.

3. Ha az alperes nem rendelkezik lakóhellyel az Egyezmény által kötelezett valamely államban (4. cikk)

37. Ha az alperes nem rendelkezik lakóhellyel az Egyezmény által kötelezett valamely államban, az Egyezmény rendszere szerint a joghatóságot az adott állam nemzeti joga határozza meg, és ezt az új Egyezmény 4. cikke megerősíti. Itt az Egyezmény nem fejt ki saját joghatósági szabályait, hanem csak közvetve szabályozza a kérdést azáltal, hogy a megkeresett bíróság szerinti állam jogrendszerébe utalja. Így az alperes lakóhelye is olyan kritérium, amely korlátozza az Egyezményben foglalt, a joghatóságot közvetlenül és függetlenül meghatározó szabályok hatályát, de nem olyan általános kritérium, amely korlátozná a joghatóságnak az Egyezmény általi szabályozását.

³⁰ Lásd különösen az egyezmény olasz változatát; ugyanez érvényes a Brüsszel I. rendelet olasz változatára is.

Az ügy ilyen értelmezésének helyességét, amely az 1988. évi egyezményről szóló irodalomban is megtalálható, a Bíróság 1/03. sz. véleménye is megerősítette, amelyben a Bíróság a 44/2001/EK rendeletről szólva kifejtette, hogy: „E rendelet átfogó rendszert alkotó szabályokat tartalmaz, amelyek nemcsak a különböző tagállamok közötti kapcsolatokban alkalmazandók [...], hanem a valamely tagállam és valamely harmadik állam közötti kapcsolatban is”, és különösen hogy a 4. cikk (1) bekezdését „akként kell értelmezni, hogy az a rendelettel létrehozott rendszer része, mivel a rendelet az adott esetet a megkeresett bíróság tagállamának jogszabályaira való utalással szabályozza”³¹.

38. A megkeresett bíróság nemzeti jogára való ilyen utalás az Egyezmény által közvetlenül lefektetett szabályokat is korlátozza, amelyek az alperes lakóhelyétől függetlenül alkalmazandók. Ezek a 22.cikkben foglalt, a kizárólagos joghatóságról szóló szabályok és a joghatóságról való megállapodás szabályai a 23. cikkben, amelyeket most a 4. cikk is megemlít, noha a múltban azok korlátozták a nemzeti jogra való utalást. E két rendelkezést leszámítva a nemzeti jogra való utalás azt jelenti, hogy ha az alperes az Egyezmény által nem kötelezett államban rendelkezik lakóhellyel, az I. mellékletben felsorolt joghatósági szabályok akkor is alkalmazhatók, ha az exorbitáns joghatóságot jelent. Érdeemes végül rámutatni, hogy a 4. cikk (2) bekezdése megerősíti, hogy a külföldi felpereseknek ugyanúgy joguk van a megkeresett bíróság államában hatályos joghatósági szabályokkal élniük, mint az adott ország állampolgárainak, ennek egyetlen feltétele az, hogy az adott országban lakóhellyel rendelkezzenek (lásd a Jenard-jelentést, 21–22. o.).

³¹ A Bíróság 1/03. sz. véleménye (EBHT 2006., I–1145., 144. és 148. pont).

2 – Különös joghatóság

1. Általános rendelkezések

39. Amellett és annak alternatívájaként, hogy az általános szabály az, hogy az alperesnek lakóhellyel kell rendelkeznie az Egyezmény által kötelezett államok egyikében, az Egyezmény változatlanul hagyja a meglevő struktúrát, amely különös joghatóságokat ír elő, amelyek a felperes döntése szerint lehetővé teszik a felperesnek, hogy egy másik, az Egyezmény által kötelezett államban folytassa le a keresetet. E joghatóságokra az Egyezmény 5–7. cikke vonatkozik (amelyek az 1988. évi egyezmény 5., 6., és 6A. cikkének felelnek meg). Jóllehet az általános szabály egy, az alperest a bírósággal összekötő tényezőtől függ, a különleges szabályok elismerik a maga a jogvita és a tárgyalására felkérhető bíróság közötti kapcsolatot. E joghatóságok az eljárások hatékony lefolytatásának elvét tükrözik, és csak akkor indokoltak, ha az eljárások tekintetében kellő kapcsolat van a jogvita és az azt tárgyaló bíróság között a bizonyítékgyűjtés vagy az eljárás lefolytatása szempontjából³² vagy az eljárásban érintett felek érdekei fokozott védelmének biztosításához szükséges. Tekintve az Egyezmény átfogó joghatósági rendszerét, e szabályok attól függetlenül alkalmazandók, hogy megfelelnek-e az Egyezmény által kötelezett államok nemzeti joga által előírt joghatóságoknak³³.

³² A Bíróság 21/76. sz. *Bier*-ügyben hozott ítélete, EBHT 1976., 1735. o.

³³ Jenard-jelentés, 22. o.

40. Az 1988. évi egyezményben előírt különös joghatóságok részben változatlanok, noha a szövegen néhol kisebb, csupán szerkesztési változtatásokat hajtottak végre. Az alább vizsgált változtatások ezért azok, amelyek nem a pusztán szerkesztési jellegűek, amelyeknél a szerkesztési módosítás lényegi kérdést érint, és amelyek esetén a Bíróság ítélkezési gyakorlatának alakulása miatt magyarázatra van szükség.

Nincs jelentős változás és nincs szükség további magyarázatra e helyütt arról, amit a korábbi egyezményekről szóló jelentésekben már elmondtak azon állam bíróságainak joghatósági szabályairól, amelyben a célvagyon („trust”) található, ha a célvagyon alapítója („settlor”), kezelője („trustee”) vagy kedvezményezettje („beneficiary”) ellen indítanak eljárást (5. cikk 6. bekezdés, lásd a Schlosser-jelentés 109–120. pontját), vagy azon bíróság joghatóságáról, amely a rakományt vagy fuvardíjat a segítségnyújtás vagy mentés ellenértékének megtérítésével kapcsolatos jogvita lefolytatása céljából lefoglalja, ha azt állítják, hogy az alperes a rakományon vagy a fuvardíj iránti követelésen érdekeltséggel rendelkezik, vagy a mentés időpontjában rendelkezett (5. cikk 7. bekezdés, lásd a Schlosser-jelentés 121–123. pontját).

41. Ugyanez elmondható azon különös szabályokról, amelyek joghatósággal ruházzák fel az eredeti kereset tárgyában eljáró bíróságot az ugyanazon a szerződésen vagy ugyanazon a tényálláson alapuló viszontkeresetnél, amelyen az eredeti kereset alapul (6. cikk 3. bekezdés, lásd a Jenard-jelentés 28. pontját) vagy azon különleges szabályokról, amelyek joghatósággal ruházzák fel az Egyezmény által kötelezett azon állam bíróságát, ahol az ingatlan található, amennyiben az eljárás tárgya szerződés vagy szerződéses igény, és a per összekapcsolható azonos alperes ellen ingatlanon fennálló dologi jogokkal kapcsolatos ügyekben indított más perrel (6. cikk 4. bekezdés, lásd a Jenard-Möller jelentés 46–47. pontját és az Almeida Cruz-Desantes Real-Jenard jelentés 24. pontját).

2. Szerződések (5. cikk 1. bekezdés)

42. Az 5–7. cikkben előírt különös joghatóságok közül, amelyek lehetővé teszik a felperesnek, hogy a keresetet – az általános szabálytól eltérően – az Egyezmény által kötelezett, az alperes lakóhelyétől eltérő államban folytassa le, a legvitatottabb természetesen a szerződésekkel kapcsolatos joghatóság. Az 1988. évi Luganói Egyezmény 5. cikkének 1. bekezdése a Brüsszeli Egyezmény megfelelő rendelkezéséhez hasonlóan lehetővé teszi, hogy az Egyezmény által kötelezett államban lakóhellyel rendelkező személyek ellen az Egyezmény által kötelezett másik államban indítsanak eljárást: „ha az eljárás tárgya egy szerződés vagy egy szerződéses igény, akkor a kötelezettség teljesítésének helye szerinti bíróság előtt”; ez a rendelkezés számos értelmezési probléma forrása volt a „szerződés vagy egy szerződéses igény” fogalom meghatározása, valamint a teljesítendő kötelezettség és a teljesítés helyének meghatározása miatt. Ezek a problémák kiterjedt ítélkezési gyakorlatot eredményeztek a Bíróságnál, amely független megoldásokra jutott, vagy adott esetben visszautalta az ügyet a nemzeti jog hatáskörébe, anélkül, hogy megoldotta volna az Egyezmény által okozott összes nehézséget.

43. A „szerződés vagy egy szerződéses igény” fogalom meghatározása a szerződő államok nemzeti jogában eltér, és a Bíróság azt a megközelítést alkalmazta, hogy ez egy független fogalom; nem adott általános vagy elméleti fogalom meghatározást, de az egyedi esetek útmutatással szolgálnak arra nézve, hogy fennáll-e szerződéses kötelezettség vagy sem³⁴. A szerződések megléte vagy érvényessége a szerződéssel kapcsolatos feltétel³⁵. Ha egy kereset a szerződéses kötelezettség megszegését és egy nem szerződéses felelősséget is érint, nem áll fenn kiegészítő joghatóság: az első kereset esetében a joghatóságot az 5. cikk 1. bekezdésével összhangban kell meghatározni, a másodiknál pedig az 5. cikknek a jogellenes károkozásra vonatkozó felelősségről szóló 3. bekezdésével összhangban, akkor is, ha a felperesnek így esetleg két külön pert kell lefolytatnia két különböző bíróság előtt³⁶, aminek eshetősége minden esetben elkerülhető azzal, ha az általános szabálynak megfelelően az alperes lakóhelyét vesszük alapul.

³⁴ A 34/82. sz. *Martin Peters* ügy, EBHT 1983., 987 o.; a C-26/91 sz. *Jacob Handte* ügy, EBHT 1992., I-3697. o.

³⁵ Legalábbis akkor, ha a kifogást egy szerződésszegésért indított kereset ellen terjesztik be (38/81. sz. *Effer*-ügy, EBHT 1982., 825. o.).

³⁶ A Bíróság 189/87. sz. *Kalfelis*-ügyben hozott ítélete, EBHT 1988., 5565. o.

44. A „kötelezettség” meghatározásával kapcsolatban az 5. cikk 1. bekezdése kifejezetten lehetővé teszi, hogy ugyanazon szerződéssel kapcsolatban több bíróság is joghatósággal rendelkezzen, ezzel a bíróság és az adott jogvita közötti valós kapcsolatot veszi alapul a szerződés egységes kezelése helyett. A két előírás közötti megfelelő egyensúly megtalálása – tényleges kapcsolat a jogvitával és a szerződés egységessége – azt eredményezte, hogy a Bíróság szerint a „kötelezettség” a kereset alapját képező szerződéses kötelezettségekre utal, vagyis azokra, amelyeknek elmaradt teljesítésére a felperes keresete épül, és nem azon kötelezettségekre, amelyeknek teljesítését a felperes kifejezetten kéri³⁷.

Ugyanígy a Bíróság szerint, ha egyetlen szerződésből eredő több kötelezettségre hivatkoznak a kérelemben, az ügyet tárgyaló bíróság eldöntheti, hogy rendelkezik-e joghatósággal, és e kötelezettséget a főkövetelés szerinti joghatóság alá utalja-e³⁸ annak kérdését, hogy a kötelezettségek kiegészítők vagy egyenértékűek-e, az esetet tárgyaló bíróság dönti el, rendszerint a szerződésre alkalmazandó jog alapján³⁹. Ezen ítéletek ellenére még most is rendszeresen előfordul, hogy egy szerződésre több joghatóság is vonatkozik, különösen akkor, ha a követelések ugyanazon szerződésből származó, egyenrangú kötelezettségeken alapulnak⁴⁰. Rámutattak, hogy ez a helyzet nem mindig kielégítő, különösen azért, mert a fizetési kötelezettséget el lehet választani a szerződés fennmaradó részétől, és az ügyet azon hely bírósága elé lehet vinni, ahol az adott kötelezettséget teljesítik, amely gyakran a felperes által választott fórum.

³⁷ A 14/76. sz. *De Bloos* ügy, EBTH 1976, 1497. o, 13 pont: a szerződésszegésből adódó kártérítési keresetnél a Bíróság úgy találta, hogy a figyelembe veendő kötelezettség nem a károk megfizetése, hanem az a kötelezettség, amelynek megszegésére a felperes a kártérítési keresetet építette.

³⁸ A 266/85. sz. *Shenavai*-ügy, EBHT 1978., 239. o.

³⁹ A Bíróság C-440/97. sz. *Groupe Concorde* ügyben hozott ítélete, EBHT 1999., I-6307. o., 26. pont.

⁴⁰ A Bíróság C-420/97. sz. *Leathertex*-ügyben hozott ítélete, EBHT 1999., I-6747. o.

45. A szóban forgó kötelezettség teljesítésének helyével kapcsolatban, noha más megoldások – például egy független megoldás vagy az eljáró bíróság országa szerinti jogra (*lex fori*) való utalás – is lehetségesek lettek volna, a Bíróság a vitatott kötelezettséggel kapcsolatban a jogviszonyra alkalmazandó nemzeti jogra (*lex causae*) történő hivatkozást választotta, amelyet az ügyet tárgyaló bíróság kollíziós szabályai alapján kell meghatározni,⁴¹ még azokban az esetekben is, amikor a felek maguk döntenek a helyről egy olyan záradékban, amely a szerződésre vonatkozó jog értelmében érvényes⁴². Ezt az értelmezést, amely eleinte nem kínált egységes megoldást a szerződő államok kollíziós szabályai összehangolásának hiányára, és amely nyitva hagyta az ún. „forum shopping” lehetőségét, a későbbiekben a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló, 1980. június 19-i Római Egyezmény is alátámasztotta: jóllehet a Római Egyezmény rugalmas, objektív kapcsolóelemet használ, a szerződésre alkalmazandó jogot és így a szerződés alapján keletkezett kötelezettségek teljesítésének helyét a felek rendszerint előre kiköthetik. Az alkalmazandó jogra való utalás – mint a kötelezettség teljesítési helye meghatározásának eszköze – azonban érintetlenül hagyja a pénzügyi kötelezettségekre vonatkozó nemzeti jogok közti jelentős eltéréseket, és nem oldja meg azt a problémát, hogy ha a bíróság előtt hivatkozott kötelezettség fizetési kötelezettség, akkor a teljesítés helye gyakran a felperes fórumával azonos, ami lehetőséget teremt az ún. „forum shopping”-ra.

46. Az ítélkezési gyakorlat szerinti értelmezés ellenére, amely néhány nehézséget megoldott, a fenti szabályokat többen nem tartották kielégítőnek, így a Bizottság és a szerződő államok részéről számos javaslat született azok módosítására. A javaslatok változóak voltak, de mind a teljesítés helyére való utalás szerepének csökkentésére irányult, és arra, hogy legalább bizonyos mértékben megőrizték a szerződésre vonatkozó joghatóság egységességét, és megkönnyítsék a teljesítés helyének meghatározását és előrejelzését, amely az ügyre vonatkozó joghatóság megválasztásának alapjául szolgál. Az alábbiakban a jelenlegi szöveg eredetének megértéséhez szükséges részletességgel leírjuk a javaslatokat és az azokról az *ad hoc* munkacsoportban lefolytatott vitát.

⁴¹ A 12/76. sz. *Tessili*-ügy, EBHT 1976., 1473. o.; a C-288/92 sz. *Custom Made Commercial* ügy, EBHT 1994., I-2913. o., 26. pont (amely pontosítja, hogy az alkalmazandó jog magában foglalhat egységes jogot megállapító, nemzetközi egyezményt); a C-440/97 sz. *Groupe Concorde* ügy, EBHT 1999., I-6307. o.

⁴² Az 56/79. sz. *Zelger* kontra *Salinitri* ügy, EBHT 1980., 89. o.

47. A legradikálisabb javaslat, amelyet a szakirodalom is erőteljesen támogat,⁴³ az, hogy a szerződéses ügyeket a kötelezettség teljesítésének helye szerinti fórum helyett az alperes rendes fóruma vagy a felek által választott joghatóság tárgyalja. Az *ad hoc* munkacsoport elutasította ezt a megoldást azzal, hogy az alperes fóruma nem minden esetben a legmegfelelőbb, ha azon a helyen kell vizsgálatot folytatni, ahova az árut szállítani vagy ahol a szolgáltatást nyújtani kellett, és hogy a felek elfeledkezhetnek arról, hogy megválasszák jogvitáik fórumát. A munkacsoport ezért olyan más javaslatokkal foglalkozott, amelyek megtartanák a szerződés fórumát, ugyanakkor elkerülnék, vagy legalábbis korlátoznák a jelenlegi szövegből eredő nehézségeket.

48. Ezek között volt az a javaslat, hogy hivatkozzanak a szerződésre jellemző kötelezettség végrehajtásának helyére, azzal a szándékkal, hogy elkerüljék a szerződésre vonatkozó joghatóság széttöredezését, és megelőzzék a fizetési kötelezettségen alapuló joghatóságot, kivéve természetesen akkor, ha a szerződésből adódó jellemző kötelezettség a pénzügyi adósság. A javaslatot nem fogadták el, több okból: a nemzetközi szerződések gyakran összetettek, és nem mindig könnyű meghatározni a jellemző kötelezettséget; a jellemző kötelezettség meghatározásához a szerződés általános értékelése szükséges, ami a joghatóság megválasztásának szakaszában még korai; a jellemző kötelezettség végrehajtási helyének meghatározása az alkalmazandó jogtól függ, miáltal továbbra is hivatkozni kell a kollíziós szabályokra; és végül a jellemző kötelezettség nem feltétlenül jelent elégséges kapcsolóelemet a jogvita és egy adott bíróság között, ha a jogvita különböző szerződéses kötelezettségeket érint. Rámutathatunk, hogy egy dolog az alkalmazandó jog meghatározása azáltal, hogy megpróbáljuk homogén módon definiálni az általános szerződéses jogviszonyt – jóllehet az egyes részek nyilvánvalóan kevésbé szorosan kapcsolódnak egymáshoz és a joghatóság széttöredezhet –, és teljesen másik dolog a jogvita és az annak eldöntésére leginkább alkalmas bíróság közötti kapcsolóelem megtalálása.

⁴³ Droz: 'Delendum est forum contractus?', *Rec. Dalloz*, 1977, chron. 351. o.

49. Miután elvetette a jellemző szerződéses kötelezettségekre való utalást, az *ad hoc* munkacsoport megvizsgálta annak lehetőségét, hogy az 5. cikk 1. bekezdésének hatályát a bizottsági javaslatnak megfelelően csak bizonyos szerződésekre, konkrétan az adásvételi szerződésekre korlátozzák, ahol a teljesítése helye az, ahova az árut szállították vagy szállítani kellett volna, kivéve azokat az eseteket, amikor az árut több helyre szállították vagy szállíthatták; ez megszüntetné a fizetési kötelezettség jelentőségét⁴⁴. Egy ilyen jellegű korlátozott megoldás ellenében rámutattak, hogy a szerződés fóruma nemcsak az adásvételi szerződések esetében kívánatos, hanem legalább ugyanannyira a szolgáltatási szerződések esetében is. Másrészt az ilyen jellegű szerződésekben a fizetési kötelezettség a legtöbb esetben nem az a jelentős elem, amelyre a joghatóság alapulhat, kivéve természetesen a pénzszolgáltatási szerződések esetében.

Alapos megfontolás után az *ad hoc* munkacsoport úgy döntött, hogy nem változtatja meg radikálisan a jelenlegi szöveget, hanem csak kiigazítja, hogy jelezze, hogy az adásvételi vagy szolgáltatási szerződéseknél mely kötelezettség az, amelynek teljesítése szerinti hely az alperes fórumától eltérő joghatóság megválasztásának alapjául szolgálhat, és hogy kizárja az ilyen szerződések esetében a fizetés helyére való utalást, ugyanakkor változatlanul hagyta a jelenlegi rendelkezést minden más szerződés és azon ügyek esetében, amikor a fent leírt egyedi szabályok nem alkalmazhatók⁴⁵.

⁴⁴ COM(97) 609 végleges, 5. cikk.

⁴⁵ Ugyanígy a nemzetközi magánjoggal foglalkozó európai csoport javaslatainak 9. pontja is a szállítás vagy a szolgáltatásnyújtás tényleges helyét mutató objektív kritériumok meghatározását támogatta; ám e javaslatok azt irányozták elő, hogy ha az objektív kritériumok nem alkalmazhatók egy adott esetben, akkor az alkalmazandó szabály az általános szabály lenne, miszerint a joghatóságot az alperes lakóhelye szerinti bíróságokra ruházzák, és az – a jelenlegi szöveg 5. cikkének 1. pontjától eltérően – nem száll vissza a szóban forgó kötelezettség teljesítésének helye szerinti bíróságokra.

50. Az új Egyezmény 5. cikke 1. bekezdésének a) pontja átveszi az 1988. évi egyezmény megfelelő rendelkezését, amely a szóban forgó kötelezettség teljesítésének helye szerinti bíróságra ruházza a joghatóságot. A korábbiaktól eltérően azonban szabály hatálya nem függ teljes mértékben az azt alkalmazandó személy értelmezésétől: az a) pont alkalmazásához a b) pont pontosítja, hogy ha az ingó dolgok értékesítésére vagy szolgáltatás nyújtására irányuló szerződés esetében a szóban forgó kötelezettség teljesítésének helye az Egyezmény által kötelezett állam területén az a hely, ahol a szerződés alapján az adott dolgot leszállították, vagy le kellett volna szállítani, illetve ahol a szerződés alapján a szolgáltatást nyújtották, vagy kellett volna nyújtani. Így a b) pont meghatározza azt a kötelezettséget, amelynek teljesítési helye a joghatóság meghatározásának alapjául szolgál az ilyen szerződések esetében, függetlenül és eltekintve azon kötelezettségtől, amelynek teljesítése a jogvita tárgyát képezi. Nem használja a konkrét szót, de elfogadja a jellemző kötelezettség elvét, és ennek megfelelően kizárja a fizetési kötelezettségre való utalást, abban az esetben is, ha a kérelemben erre a kötelezettségre hivatkoznak.

Az *ad hoc* munkacsoport nem építette be szövegbe a Bizottság azon eredeti javaslatát, hogy a b) pontnak kifejezetten ki kell zárni azon eseteket, amikor egy adásvételi szerződés alapján az árukat több helyre szállították vagy szállíthatták. Ez esetben, ha a kérelemben egyszerre hivatkoznak valamennyi szállítási kötelezettségre – e rendelkezésnek a Bíróság általi esetleges későbbi értelmezésének sérelme nélkül –, különböző megoldások javasolhatók az egyes esetekre: például a szállítás fő helyére való hivatkozás, a felperes döntése azon szállítási helyre vonatkozóan, ahol az egész keresetet vagy annak csak az adott helyre történő részleges szállításra vonatkozó részét lebonyolítja, vagy akár a fizetési kötelezettség teljesítési helyére való hivatkozás, ha a kérelem erre a kötelezettségre alapul. A Bíróság már véleményt nyilvánított a Brüsszel I. rendelet 5. cikke 1. bekezdésének b) pontjában foglalt párhuzamos rendelkezésről, és úgy ítélte, hogy „az ugyanazon tagállamon belüli több szállítási hely esetén” „az ingó dolgok értékesítésére irányuló szerződés alapján benyújtott valamennyi kérelem vonatkozásában az a bíróság rendelkezik joghatósággal, amelynek területén található – a gazdasági szempontok szerint meghatározandó – elsődleges szállítás helye. Az elsődleges szállítás helyének meghatározásához szükséges tényezők hiányában a felperes választása szerint a szállítási hely bármely bírósága előtt perelheti az alperest.”⁴⁶ A Bíróság szándékosan nyitva hagyta az azon esetekre vonatkozó kérdéseket és legcélszerűbb megoldásokat, amikor több szállítási hely különböző tagállamokban található.⁴⁷ Magától értetődik, hogy hasonló problémák merülnek fel akkor is, ha a szolgáltatások nyújtása több, különböző államokban található helyen történik.

⁴⁶ A Bíróság C-386/05. sz. *Color Drack* ügyben hozott ítélete, EBHT 2007., I-3699. o.

⁴⁷ Lásd az ítélet 16. pontját.

51. A teljesítés helyének meghatározásához a b) pont a nemzetközi magánjog alkalmazásának elkerülése céljából tényvizsgálatot vesz alapul, és kimondja, hogy eltérő megállapodás hiányában az áruk szállításának vagy a szolgáltatás nyújtásának helyét „a szerződés alapján” kell meghatározni. Megjegyzendő, hogy ezt a rendelkezést a felek „eltérő megállapodásának” hiányában kell alkalmazni; ez a rendelkezés tehát a teljesítési hely meghatározásának tekintetében is kifejezetten fenntartja a felek autonómiáját. Nyitva marad annak kérdése, hogy ez a rendelkezés teljes mértékben kiküszöböli-e azt, hogy az ügyet tárgyaló bíróság kollíziós szabályait kelljen alkalmazni akkor, ha a felek nem határozták meg kellő pontossággal az áru szállításának vagy a szolgáltatás nyújtásának helyét, és az a szerződésre vonatkozó jog segítségével meghatározható, vagy ha a jogvita tárgya valójában az a hely, ahova az árut szállították vagy szállítani kellett volna, illetve az a hely, ahol a szolgáltatást nyújtották vagy nyújtani kellett volna.

A b) pont ekkor speciális szabályként működik, amely az ingó dolgok értékesítésére vagy szolgáltatás nyújtására irányuló szerződésekre korlátozódik, az a) pontban foglalt, a szóban forgó kötelezettség teljesítési helyére vonatkozó általános elv alkalmazásánál. Nem alkalmazandó azon szerződésekre, amelyek egyik kategóriába sem tartoznak, és azon esettípusokra sem, amikor a szerződés szerinti teljesítés helye az Egyezmény által nem kötelezett államban található. Ha a b) pont nem alkalmazható, akkor az a) pontot kell alkalmazni; ezt mondja ki a c) pont, amely pontosítja és megerősíti azt a következtetést, amely e nélkül is levonható lenne az a) és b) pontok alapján. Egy olyan adásvételi szerződés esetében például, amelynél az áruszállítási kötelezettséget az Egyezmény által kötelezett államban kell teljesíteni, a fizetési kötelezettség teljesítésének helye nem lehet a joghatóság meghatározásának alapja; de ha a szállítási kötelezettséget az Egyezmény által nem kötelezett államban kell teljesíteni, a felperes hivatkozhat a fizetés teljesítésének helyére, feltéve ugyanakkor, hogy az a hely az Egyezmény által kötelezett államban található, mert akkor az a) pont alkalmazható lenne, ami lehetővé teszi a kereset alapjául szolgáló konkrét kötelezettség figyelembevételét.

52. Az egyéni munkaszerződésekre vonatkozó joghatóságra, amely az 1988. évi egyezmény 5. cikkének 1. bekezdésében szerepel, több módosítási javaslatot is előterjesztettek; az *ad hoc* munkacsoport úgy döntött, hogy külön foglalkozik ezzel az üggyel a II. címben (lásd alább az 5. szakasszal kapcsolatban).

3. Tartási kötelezettségek (5. cikk 2. bekezdés)

53. A rendelkezés első része az a) és b) pontban változatlan az 1988. évi egyezmény rendelkezéséhez képest, amely azonos az 1978. évi csatlakozási egyezményt követően módosított Brüsszeli Egyezményben foglaltakkal. A kommentárokat ezért lásd a korábbi jelentésekben (Jenard-jelentés, 24–28. o.; Schlosser-jelentés, 90–108. pont).

54. A Bíróság több alkalommal megvizsgálta ezt a rendelkezést, és több vonatkozását is tisztázta. A Bíróság úgy vélte, hogy a tartási kötelezettség fogalmát tágan kell értelmezni, hogy az minden olyan kötelezettségre kiterjedjen, amelynek célja annak biztosítása, hogy egy személy gondoskodni tudjon magáról, függetlenül attól, hogy időszakosak-e a kifizetések és hogy a kötelezettséget a források és a szükségletek alapján állapították-e meg. Ezért állhat átalányösszegű kifizetésből, ha a tőke összegét egy előre meghatározott jövedelemszint biztosítása érdekében állapították meg, vagy állhat egy ingatlan tulajdonjogának átruházásából, amely lehetővé teszi, hogy az adott személy gondoskodni tudjon magáról. Ha ennek a rendelkezésnek a célja annak lehetővé tétele, hogy a házastárs gondoskodni tudjon magáról, vagy ha a kifizetés összegének megállapításánál mindkét házastárs szükségleteit és forrásait figyelembe veszik, akkor a kifizetés a tartási kötelezettségekkel kapcsolatos és nem a házassági vagyoni joggal, ami kívül esne az Egyezmény hatályán.⁴⁸ Ha a tartási kötelezettségek ezen jellemzői fennállnak, a kötelezettségre az 5. cikk 2. bekezdése vonatkozik, és az Egyezmény hatálya alá esik, akkor is, ha megállapítása egy (a házasság felbontására irányuló) eljárástól függ⁴⁹.

⁴⁸ A Bíróság C-220/95. sz. *Van den Boogaert* kontra *Laumen* ügyben hozott ítélete, EBHT 1997., I-1147. o., 22. pont; ezt megelőzően a C-120/79. sz. *de Cavel*-ügyben hozott ítélete, EBHT 1979, 731. o., 11. pont.

⁴⁹ Lásd különösen a Bíróságnak a C-120/79. sz. *de Cavel*-ügyben hozott ítéletét, EBHT 1979, 731. o., 7. pont.

55. A „tartásra jogosult” fogalma független fogalom, amelyet az Egyezmény szabályai céljának függvényében kell meghatározni, a megkeresett bíróság nemzeti jogára való hivatkozás nélkül. Az 5. cikk (2) bekezdése nem teszi lehetővé a különbségtételt azon személyek között, akiknek a tartásdíjhoz való jogát elismerték, és azok között, akiknek ezen jogát még nem állapították meg, ezért a fogalom nemcsak azon személyeket fedi le, akiknek a tartáshoz való jogát egy korábbi ítéletben már elismerték, hanem azokat is, akik első alkalommal kérelmezik a tartást, függetlenül attól, hogy a nemzeti jog a tartásra jogosultak fogalmát az első kategóriába tartozó személyekre korlátozza-e⁵⁰. A Bíróság ítélkezési gyakorlatának fényében az *ad hoc* munkacsoport úgy vélte, hogy nem szükséges módosítani az 5. cikk (2) bekezdését azzal, hogy a Bizottság javaslatának megfelelően „tartásra jogosult” kifejezést a „tartást kérelmező” kifejezéssel helyettesítik⁵¹.

A „tartásra jogosult” fogalma nem öleli fel az állami szerveket, amelyek a tartásra jogosultnak kifizetett összegek behajtása érdekében keresetet indítanak, és amelyekre a tartásra jogosultnak a tartásra kötelezettel szembeni jogai átszállnak, mivel ebben az esetben nem szükséges megtagadni a tartásra kötelezettől az Egyezmény 2. cikkében foglalt általános szabály nyújtotta védelmet⁵².

⁵⁰ A Bíróság C-295/95. sz. *Farrell* kontra *Long* ügyben hozott ítélete, EBHT 1997., I-1683. o.

⁵¹ COM(97) 609 végleges, 5. cikk (2) bekezdés.

⁵² Lásd a Bíróság C-433/01. sz. *Blijdenstein*-ügyben hozott ítéletét, EBHT 2004, I-981., 31. és 34. pont.

56. A c) pontban szereplő új rendelkezés azon ügyeket érinti, amelyeknek kimenetele a szülői felügyeleti jogot érintő eljárástól függ: azt a bíróságot ruházza fel joghatósággal, amely szülői felügyeleti jogot érintő eljárásra saját joga alapján joghatósággal rendelkezik, kivéve, ha az említett joghatóság kizárólag az egyik fél állampolgárságán alapul. Megjegyzendő azonban, hogy ez semmilyen módon nem változtatja meg az 5. cikk 2. bekezdésének rendelkezését, ahogyan az az 1988. évi egyezményben és a Brüsszel I. rendeletben jelenleg szerepel⁵³. A c) pont egyedüli célja, hogy biztosítsa az európai uniós jog és a Luganói Egyezmény közötti párhuzamosságot. A Brüsszel IIa. rendelet (11) perambulumbekkezdése (a 2003. november 27-i 2201/2003/EK tanácsi rendelet)⁵⁴ tisztázza a tartási perekre vonatkozó joghatósági szabály jelentését abban az esetben, ha a tartási per a szülői felelősségre vonatkozó eljárásoktól függ, és kimondja, hogy az ilyen perekben a joghatóságot a Brüsszel I. rendelet 5. cikkének 2. bekezdése alapján kell meghatározni. Annak érdekében, hogy a Luganói Egyezményben ne merüljenek fel kétségek, célszerűnek vélték beilleszteni egy olyan rendelkezést, amely tisztázza a kérdést.

⁵³ Emlékeztetünk arra, hogy az 5. cikk 2. pontjának helyébe a tartási kötelezettségekről szóló 4/2009/EK rendelet fog lépni: lásd a fenti 19. pontot.

⁵⁴ A Tanács 2003. november 27-i 2201/2000/EK rendelete a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről, HL L 338., 2003.12.23., 1. o.

4. Jogellenes károkozással, jogellenes károkozással egy tekintet alá eső cselekménnyel vagy ilyen cselekményből fakadó igénnyel kapcsolatos ügyek (5. cikk 3. bekezdés)

57. A „jogellenes károkozással, jogellenes károkozással egy tekintet alá eső cselekménnyel vagy ilyen cselekményből fakadó” fakadó igénnyel kapcsolatos ügyekben az 1988. évi egyezmény 5. cikkének 3. bekezdésében (és korábban a Brüsszeli Egyezményben) azon „helynek a bírósága” számára előírt joghatóság, „ahol a káresemény bekövetkezett vagy bekövetkezhet”, kiterjedt bírósági ítélkezési gyakorlatot eredményezett, részben a Jenard-jelentés miatt, amely csupán annyit állapított meg, hogy az a szakértői bizottság, amelynek a szerző az előadója volt, „nem gondolta, hogy pontosítania kellene, hol történt a kárt vagy sérülést okozó esemény, és hogy ez azonos-e a kár vagy sérülés bekövetkezési helyével. A bizottság ehelyett egy olyan megfogalmazást tartott meg, amelyet korábban több jogrendszer is alkalmazott”⁵⁵, nyitva hagyva annak kérdését, hogy ez a megfogalmazás mit is jelet. A kérdés a Bíróság elé került, amely úgy vélte, hogy az 5. cikk 3. bekezdését úgy kell értelmezni, mintha az a kár keletkezésének helyére és az azt előidéző esemény bekövetkezésének helyére is vonatkozna, és hogy az alperes ellen – a felperes választása szerint – a kettő közül bármelyik helyszín bírósága előtt pert lehet indítani⁵⁶.

Ez az értelmezés nem választ a nemzeti jogokban alkalmazott különböző megoldások között, amelyek a „távolban” végrehajtott jogellenes cselekmények vélhető elkövetési helye meghatározásának céljából néha az a elkövetési helyre vonatkozó elven, néha viszont az eredmény helyének elvén alapulnak; ez pedig növeli az ún. „forum shopping” alkalmazási körét. Megjegyzendő azonban, hogy a kizárólag a cselekmény helyére való hivatkozás sok esetben megszüntetné a károkozás helyére vonatkozó különleges joghatóság jelentőségét, mivel a cselekmény helye gyakran egybeesik a jogellenes cselekményért felelős alperes lakóhelyével, míg a kizárólag a kár bekövetkezésének helyszínére való utalás sok esetben nem akadályozta volna meg a jogi kereset széttöredezését.

⁵⁵ Jenard-jelentés, 26. o.

⁵⁶ A Bíróság 21/76. sz. *Bier*-ügyben hozott ítélete, EBHT 1976., 1735. o.

58. A Bizottság azt javasolta, hogy az 5. cikk 3. bekezdése erősítse meg a Bíróság ítélkezési gyakorlatát, és vonatkozzon mind „a keletkezett kárt okozó esemény helyére”, mind pedig „a kár vagy annak egy része keletkezésének helyére”,⁵⁷. Az *ad hoc* munkacsoport nem fogadta el a javaslatot: úgy vélte, hogy felesleges és talán veszélyes is jogi aktusban megerősíteni a világos és nem vitatott ítélkezési gyakorlatot, mert a használt szavak jogalkotási szövegbe illesztve új értelmezésre is módot adhatnak. Ezenkívül a kár keletkezésének helyére való hivatkozás szempontjából az a javaslat, hogy joghatósággal ruházzák fel „a kár vagy annak egy része keletkezésének helye” szerinti bíróságot, több hátránnyal is járt. Nem építette be a jogszabályokba a Bíróság által az első határozatot követő ítéletekben adott magyarázatokat. Ezekben a Bíróság tisztázta, hogy a kár helye az a hely, ahol a kárt okozó esemény – amely jogellenes károkozással, jogellenes károkozással egy tekintet alá eső cselekménnyel vagy ilyen cselekményből fakadó igénnyel kapcsolatos felelősséget von maga után – közvetlenül káros hatással járt az eseménynek közvetlenül áldozatul eső személyre nézve,⁵⁸ és nem vonatkozott arra a helyre, ahol az áldozat állítása szerint pénzügyi kárt szenvedett egy másik szerződő államban bekövetkezett és általa ott elszenvedett kár következtében; tehát nem értelmezhető annyira tágan, hogy minden olyan helyet magába foglaljon, ahol egy ténylegesen máshol felmerülő kárt okozó esemény káros hatásai érezhetők⁵⁹. A Bíróság ítélkezési gyakorlata ezen részének kodifikálása – az összes későbbi fejlemény nélkül – kétségekre adhat okot azzal kapcsolatban, hogy a jogszabály hogyan kívánja megszabni e szabály hatályát.

⁵⁷ COM(97) 609 végleges.

⁵⁸ A Bíróság C-220/88. sz. *Dumez*-ügyben hozott ítélete, EBHT 1990., I-49. o.

⁵⁹ A Bíróság C-364/93. sz. *Marinari*-ügyben hozott ítélete, EBHT 1995., I-2719. o., 21. pont; a Bíróság C-168/02. sz. *Kronhofer*-ügyben hozott ítélete, EBHT 2004., I-6009. o., 19–21. pont.

59. Ezenfelül „a kár vagy annak egy része keletkezésének helye” szerinti bíróság joghatóságának kikötése azt jelentette volna, hogy ha egynél több államban keletkezik kár, a felperes a teljes kárért perelhet ezen államok mindegyikében, ami ellentétes a Bíróság ítélkezési gyakorlatával: egy újság által elkövetett rágalmozással kapcsolatos ügyben a Bíróság úgy oldotta meg az ugyanazon cselekmény által okozott többszörös kár problémáját, hogy azon államok bíróságainak, ahol kárt szenvedtek el, az adott államban okozott sérelem ügyében történő határozathozatalra joghatóságot biztosított: csak az alperes lakóhelye szerinti bíróságok rendelkeztek joghatósággal az összes sérelem ügyében történő határozathozatalra⁶⁰.

Való igaz, hogy a Bíróság által kínált megoldások arra kötelezik a több államban kárt szenvedett felpereseket, hogy több eljárást indítsanak, és tekintettel az eltérő alkalmazandó jogszabályokra, ugyanazon kiváltó cselekménnyel kapcsolatban egymásnak ellentmondó határozatok születhetnek⁶¹. Másrészt pedig a kár egyes részei keletkezésének helye szerinti bíróságok joghatóságának kikötése a teljes kárra vonatkozóan növelné az ún. „forum shopping” alkalmazásának körét, és túlzott mértékben kedvezne a felperesnek. Az *ad hoc* munkacsoport megvizsgálta azt az alternatív javaslatot, amely szerint a joghatóságot azon állam bíróságának kellene tulajdonítani, amelyben a kár jelentős vagy döntő része keletkezett. Végül soron azonban ezt a megoldást is elvetették, figyelemmel annak veszélyére, hogy az e téren való vizsgálódás gyakran jogvitához vezethet a kár jelentős vagy döntő részének megállapítását illetően, és a bíróságnak már a joghatóság meghatározásának szakaszában érdemi kérdéseket kellene eldöntenie.

60. Annak eldöntését követően, hogy nem módosítja az 5. cikk 3. bekezdését a Bizottság által javasolt módon, az *ad hoc* munkacsoport hosszasan vizsgálta a rendelkezés hatálya annak tekintetében történő pontosításának lehetőségét, hogy azt ne csak a már bekövetkezett károk kapcsán felmerült követelésekre lehessen alkalmazni – amit az 1988. évi egyezmény szó szerinti értelmezése sugallhat –, hanem a jövőbeli kárveszélyen alapuló követelésekre is.

Az *ad hoc* munkacsoport különösen azokat az ügyeket tartotta szem előtt, amelyekben a köz- vagy a magánszférába tartozó fogyasztói szervezet által benyújtott kereset a fogyasztók kollektív érdekeit védő, tiltó határozathoz vezetett, mivel a kereset potenciálisan kárt okozó magatartásra vonatkozott, és objektíven nem tartozna az 5. cikk 3. bekezdésének hatálya alá.

⁶⁰ A Bíróság C-68/93. sz. *Shevill*-ügyben hozott ítélete, EBHT 1995., I-415. o., 33. pont.

⁶¹ Csak részleges megoldást kínál a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról szóló, 2007. július 11-i 864/2007/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet (Róma II.), HL L 199., 2007.7.31., 40. o.

Az ilyen jellegű kereset általános gyakorlatnak számít a skandináv országokban, különösen a svéd jogban, és a joghatóság, valamint a határozatok végrehajtása tekintetében egységes kezelést kíván annak biztosításához, hogy a Közösség tagállamaiban a fogyasztók kárára csalárd gyakorlatot folytató – például megtévesztő értékesítési gyakorlatot vagy a szabványszerződésekben tisztességtelen feltételeket alkalmazó – kereskedelmi szereplők ne bújhassanak ki a keresetek vagy a jogorvoslat alól, ha társaságuk székhelye a tényleges működésük szerinti államtól eltérő államban van.

Az *ad hoc* munkacsoport megállapította, hogy ez az eset a 31. cikk hatálya alá tartozik, amely lehetővé teszi, hogy a bíróságoknál a nemzeti jog alapján rendelkezésre álló ideiglenes vagy biztosítási intézkedéseket kérelmezhessenek, mivel ez a szabály ott is alkalmazható, ahol a gyakorlatban az intézkedések végső hatása érvényesül⁶². Az *ad hoc* munkacsoport megvizsgálta továbbá a fogyasztók számára a közösségi irányelvek által biztosított védelmet: ide tartozik például a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló 93/13/EGK irányelv⁶³, amelynek 7. cikke 1. és 2. bekezdése arra kötelezi a tagállamokat, hogy gondoskodjanak arról, hogy megfelelő és hatékony eszközök álljanak rendelkezésre ahhoz, hogy megszüntessék a fogyasztókkal kötött szerződésekben a tisztességtelen feltételek alkalmazását, továbbá kimondja, hogy az említett eszközöknek olyan rendelkezéseket kell tartalmazniuk, amelyek lehetővé teszik, hogy a jogos fogyasztóvédelmi érdekekkel rendelkező személyek vagy szervezetek eljárást kezdeményezzenek a vonatkozó nemzeti jogszabály értelmében bíróság vagy illetékes közigazgatási hatóság előtt annak megítélésére, hogy a fogyasztókkal kötendő szerződésekben általános használatra kidolgozott szerződési feltételek tisztességtelenek-e, valamint megfelelő és hatékony eszközökkel élhessenek azért, hogy megszüntessék az ilyen feltételek alkalmazását, illetve a fogyasztói érdekek védelme érdekében a jogsértés megszüntetésére irányuló eljárásokról szóló 98/27/EK irányelv⁶⁴, amelynek 2. cikke arra kötelezi a tagállamokat, hogy kijelöljék azokat a bíróságokat vagy közigazgatási hatóságokat, amelyek hatáskörrel rendelkeznek arra, hogy előírják a mellékletben felsorolt fogyasztóvédelmi irányelvek megsértésének megszüntetését vagy megtiltását, és adott esetben olyan intézkedéseket rendeljenek el, mint a határozat kihirdetése vagy helyreigazító nyilatkozat közzététele a jogsértő magatartás tartós hatásainak kiküszöbölése érdekében, valamint pénzbírság megfizetése a határozatok végrehajtásának biztosítása érdekében.

⁶² E vélemény alátámasztásához lásd a Schlosser-jelentés 134. pontját is.

⁶³ A Tanács 1993. május 4-i 93/13/EGK irányelve, HL L 95., 1993.4.21.

⁶⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 1998. május 19-i 98/27/EK irányelve, HL L 116., 1998.6.11., 51. o.

61. Eltekintve e különféle jogszabályi rendelkezések alkalmazhatóságától, az *ad hoc* munkacsoport ezenfelül figyelembe vette azt, hogy ezek az irányelvek a joghatóságra vonatkozóan nem tartalmaznak szabályokat, és hogy a különböző tagállamokban történő alkalmazásuk esetleg nem egységes, továbbá azt a lehetőséget, hogy kétségek merülhetnek fel a tekintetben, hogy a hatályuk alá tartoznak-e a nemzeti jog alapján indítható, a megszüntetésre irányuló bizonyos eljárások, végül pedig azt is, hogy ilyen keresetek indíthatók olyan ügyekben is, amelyek nem a fogyasztóvédelemre vonatkoznak, hanem például amikor a felperes az alperest abban próbálja megakadályozni, hogy megsértse a felperes szellemi tulajdonjogait; ezek a megfontolások arra vezették a munkacsoportot, hogy egy olyan külön rendelkezést foglaljon az 5. cikk 3. bekezdésébe, amely kiköti a káresemény helye szerinti bíróság joghatóságát, még a jövőbeli kárveszély tekintetében is.

A módosítás célja a jogszabály hatályának pontosítása, nem pedig érdemben történő megváltoztatása, mivel a megszüntetésre irányuló eljárások beillesztése egyértelműen következhet a korábbi megfogalmazás értelmezéséből⁶⁵. E tekintetben emlékeztetni kell arra, hogy a káresemény helye szerinti bíróság különös joghatóságát az indokolja, hogy általában ez a bíróság a legalkalmasabb az ügy eldöntésére a jogvitához való közelsége és a bizonyítékszerzés könnyebbége miatt, és hogy ez az indokolás nem csak a már bekövetkezett károk kapcsán benyújtott kártérítési keresetekre, hanem a kár megelőzésére irányuló keresetekre is vonatkozik. A Bíróság később erre a véleményre jutott a Brüsszeli Egyezményrel kapcsolatban, noha érvelését részben a Brüsszel I. rendelet 5. cikke 3. bekezdésének módosítása sugallta, amely megegyezik a most a Luganói Egyezménybe illesztéssel⁶⁶.

⁶⁵ A Schlosser-jelentés 134. pontjához hasonlóan.

⁶⁶ A Bíróság C-167/2000. sz. *Henkel*-ügyben hozott ítélete, EBHT 2002., I-8111. o., 49–50. pont.

62. A joghatóság jövőben bekövetkező káresemény tekintetében történő kikötéséről szóló rendelkezés azt jelenti, hogy a káreseményekre a Bíróság azon megállapításai vonatkoznak, amelyek a felperes számára lehetővé teszik, hogy azon a helyen indítson eljárást, ahol a kárt előidéző cselekményt el kell kerülni vagy ahol magát a káreseményt meg kell előzni. Azon hely meghatározása, ahol a kár bekövetkezhet, alapvetően ténykérdés, amelyet ezáltal az ügyben eljáró bíróságnak kell eldöntenie. A Bíróság által alkalmazott megközelítéssel összhangban azonban annak a helynek kell lennie, ahol közvetlen kárveszély áll fenn, nem pedig annak a helynek, ahol közvetett pénzügyi kár keletkezhet. Az, hogy fennáll-e olyan veszély, amely tiltó határozat meghozatalát indokolhatja, azon állam jogától függ, amelyben a tiltó határozatra irányuló eljárást indították: a szabály ez esetben pusztán a joghatóságot szabályozza, és nem határozza meg a kiadható tiltó határozatokat, így azok jellegét és tartalmát, a kiadhatóság feltételeit és a tiltó határozatra irányuló eljárás indítására jogosult személyek körét az ügyben eljáró bíróság jogának vagy a vonatkozó nemzeti jogszabályok harmonizálását célzó közösségi rendelkezéseknek kell meghatározniuk.

63. Ahogyan azt korábban már említettük, az e vizsgálat tárgyát képező, tiltó határozatok kiadására vonatkozó különös joghatóság csak az olyan követelések vonatkozásában érintett, amelyek potenciálisan kárt okozó magatartással kapcsolatosak, ami nem jelenti szerződéses kötelezettség megsértését; szerződéses kötelezettség megsértése esetén a jogorvoslat kérhető az alperes lakóhelye szerinti illetékesség alternatívájaként az 5. cikk 1. bekezdése értelmében a szerződéskötés helye szerinti bíróságon. Szem előtt kell tartani, hogy a „jogellenes károkozás, jogellenes károkozással egy tekintet alá eső cselekmény vagy ilyen cselekményből fakadó igény” fogalmát – akárcsak „az eljárás tárgya szerződés vagy szerződéses igény” fogalmát – függetlenül kell értelmezni, elsősorban az Egyezmény rendszerének és hatályának függvényében, nem pedig a nemzeti jog vonatkozásában. A Bíróság ítélkezési gyakorlata értelmében különösen a „jogellenes károkozással, jogellenes károkozással egy tekintet alá eső cselekménnyel vagy ilyen cselekményből fakadó igénnyel kapcsolatos ügyek” fogalma alá tartozik minden olyan kereset, amelynek célja az alperes felelősségének megállapítása, és amely nem olyan szerződéssel kapcsolatos, amelyben az egyik fél szabadon vállalt kötelezettséget a másik fél felé⁶⁷.

⁶⁷ A Bíróság C-334/00. sz. *Tacconi*-ügyben hozott ítélete, EBHT 2002., I-7357. o., 21–23. pont, hivatkozással a Brüsszeli Egyezményre, egy, a szerződéskötést megelőző felelősséggel kapcsolatos ügyben.

5. Bűncselekmény miatt benyújtott keresetek (5. cikk 4. bekezdés)

64. A büntetőbíróóság azon joghatóságának kikötéséről szóló rendelkezést, amely bűncselekmény miatti kártérítés vagy behajtás iránt benyújtott keresetek tárgyalására vonatkozik, megtartották az új Egyezményben. Az *ad hoc* munkacsoport megvitatta, hogy ezt a rendelkezést változatlan megfogalmazással tartsák-e meg, illetve módosítsák vagy akár töröljék. Valójában törlésre került volna egy olyan javaslat révén, amely szerint a büntetőbíróóságok csak akkor tárgyalhatnának polgári jogi kereseteket, ha ugyanazon a helyen a polgári bíróságok is tárgyalhatnák az Egyezmény szerinti ugyanazon bűncselekmény miatt benyújtott kereseteket. A munkacsoport úgy döntött, hogy a megtartja a szabályt tekintettel arra, hogy célszerű a büntetőbíróóságok különös joghatóságának abban az esetben történő kikötése, ha a nemzeti jog lehetővé teszi polgári jogi kereset büntetőeljárás keretében történő indítását, ami nem feltétlenül esik egybe az 5. cikk 3. bekezdése értelmében a jogellenes károkozás helye szerinti joghatósággal.

65. Az 5. cikk 4. bekezdésének módosítására irányuló javaslat részben az 1988. évi egyezmény 1. jegyzőkönyvének II. cikkében foglalt, a polgári jogi keresetek büntetőeljárásokkal összefüggésben történő indítására vonatkozó rendelkezés átfogalmazásához kapcsolódik, amely a valamely szerződő államban lakóhellyel rendelkező, gondatlanul elkövetett bűncselekményért olyan más szerződő állam büntetőbíróóságának eljárása alá vont személyek esetében teszi lehetővé a személyes megjelenés nélküli, ügyvéd általi védelmet, amelynek nem állampolgárai. Amennyiben a bíróság elrendeli a megjelenésüket, és nem jelennek meg, akkor a polgári jogi igény tekintetében büntetőtárgyaláson hozott határozatot az egyezmény által kötelezett többi államban nem kell elismerni⁶⁸. A javaslat egyrészt arra irányult, hogy ezt a szabályt kiterjesszék a szándékos bűncselekményekre is, másrészt pedig csak annak kimondására korlátozzák, hogy ha a büntetőbíróóság tárgyalja a polgári jogi keresetet is, akkor az alperes jogosult a polgári jogi kereset tekintetében a személyes megjelenés nélküli képviseletre, annak meghatározása nélkül, hogy a határozat elismerésére nézve ez a rendelkezés milyen következményekkel jár. E javaslatokat részben amiatt vetették el, hogy egy olyan egyezmény keretében, amely polgári és kereskedelmi ügyekre vonatkozik, elkerüljék az államok büntetőjogába történő erőteljes beavatkozást.

⁶⁸ Jenard-jelentés, 63. o.

66. A jegyzőkönyv II. cikke ezért nem változott,⁶⁹ és a Brüsszel I. rendelettel fennálló párhuzamra tekintettel 61. cikként átkerült az Egyezmény szövegébe. Meg kell jegyezni azonban, hogy a szabály szándékos bűncselekményekre történő kiterjesztésének mellőzésével kapcsolatos döntést a Bíróság enyhítette azzal, hogy ítélkezési gyakorlata alapján a jegyzőkönyv II. cikke nem értelmezhető úgy, hogy akadályozná azon állam bíróságát, amelyben a végrehajtást kéri annak a 34. cikk 1. bekezdésében foglalt, közrendről szóló záradékkal összefüggésben történő tudomásulvételében, hogy a szándékos bűncselekményre alapozott kártérítési kereset esetében a származási állam bírósága elutasította, hogy az adott személy személyes megjelenés nélkül védekezhessen⁷⁰. Ez pedig megegyezik azzal a kijelentéssel, hogy a jelenlegi 61. cikkben foglalt rendelkezés, amely kifejezetten hivatkozik a gondatlanul elkövetett bűncselekményekre, vonatkozik a szándékos bűncselekményekre is, nem tér ki azonban arra, hogy miként tagadható meg egy határozat elismerése azzal az indokkal, hogy ellentétes a közrenddel⁷¹.

⁶⁹ [A fordító megjegyzése: Ez a lábjegyzet az olasz nyelvi változaton végzett szerkesztési változtatásról tájékoztat, amely nem érinti az angol nyelvi változatot (a *violazione involontaria* (szó szerint „akaratlan bűncselekmény”) kifejezés helyébe a *violazione non dolosa* („gondatlanul elkövetett bűncselekmény”) kifejezés lépett.)]

⁷⁰ A Bíróság C-7/98. sz. *Krombach*-ügyben hozott ítélete, EBHT 2000., I-1935. o., 44–45. pont.

⁷¹ A Bíróság egy korábbi ítéletében – 157/80. sz. *Rinkau*-ügy, EBHT 1981., 1391. o., 12. pont – foglalt megállapításoktól eltérően.

6. Társaságok fióktelepei (5. cikk 5. bekezdés)

67. A fióktelep, képviselet vagy más telephely működéséből származó jogvita tekintetében a székhely szerinti illetékességre vonatkozó rendelkezés nem módosult. Az 5. cikk 5. bekezdése kiköti a székhely szerinti bíróságok különös és területi joghatóságát a nemzeti jogra történő hivatkozás elkerülésének céljával. A fióktelep, képviselet vagy más telephely fogalma ezért független, ami közös az Egyezmény által kötelezett államokban, és garantálja a jogbiztonságot. A Bíróság közölte, hogy a fióktelep, képviselet vagy más telephely fogalmába tartozik az üzletviteli hely, amely magának az anyavállalatnak a kiterjesztése, saját ügyvezetéssel rendelkezik, és megfelelően felszerelt ahhoz, hogy harmadik féllel tárgyaljon úgy, hogy ez utóbbi tudja, hogy jogviszonyba kerülhet a külföldi anyavállalattal anélkül, hogy közvetlenül kellene vele tárgyalnia⁷². A fentiek még akkor is jellemzők, ha az üzletviteli helyet a nemzeti társasági jog szempontjából független társaság működteti ugyanazzal a névvel és vezetőséggel, és amely az anyavállalat kiterjesztéseként tárgyal és folytat üzleti tevékenységet, mivel szükséges, hogy a harmadik fél bízhatson az így keltett látszatban⁷³. Ez esetben a harmadik fél védelme megköveteli, hogy a látszat egyenértékű legyen a jogi függetlenséggel nem rendelkező fióktelep létezésével.

A fenti koncepció alapján a bíróság feladata, hogy az általa tárgyalt ügyben ellenőrizze a valós másodlagos telephely létezését alátámasztó bizonyítékokat.

⁷² A Bíróság 33/78. sz. *Somafer* kontra *Saar-Ferngas* ügyben hozott ítélete, EBHT 1978., 2183. o.

⁷³ A Bíróság 218/86. sz. *Schotte* kontra *Parfums Rothschild* ügyben hozott ítélete, EBHT 1987., 4905. o., 17. pont.

68. A fióktelephez, képviselőhez vagy más telephelyhez – amelyek tekintetében ez a cikk az alperes szerinti rendes illetékességet esetleg felváltó különös joghatóságot állapít meg – fűződő jogvitákra vonatkoztak olyan szerződéses és szerződésen kívüli jogok és kötelezettségek, amelyek a telephely vezetésével kapcsolatosak (bérlet, jogviszony az alkalmazottakkal, stb.), olyan szerződéses kötelezettségek, amelyeket a telephely az anyavállalat nevében vállalt és amelyeket az üzletviteli hely szerinti államban kell teljesíteni, továbbá olyan szerződésen kívüli kötelezettségek, amelyek a telephely által az anyavállalat képviselőjének ellátása szerinti helyen folytatott tevékenységekből fakadnak⁷⁴.

Ez esetben ismét az ügyel megkeresett bíróság feladata, hogy a fióktelep, képviselő vagy más telephely működéséből származó jogvita fentebb ismertetett koncepciójára figyelemmel ellenőrizze és minősítse a hivatkozott jogviszonyt.

7. Egynél több alperes és szavatossággal vagy jótállással kapcsolatos keresetek (6. cikk 1. és 2. bekezdés)

69. Azon különféle helyzetek közül, amelyekben a joghatóság a benyújtott kereset és egy olyan kereset közötti kapcsolatra alapozható, amelynél a joghatóságot az Egyezmény szabályozza, felmerült a pontosítás igénye azon esetet illetően, amikor egynél több az alperes, annak érdekében, hogy a felperes eljárást indíthasson a bármelyikük lakóhelye szerinti illetékes bíróságon, mivel a rendelkezés tényleges hatálya kérdésesnek bizonyult. Mivel erre nem tér ki a Brüsszeli Egyezmény eredeti szövege, a Jenard-jelentés rámutatott, hogy az alperesek egyikének lakóhelye szerinti joghatóság került elfogadásra, mert ezzel elkerülhető volt, hogy a szerződő államokban egymásnak ellentmondó határozatokat hozzanak, és nem volt indokolt abban az esetben, ha az eljárást csupán azért indították, hogy az alperesek egyikét kivonják a lakóhelye szerinti állam bíróságának joghatósága alól⁷⁵.

⁷⁴ A Bíróság 33/78. sz. *Somafer kontra Saar-Ferngas* ügyben hozott ítélete, EBHT 1978., 2183. o.

⁷⁵ Jenard-jelentés, 26. o.

A Bíróság ítélkezési gyakorlata szerint a 6. cikk 1. bekezdése megköveteli, hogy a felperes által benyújtott keresetek között olyan kapcsolat álljon fenn, hogy a külön eljárásban való kezelésük egymásnak ellentmondó határozatokat eredményezhet⁷⁶. Az *ad hoc* munkacsoport ajánlatosnak tartotta, hogy ezzel kapcsolatban egységesítsék az ítélkezési gyakorlatot és határozzák meg, hogy milyen legyen a keresetek közötti összefüggés, ha valamennyi alperes tekintetében az egyikük lakóhelye szerinti bíróság joghatóságát kellene kikötni. Meg kell jegyezni, hogy az összefüggéssel kapcsolatban elfogadott koncepció megegyezik a 28. cikk 3. bekezdésében foglaltakkal, még ha annak a rendelkezésnek az előfeltevései és a céljai eltérőek: célja inkább az, hogy összehangolja az Egyezmény által kötelezett államok joghatóságát, mintsem az, hogy meghatározza az egyik joghatósággal rendelkező állam bíróságát vagy bíróságait.

70. Ellentétben a Bizottság véleményével⁷⁷, az *ad hoc* munkacsoport nem tartotta szükségesnek a Jenard-jelentésben szereplő másik elv egységesítését, amely szerint a joghatóság csak abban az esetben indokolt, ha a kereset célja nem kizárólag az, hogy az alperesek egyikét kivonják a saját bíróságának joghatósága alól. A munkacsoport úgy vélte, hogy a keresetek között megkövetelt szoros kapcsolat azzal a követelménnyel együtt, hogy az üggyel megkeresett bíróság az alperesek egyikének lakóhelye szerinti legyen⁷⁸, elegendő a szabály téves alkalmazásának elkerüléséhez⁷⁹; nem ez volt a helyzet a 6. cikk 2. bekezdése által szabályozott, a szavatossággal vagy jótállással kapcsolatos vagy más, harmadik fél perbevonásával folyó perekkel, amelyek esetében konkrétan megfogalmazták az alapelvet annak elkerülése érdekében, hogy a harmadik felet a nem megfelelő bíróság előtt pereljék be. Kihangsúlyozhatjuk, hogy egynél több alperes esetén a joghatóság objektíve a keresetek közötti szoros kapcsolaton alapul, amelyet a felperesnek bizonyítania kell, míg a szavatossággal vagy jótállással kapcsolatos vagy más, harmadik fél perbevonásával folyó perek esetében nem követelmény a szoros kapcsolat. „Az alapkereset és a szavatossággal vagy jótállással kapcsolatos kereset összefüggő jellege”⁸⁰ önmagában elegendő függetlenül attól, hogy a bíróság minek alapján rendelkezik joghatósággal az eredeti eljárásban, és emiatt ajánlatos, hogy legyen egy olyan rendelkezés, amely védi az alperes azon jogát, hogy az esetében illetékes bíróság előtt pereljék be, még ha így az alperesre hárul annak bizonyításának terhe, hogy kivonták saját bíróságának joghatósága alól.

⁷⁶ A Bíróság 189/87. sz. *Kalfelis*-ügyben hozott ítélete, EBHT 1988., 5565. o., 12. pont; és a C-98/06. sz. *Freeport*-ügyben hozott ítélete, EBHT 2007., I-8319.

⁷⁷ COM(97) 609 végleges, 6. cikk.

⁷⁸ A Bíróság C-51/97. sz. *Réunion européenne* ügyben hozott ítélete, EBHT 1998., I-6511. o.

⁷⁹ Ez a gondolatmenet nem kívánja azt sugallni, hogy a 6. cikk 1. pontja értelmezhető úgy, hogy lehetővé teszi a felperes számára, hogy több alperessel szemben keresetet nyújtson be az egyikük lakóhelye szerint illetékes bíróságon kizárólag azzal a céllal, hogy a többi alperest kivonják a saját bíróságuk joghatósága alól: lásd a Bíróság C-103/05. sz. *Reisch Montage* ügyben hozott ítéletét, EBHT 2006., I-6827. o. 32. pont. Lásd még a Bíróság C-98/06. sz. *Freeport*-ügyben hozott ítéletét, EBHT 2007., I-8319. o. 54. pont.

⁸⁰ A Bíróság C-365/88. sz. *Hagen*-ügyben hozott ítélete, EBHT 1990., I-1845. o.

71. Az *ad hoc* munkacsoport azt sem tartotta szükségesnek, hogy a 6. cikk 1. bekezdésébe olyan rendelkezést foglaljanak, amelynek célja, hogy elkerüljék az említett rendelkezés alkalmazását azon alperesek esetében, akik az Egyezmény 23. cikkével összhangban már megállapodtak a felperessel a joghatóság kikötéséről. A Bizottság e célból javaslatot terjesztett elő, a 23. cikkben előírt kizárólagos joghatóság azonban elsőbbséget élvez az Egyezmény által szabályozott bármely egyéb joghatósággal szemben, csak a 23. cikk 5. bekezdésében foglalt rendelkezésekre figyelemmel, ezért az értelmezést illetően nincs helye kételynek, és nem indokolt megismételni az alapelvet a joghatóság kikötésére vonatkozó konkrét szabály formájában. Az, hogy a jelentés erről az elsőbbségről csak a 6. cikk 2. bekezdéséhez fűzött észrevételben tesz említést, nem bizonyítja az ellenkezőjét, mivel ez a joghatósági szabály elsőbbséget élvez az Egyezményben szereplő összes joghatósági szabállyal szemben, a 23. cikkben felsoroltak kivételével. Ez természetesen nem vonatkozik az olyan joghatóság kikötésére, amelyet a felek nem kívántak kizárólagos jelleggel felruházni (erre vonatkozóan lásd alább a 23. cikkel kapcsolatban).

72. Végezetül meg kell jegyezni, hogy a szavatossággal vagy jótállással kapcsolatos keresetekre néhány, az Egyezmény által kötelezett államban – amelyek esetében olyan különös szabályt alkalmaztak, amelynek értelmében törölték a Brüsszeli Egyezmény 6. cikke 2. bekezdésének alkalmazhatóságát, és ez a szabály megismétlődik az 1988. évi egyezmény 1. jegyzőkönyvének V. cikkében – jellemző sajátosságokat az új Egyezmény, pontosabban az 1. jegyzőkönyv II. cikke megint ugyanúgy kezel. Az említett cikk arról rendelkezik, hogy a 6. cikk 2. bekezdésében és a 11. cikkben meghatározott joghatóság nem alkalmazható teljes körűen az Egyezmény által kötelezett, annak IX. mellékletében felsorolt államokban (Németország, Ausztria, Magyarország és Svájc⁸¹), míg az Egyezmény által kötelezett valamely másik tagállamban lakóhellyel rendelkező személyek beperelhetők ezen államok bíróságai előtt az Egyezményben foglalt, a harmadik fél perbevonására vonatkozó szabályokkal összhangban. A 6. cikk 2. bekezdése és a 11. cikk alapján a többi államban hozott határozatokat azonban elismerik és végrehajtják az Egyezmény III. címében foglalt különös rendelkezés által érintett államokban (a néhány államra vonatkozó különös rendelkezés indokaival kapcsolatos észrevételért lásd a Jenard-jelentés 27–28. oldalát, a Schlosser-jelentés 135. pontját és a Jenard-Möller-jelentés 105. pontját)⁸². Az 1. jegyzőkönyv II. cikke egy olyan új bekezdéssel (2. bekezdés) egészül ki, amely előírja, hogy a megerősítéskor az Európai Közösség kijelentheti, hogy néhány egyéb tagállamban sem lehet a 6. cikk 2. bekezdésében és a 11. cikkben említett eljárásokhoz folyamodni, és ez esetben tájékoztatást nyújt a helyettük alkalmazandó szabályokról⁸³. Azt, hogy a 6. cikk 2. bekezdése és 11. cikke nem alkalmazható Németországban, Ausztriában és Magyarországon, a Brüsszel I. rendelet is elismeri (65. cikk).

⁸¹ A svájci Szövetségi Tanács által 2009. február 18-án jóváhagyott megerősítő okirattervezet (BB1 2009 1777, FF 2009 1497; FF 2009 1435) szerint Svájc az Egyezmény hatálybalépésével visszavonja majd az I. jegyzőkönyv II. cikkével kapcsolatos nyilatkozatát.

⁸² A rendelkezés által érintett államok a következők: Németország, Ausztria, Magyarország és Svájc.

⁸³ Az Európai Unió Tanácsának az új Luganói Egyezmény megkötéséről szóló, 2008. november 27-én elfogadott határozatával (HL L 147., 2009.6.10.) a Tanács úgy határozott, hogy a Közösség az Egyezmény 1. jegyzőkönyve II. cikke 2. bekezdésének megfelelően nyilatkozatot tesz, amelynek értelmében az Egyezmény IX. mellékletében már említett tagállamok mellett Észtországban, Lengyelországban, Lettországon, Litvániában és Szlovéniában nem lehet a 6. cikk 2. bekezdésében és a 11. cikkben említett eljárásokhoz folyamodni.

3. – Védelmet nyújtó joghatóságok

1. Biztosítás (8–14. cikk)

73. A biztosítások tekintetében az Egyezmény független és teljes rendszert tart fenn a 4. cikkre és az 5. cikk 5. bekezdésére történő hivatkozás kivételével; a 9. cikk 2. bekezdése szélesebb körű hatályt biztosít a fióktelep, képviselő vagy más telephely esetében az illetékesség megállapításához, ami lehetővé teszi, hogy a joghatóságot még akkor is a fióktelep, képviselő vagy más telephely meglétére alapozzák, ha a biztosító székhelye nem az Egyezmény által kötelezett valamely állam területén található. A biztosítási viszony gyengébb felének védelmét biztosítandó az Egyezmény megőrzi a korábbi szerkezetet úgy, hogy különbséget tesz egyrészt a biztosító helyzete, másrészt pedig a biztosítási kötvény jogosultja, a biztosított vagy a kedvezményezett helyzete között, valamint különböző kritériumokat állapít meg a joghatóságra vonatkozóan attól függően, hogy melyikük van a felperes, illetve az alperes helyzetében (lásd a Jenard-jelentés 30–33. oldalát és a Schlosser-jelentés 136–152. pontját).

74. Az 1988. évi egyezmény alapján a biztosítót nem csak a székhely szerinti állam bíróságain – és meghatározott esetekben más bíróságokon – lehetett perelni, hanem a biztosítási kötvény jogosultjának lakóhelye szerinti bíróságokon, a biztosítási kötvény jogosultja által indított keresettel; a biztosító viszont csak a lakóhelyük szerinti állam bíróságain perelhette a biztosítási kötvény jogosultját, a biztosítottat vagy a kedvezményezettet. Ez a joghatósági szabály megkülönböztetett helyzetet biztosított a biztosítási kötvény jogosultjának, aki a biztosítottnál vagy a kedvezményezetténél nagyobb védelmet élvezett: ez utóbbiakat szintén csak a lakóhelyük szerinti állam bíróságain lehetett perelni, felperesként azonban nem perelhették a biztosítót a saját lakóhelyük szerinti bíróságokon; ezt a jogot a biztosítási kötvény jogosultjának tartották fenn. A Jenard-jelentés elmagyarázta, hogy ezt a megkülönböztetést az a megfontolás indokolja, hogy csak a biztosítási kötvény jogosultja áll üzleti kapcsolatban a biztosítóval, és hogy „indokolatlan lenne elvárni a biztosítótól, hogy megjelenjen a biztosított vagy a kedvezményezett lakóhelye szerinti bíróságon, mivel nem feltétlenül ismeri pontosan azok lakóhelyét a kereset okának felmerülése időpontjában”⁸⁴.

⁸⁴ A Jenard-jelentés (31. o.) ezt kiegészíti azzal, hogy a biztosítási kötvény jogosultjának lakóhelye, amely a joghatóság megállapítása szempontjából releváns, az eljárás megindításakor fennálló lakóhely.

Az *ad hoc* munkacsoport véleménye szerint ez az érvelés már nem tükrözi az utóbbi évtizedek során kialakult biztosítási tevékenység igényeit, amelyet a nagyobb verseny, új biztosítási formák és – az egységes piacról szóló közösségi irányelvek elfogadásának eredményeként – mindenekelőtt egy magasabb szintű jogalkotási harmonizáció jellemez, aminek köszönhetően a biztosító számára könnyebbé vált az egységes piac egy másik országának bírósága előtti megjelenés. Másrésztől azonban az európai igazságügyi együttműködés kialakítása ellenére a magánszemélyek számára továbbra is nehézséget jelent, hogy egy vállalatot egy másik országban, a vállalat székhelye szerinti állam bíróságán pereljenek. Ezek a megfontolások vezettek a fent ismertetett megkülönböztetés törléséhez, továbbá a 9. cikk 1. bekezdésének b) pontjában a biztosítottnak és a kedvezményezettnek a biztosítási kötvény jogosultja mellé történő beillesztéséhez, ezáltal egyenlő bánásmódban részesítve őket⁸⁵.

75. Azon túl, hogy jogosultságot kapnak arra, hogy a biztosítót a saját lakóhelyük szerinti bíróságokon pereljék, a biztosítási kötvény jogosultja, a biztosított és a kedvezményezett védelemben részesül azon általános elv korlátozása által, amely lehetővé teszi a feleknek, hogy a kizárólagos joghatóság esetének kivételével eltérjenek az Egyezményben foglalt joghatósági szabályoktól. A 13. cikk kimondja, hogy joghatósággal kapcsolatos megállapodás csak meghatározott és korlátozott feltételek mellett jöhet létre, ideértve az olyan biztosítási szerződést is, amely kiterjed a 14. cikkben említett egy vagy több – alapvetően az áruk és a személyek tengeri, légi és kombinált szállításával kapcsolatos – kockázatra. A joghatóság szerződésben történő kikötésének ilyenkor korlátozása magas szintű védelmet biztosít, és nem csak a magánfogyasztókkal, hanem az üzleti vállalkozásokkal és a szakemberekkel létrejött biztosítási szerződésekre is vonatkozik. Némi kétség merült fel azonban azzal kapcsolatban, hogy ez a széles körű védelem indokolt-e a kereskedelmi biztosítási szerződések tekintetében.

⁸⁵ Lásd még a Bíróság C-463/06. sz. *Schadeverzekerungen*-ügyben hozott ítéletét, EBHT 2007., I-11321. o., 24. pont.

Az *ad hoc* munkacsoport ezért megvizsgálta annak lehetőségét, hogy növeljék a felek szabadságának szerepét azzal, hogy különbséget tesznek a fogyasztókkal kötött biztosítási szerződések és az ipari, kereskedelmi vagy szakmai tevékenység keretében létrejött szerződések között, lehetővé téve ez utóbbi esetben a joghatóság megválasztását. Mindazonáltal azt a lehetőséget részesítették előnyben, hogy a felek számára nagyobb szabadságot lehetővé tevő szerződéseket nem a biztosítási kötvény jogosultja, hanem a szerződés által lefedett kockázatok függvényében kell meghatározni, további kockázatokkal kiegészítve az 1988. évi egyezmény 12A. cikkében már felsoroltakat. Ez a megoldás azzal az előnnyel jár, hogy nem változtatja meg az Egyezmény szerkezetét, és így a biztosításról szóló szakasz továbbra is elkülönül a fogyasztói szerződésekről szóló szakasztól. Elkerüli továbbá a biztosítási kötvény azon jogosultjára történő hivatkozást, aki fogyasztó, és ezáltal továbbra is védelmet nyújt nem csak a fogyasztók, hanem az egyéni vállalkozók, a kis- és középvállalkozások és a szakemberek számára is, akik annak ellenére, hogy ipari, kereskedelmi vagy szakmai tevékenységet folytatnak, a biztosítás tekintetében ugyanolyan védelmet érdemelnek, mint a fogyasztók.

76. Összesítő megközelítés alkalmazásával ezért a 14. cikkben már felsorolt kockázatok (amelyekre a 13. cikk 5. bekezdésében hivatkozás történik) nem változnak, és az új Egyezmény kiegészíti ezeket a „valamennyi nagy kockázat” fogalmával. Az azon kockázatok meghatározására szolgáló megfogalmazás, amelyek ha biztosítási szerződés hatálya alá tartoznak, lehetővé teszik a felek számára a szakasz egyébiránt kötelező rendelkezéseitől való eltérést, különbözik a Brüsszel I. rendelet ennek megfelelő 14. cikkének 5. bekezdésétől. Az utóbbi a „88/357/EGK és 90/618/EGK tanácsi irányelv legutóbbi hatályos változatával módosított 73/239/EGK tanácsi irányelvben meghatározott” valamennyi nagy kockázatról beszél, és ezáltal hivatkozik mind a jelenlegi, mind a jövőbeli közösségi jogszabályokra. Az Egyezmény szövege ettől eltér, mivel nem lett volna helyénvaló a közösségi szabályokra történő konkrét hivatkozás egy olyan egyezményben, amelynek olyan államok is részes felei, amelyek nem tagjai az Európai Közösségnek. Valójában azonban az Egyezmény 14. cikkének 5. bekezdésében a „nagy kockázatokra” történő általános hivatkozás úgy értendő, hogy ugyanazokat a kockázatokat jelöli, mint a felsorolt irányelvekben említettek.

Ezeket a nagy kockázatokat az 1988/357/EGK irányelv⁸⁶ 5. cikke határozza meg, amely hivatkozik a 73/239/EGK irányelv⁸⁷ mellékletének A. pontjára, és különösen a 4–7. ágazatokba besorolt kockázatokra (a következők károsodása vagy az azokkal kapcsolatos veszteség: sínpályához kötött járművek, légi járművek, tengeri, tavi, folyami vagy csatornán használt járművek, valamint fuvarozott árucikkek vagy poggyások, tekintet nélkül a fuvarozás módjára), továbbá a 11. és 12. ágazatokba besorolt kockázatokra (légi járművekkel kapcsolatos felelősség és tengeri, tavi, folyami és csatornán használt vízi járművekkel kapcsolatos felelősség, beleértve a fuvarozó felelősségét is); a 14. és 15. ágazatba besorolt kockázatokra (hitel és kezesség), amennyiben a biztosítási kötvény jogosultja szakmája szerint ipari vagy kereskedelmi tevékenységet végez vagy szellemi szabadfoglalkozású, és a kockázatok ehhez a tevékenységhez kapcsolódnak; valamint a 8. és 9. ágazatba (tűz és elemi károk, valamint egyéb vagyoni kár), a 13. ágazatba (általános felelősség) és a 16. ágazatba (különböző pénzügyi veszteségek) besorolt kockázatokra, amennyiben a biztosítási kötvény jogosultja meghalad három – a mérlegfőösszeggel, a nettó árbevétellel és a pénzügyi év során az alkalmazottak átlagos számával kapcsolatos – feltétel határértékei közül legalább kettőt.

A melléklet A. pontjába besorolt kockázatok közül ezért alapvetően azok minősülnek „nagy kockázatnak”, amelyek esetén a biztosítási kötvény jogosultja egy bizonyos méretű vállalkozás vagy amelyek valamilyen szinten ipari, kereskedelmi vagy szakmai tevékenységhez kapcsolódnak, és nem tartoznak ide azok a baleset, a betegség, a járművek és a jogvédelem ágazatába sorolt kockázatok, amelyek esetén a biztosítási kötvény jogosultja általában magánszemélyként jár el. Ezért még ha nem is olyan egyértelműen, mint a Brüsszel I. rendelet, az Egyezmény a vállalkozások és az első irányelv hatálya alá tartozó, az életbiztosítás körén kívül eső biztosítási ágazatok tekintetében kapcsolatot teremt a joghatóság és a szolgáltatásnyújtás szabadsága között az Egyezmény által kötelezett azon államokban is, amelyek nem tagjai az Európai Közösségnek.

⁸⁶ A Tanács 1988. június 22-i 88/357/EGK második irányelve az életbiztosítás körén kívül eső közvetlen biztosításokra vonatkozó törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések összehangolásáról és a szolgáltatásnyújtás szabadságának tényleges gyakorlását elősegítő rendelkezések megállapításáról, valamint a 73/239/EGK irányelv módosításáról, HL L 172., 1988.7.4.

⁸⁷ A Tanács 1973. július 24-i 73/239/EGK első irányelve az életbiztosítás körén kívül eső közvetlen biztosítási tevékenység megkezdésére és gyakorlására vonatkozó törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések összehangolásáról, HL L 228., 1973.8.16.

77. Ahogyan arra már rámutattunk, a Brüsszel I. rendelet a nagy kockázatokat a közösségi irányelvekre történő olyan konkrét hivatkozással határozza meg, amely magában foglalja azok esetleges jövőbeli módosításait. Ilyen hivatkozás nincs az Egyezményben, ellenben magát a 14. cikk 5. bekezdésében szereplő „valamennyi nagy kockázat” kifejezést a jelenlegi és a jövőbeli közösségi szabályokra figyelemmel kell értelmezni, legalábbis amennyiben a közösségi szabályok nem változtatnak radikálisan a nagy kockázatok kezelésére alkalmazott megközelítésen. Ezt a véleményt alátámasztja az a preambulumbekkezdés, amely kimondja, hogy az Egyezmény a Brüsszel I. rendeletben lefektetett elveknek a szerződő felekre történő kiterjesztésén alapul, valamint a 2. jegyzőkönyv, amely az Egyezmény és a Brüsszel I. rendelet lehető legegységesebb értelmezésére törekszik. A közösségi szabályok módosításaként esetleg felmerülő minden problémát a 2. jegyzőkönyv alapján létrehozott állandó bizottság keretében kell megvizsgálni (lásd az alábbi 203. pontot).

2. Fogyasztói szerződések (15–17. cikk)

78. A fogyasztói szerződéseket illetően az Egyezmény az 1988. évi egyezmény feltételeivel megegyező módon megerősíti a szerződés gyengébb felét védő korábbi szabályokat, és a 4. cikk és az 5. cikk 5. bekezdésének sérelme nélkül független rendszert határoz meg. Míg a fogyasztó a másik szerződő fél ellen annak a lakóhelye vagy a székhelye szerinti bíróságokon indíthat eljárást, a másik fél kizárólag az Egyezmény által kötelezett azon állam bíróságain indíthat eljárást, ahol a fogyasztó lakóhellyel rendelkezik (16. cikk). Az Egyezmény megengedi a joghatóság megállapodásban történő kikötését, azonban kizárólag a felek közötti jogvita keletkezését követően, vagy ha a megállapodás lehetővé teszi a fogyasztó számára a más bíróságok előtti perindítást, vagy ha a joghatóság kikötéséről szóló megállapodás azon állam bíróságainak joghatóságát köti ki, amelyben a szerződés megkötésének időpontjában a fogyasztó és a másik fél lakóhellyel vagy szokásos tartózkodási hellyel rendelkezik, amennyiben az ilyen megállapodás az említett állam jogával nem ellentétes (17. cikk). E rendelkezések tekintetében lásd a korábbi jelentéseket (Jenard-jelentés, 33–34. o.; Schlosser-jelentés, 159–161. pont).

79. Noha a védelmet biztosító rendszer nem változott, az Egyezmény tovább bővítette a hatálya alá tartozó szerződések körét. Az 1988. évi egyezmény – amely átvette az akkor hatályos Brüsszeli Egyezmény szövegét – arról rendelkezett, hogy az egyezmény által biztosított védelem kiterjed az ingó dolgok részletfizetésre történő értékesítésére, az olyan részletekben visszafizetendő kölcsönre vagy bármely egyéb hitelre, amelyet áruk vételének finanszírozására nyújtanak, vagy bármely egyéb termékértékesítési vagy szolgáltatásnyújtási szerződésre, amennyiben a fogyasztó lakóhelye szerinti államban a szerződéskötést egy neki címzett konkrét meghívó, illetve hirdetés előzte meg, és a fogyasztó az említett államban megtette a szerződés megkötéséhez szükséges lépéseket (13. cikk 1. bekezdés). A rendelkezés befejező része jelentősen kiszélesítette a védelem hatályát, összehasonlítva az eredeti Brüsszeli Egyezménnyel, amely a részletfizetésre történő értékesítésre és a részletekben visszafizetendő kölcsönökre korlátozódott, azonban nem bizonyult elegendőnek a fogyasztók bíróság általi megfelelő védelmének garantálásához, párhuzamba állítva a közösségi irányelvek által nyújtott érdemi védelemmel. Az 1988. évi egyezményből hiányzik a fogyasztói szerződés feleinek fogalommeghatározása, és különösen a másik szerződő fél fogalmának meghatározása, nem terjed ki valamennyi fogyasztói szerződésre, továbbá szövegéből nem derül ki egyértelműen, hogy vonatkozik-e a nem hagyományos módon, és különösen a digitális formában megkötött szerződésekre.

80. A fogyasztó fogalmának meghatározását illetően az Egyezmény 15. cikke lényegében megismétli az 1988. évi egyezményben foglalt meghatározást, amelynek értelmében a fogyasztó olyan természetes személy, aki „kereskedelmi vagy szakmai tevékenységén kívül eső céllal” köt szerződést. Ez megfelel a más közösségi jogszabályokban⁸⁸ – különösen a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló rendeletben⁸⁹ (Róma I.) – használatos fogalom meghatározásnak. Az 1988. évi egyezményből azonban hiányzik a fogyasztói szerződés másik felének fogalom meghatározása, ami kétséget ébresztett a tekintetben, hogy a mindkét szerződő fél kereskedelmi vagy szakmai tevékenységén kívül eső céllal kötött szerződés a fogyasztói szerződésekről szóló különös szabályoknak vagy az egyezmény általános szabályainak hatálya alá tartozik-e. Meg kell jegyezni, hogy a 15–17. cikkben foglalt különös szabályok alkalmazása kizárólag akkor indokolt, ha a felek helyzete olyan egyenlőtlen, hogy a gyengébb fél védelme érdekében lépéseket kell tenni ennek mérséklésére vagy megszüntetésére. Ez csak abban az esetben áll fenn, ha a másik fél kereskedelmi vagy szakmai tevékenységet folytat. Mindazonáltal az értelmezési problémák elkerülése érdekében a 15. cikk 1. bekezdésének c) pontja – amely a legtöbb fogyasztói szerződésre alkalmazandó – egyértelműen kimondja, hogy olyan szerződésekre vonatkozik, amelyet a fogyasztó „olyan személlyel kötött, aki (...) kereskedelmi vagy szakmai tevékenységet folytat”. Ezt a pontosítást nem tartották szükségesnek az ingó dolgok részletfizetésre történő értékesítésére vagy a részletekben visszafizetendő kölcsönre vonatkozó szerződések konkrét esetében, amikor nehéz elképzelni, hogy az értékesítő vagy a hitelező kereskedelmi vagy szakmai területen kívül jár el.

⁸⁸ Különösen az üzlethelyiségen kívül kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről szóló, 1985. december 20-i 85/577/EGK tanácsi irányelv (HL L 372., 1985.12.31.) 2. cikke; és ugyan kissé eltérő szöveggel a fogyasztókkal kapcsolatos más irányelvekben, például: a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv (HL L 95., 1993. 4.21.) 2. cikke és a távollevők között kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről szóló, 1997. május 20-i 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (HL L 144., 1997.6.4.) 2. cikke.

⁸⁹ Lásd a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló, 2008. június 17-i 593/2008/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet (Róma I.) (HL L 177., 2008.7.4.) 6. cikkét. Lásd még az 1980. június 19-i Római Egyezmény (HL C 334., 2005.12.30.) 5. cikkét.

81. Az Egyezmény 15. cikke ezenfelül jelentősen kiszélesíti azon fogyasztói szerződések körét, amelyekre alkalmazandó. Míg az 1988. évi egyezmény 13. cikkének 1–3. bekezdése „bármely egyéb termékértékesítési vagy szolgáltatásnyújtási szerződésről” beszél, az új Egyezmény 15. cikke 1. bekezdésének c) pontja a „minden más esetben” kifejezést használja, hivatkozva ezáltal az ingó dolgok részletfizetésre történő értékesítésére vagy a részletekben visszafizetendő kölcsönre vonatkozó szerződésektől eltérő minden olyan szerződésre, amelyet olyan személlyel kötöttek, aki kereskedelmi vagy szakmai tevékenységet folytat, feltéve, hogy a szerződés e tevékenység körébe tartozik. A fogyasztói szerződések e tágon értelmezett fogalma a fogyasztóvédelemről szóló közösségi irányelvek által nyújtott védelemmel összhangban kiterjeszti a nyújtott védelem hatályát, és leegyszerűsíti a lefedett szerződések meghatározását. Felöleli a közösségi irányelvek által fogyasztói szerződésként szabályozott valamennyi szerződést, beleértve azokat a szerződéseket is, amelyek alapján a hitelező a fogyasztónak hitelt nyújt vagy annak nyújtására ígéretet tesz halasztott fizetés, kölcsön vagy más, ezekhez hasonló pénzügyi megoldás formájában, amennyiben e szerződéseket a fogyasztói hitelről szóló 87/102/EGK irányelv⁹⁰ szabályozza.

Már nem kétséges, hogy a fogalomba beletartoznak az ingatlanok időben megosztott használati jogának megszerzésére irányuló szerződések, amelyekre a 94/47/EK irányelv⁹¹ vonatkozik; tekintettel az Egyezmény által kötelezett államok különféle nemzeti jogai közötti eltérésekre, ellenkező esetben nem lett volna bizonyos, hogy e szerződéseket inkább a fogyasztói szerződések közé kell sorolni az ingatlanon fennálló dologi jogok megszerzésére vonatkozó szerződések helyett, amelyekre a 22. cikk 1. bekezdése vonatkozik. Ezt a megállapítást megerősítette a Bíróság, amelynek ítélkezési gyakorlata szerint a 94/47/EK irányelv hatálya alá tartozó, az ingatlanok időben megosztott használati jogára vonatkozó szerződésekre az 58/577/EK irányelv is vonatkozik⁹², amennyiben az ezen irányelv alkalmazására vonatkozó feltételek egyébiránt teljesülnek, továbbá tekintettel az Egyezmény és a közösségi jogrend közötti kapcsolatra, ezt az értelmezést figyelembe kell venni az Egyezmény értelmezéséhez⁹³.

⁹⁰ A fogyasztói hitelre vonatkozó tagállami törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések közelítéséről szóló, 1986. december 22-i 87/102/EGK tanácsi irányelv (HL L 42., 1987.2.12.), amelynek később helyébe lépett a fogyasztói hitelmegállapodásokról és a 87/102/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló, 2008. április 23-i 2008/48/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (HL L 133., 2008.5.22.).

⁹¹ Az Európai Parlament és a Tanács 1994. október 26-i 94/47/EK irányelve az ingatlanok időben megosztott használati jogának megszerzésére irányuló szerződések egyes szempontjai vonatkozásában a fogyasztók védelméről, HL L 280., 1994.10.29.

⁹² A Bíróság C-423/97. sz. *Travel Vac* ügyben hozott ítélete, EBHT 1999., I-2195. o., 22. pont.

⁹³ A Bíróság C-73/04. sz. *Klein*-ügyben hozott ítélete, EBHT 2005., I-8667. o., 22. ponttól.

82. Az Egyezmény a fogyasztói szerződésekkel kapcsolatos szabályok hatályát kiterjeszti a fogyasztó lakóhelye szerinti állammal összefüggésben is. Az ingó dolgok részletfizetésre történő értékesítése vagy a részletekben visszafizetendő kölcsönök tekintetében nem történik újítás, mivel ez esetben nincs szükség a szerződés és a fogyasztó lakóhelye szerinti állam közötti közelségre. Más szerződések esetében azonban a védelem valamennyi fogyasztói szerződésre történő kiterjesztése és a „*forum actoris*” ezzel járó kiterjesztése nem indokolt a másik szerződő felet és a fogyasztó lakóhelye szerinti államot összekapcsoló tényező hiányában. Az 1988. évi egyezmény a termékértékesítési vagy szolgáltatásnyújtási szerződések esetében megkövetelt bizonyos összefüggéseket – annak követelménye, hogy a fogyasztó lakóhelye szerinti államban a szerződéskötést egy neki címzett konkrét meghívó, illetve hirdetés előzze meg, és annak követelménye, hogy a fogyasztó az említett államban megtegye a szerződés megkötéséhez szükséges lépéseket –, az *ad hoc* munkacsoport azonban úgy vélte, hogy ezek nem elégségesek és nem alkalmazhatók a fogyasztóvédelemre vonatkozó jelenlegi követelményekre. Az új Egyezmény ezért előírja, hogy azon személy kereskedelmi vagy szakmai tevékenysége, akivel a fogyasztó szerződést köt, a fogyasztó lakóhelye szerinti államban folyjon, vagy e tevékenység az említett államra, illetve több állam között az említett államra is irányuljon.

83. A fogyasztó lakóhelye szerinti állammal fennálló új kapcsolat bármely szerződésre alkalmazható, és különösen a védelem elektronikus kereskedelemmel kapcsolatban felmerült igényének kielégítését szolgálja⁹⁴. Nem függ a fogyasztói cselekvés helyétől vagy a szerződéskötés helyétől, amely lehet a fogyasztó lakóhelyétől eltérő ország is; kizárólag a másik fél tevékenysége szempontjából van jelentősége, amely tevékenységnek a fogyasztó lakóhelye szerinti államban kell folynia, vagy – esetleg elektronikus módon – az említett államra kell irányulnia. Az internetes ügyletek esetében például az, hogy a fogyasztó a lakóhelye szerinti államtól eltérő államból rendelt árut, nem fosztja meg az Egyezmény által nyújtott védelemtől, amennyiben az értékesítő tevékenysége a lakóhelye szerinti államra, illetve több állam között erre az államra is irányul; az Egyezmény 16. cikke alapján a fogyasztó ilyenkor is indíthat eljárást a saját lakóhelye szerinti bíróságokon, függetlenül a szerződéskötés helyétől és az elektronikus úton nyújtott szolgáltatás igénybevételének helyétől.

A kapcsolat csak abban az esetben áll fenn, ha a kereskedelmi vagy szakmai tevékenység vitathatatlanul a fogyasztó lakóhelye szerinti államra irányul. Ebből a szempontból nincs jelentősége, hogy egy weboldal aktív vagy passzív-e. Az EU Tanácsa és a Bizottság a következőket jelentette ki a Brüsszel I. rendelet 15. cikkéről: „a 15. cikk 1. bekezdése c) pontjának alkalmazásához nem elegendő, hogy a vállalkozás tevékenysége a fogyasztó lakóhelye szerinti tagállamra, illetve több állam között az említett tagállamra is irányul, az is szükséges, hogy a szerződést az ilyen tevékenység körében kössék. Ez a rendelkezés számos értékesítési módszerhez kapcsolódik, beleértve a távollevők között, interneten kötött szerződéseket is. Ezzel összefüggésben a Tanács és a Bizottság hangsúlyozza, hogy pusztán az a tény, hogy egy internetes oldal elérhető, nem elegendő a 15. cikk alkalmazásához, hanem az is szükséges, hogy ez az internetes oldal távollevők közötti szerződés megkötésére hívjon fel, és hogy egy ilyen szerződés megkötése bármilyen módon, de ténylegesen megtörténjék. E tekintetben a weboldalon használt nyelvnek vagy valutának nincs jelentősége”⁹⁵.

⁹⁴ A belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól szóló, 2000. június 8-i 2000/31/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvben („Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv”) (HL L 178., 2000.7.17.) meghatározottak szerint, amelynek 1. cikke (4) bekezdése konkrétan úgy rendelkezik, hogy „nem foglalkozik a bíróságok hatáskörével”, ami következőképpen a Brüsszel I. rendelet és ezzel párhuzamosan a Luganói Egyezmény feladata.

⁹⁵ A Tanács és a Bizottság nyilatkozata elérhető az Európai Igazságügyi Hálózat honlapján itt: http://ec.europa.eu/civiljustice/docs/Reg_44-2000_joint_statement_14139_en.pdf.

84. A fogyasztók védelmét szolgáló joghatósági szabályok alkalmazási körét továbbá kiterjesztették a szállítási szerződésekre is, amelyeket az 1988. évi egyezmény kizárt az említett alkalmazási körből, és a szerződésekre vonatkozó általános szabályokat alkalmazta rájuk. Az összes szállítási szerződés kizárása nem tűnt indokoltnak tekintettel arra a gyakorlatra, amelynek alkalmazása során ugyanazért az árért utazást és szállást biztosító szerződést kötnek. Amennyiben az ezen Egyezmény hatálya alól is kizárták volna a szállítási szerződéseket, az azzal járt volna, hogy különböző joghatósági szabályokat kellett volna alkalmazni az egyetlen szerződésben összekapcsolt különféle szolgáltatásokra, ami gazdasági szempontból egyetlen kereskedelmi ügyletet jelent. A 15. cikk 3. bekezdése ezért a II. cím 4. szakaszában foglalt szabályok alóli kizárást azokra a szállítási szerződésekre korlátozza, amelyek ugyanazért az árért nem biztosítanak utazást és szállást; ez a rendelkezés így összhangban van a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló egyezményben⁹⁶ foglalt, a fogyasztói szerződésekre vonatkozó rendelkezéssel.

3. Egyedi munkaszerződések (18–21. cikk)

85. Az egyedi munkaszerződéseket teljesen figyelmen kívül hagyta az eredeti Brüsszeli Egyezmény, amelyekre következésképpen – a bíróság megválasztására vonatkozó különös korlátozás nélkül – az általános szabályok és az 5. cikk 1. bekezdésében foglalt, a szerződéses kötelezettségekre vonatkozó különös szabály vonatkozott; az 1988. évi egyezményben különös szabályok vonatkoztak rájuk (az 5. cikk 1. bekezdésének második része és a 17. cikk 5. bekezdése); ezúttal pedig a II. cím 5. szakaszában foglalt különös szabályok foglalkoznak velük, amely szakasz a biztosításról és a fogyasztói szerződésekről szóló szakasz után következik, teljessé téve a szerződés gyengébb felének védelmét szolgáló szabályokat. Az új szakasz szerkezete és megoldásai ugyanolyanok, mint a többi szakaszé, bizonyos vonatkozásokban eltérve az 1988. évi egyezmény rendelkezéseitől.

⁹⁶ Az 1980. június 19-i egyezmény 5. cikkének (5) bekezdése; lásd még a Róma I. rendelet 6. cikkének (3) bekezdését és (4) bekezdése b) pontját.

86. A többi szakasz rendelkezéseihez hasonlóan a 18. cikk 1. bekezdése megerősíti az e szakaszban foglalt, egyedi munkaszerződésekre vonatkozó joghatósági szabályok független és átfogó jellegét, a 4. cikk sérelme nélkül, amennyiben az alperes lakóhelye az Egyezmény által nem kötelezett államban található, valamint az 5. cikk 5. bekezdésének sérelme nélkül a fióktelephez, képviselőhez vagy más telephelyhez fűződő jogviták esetében. A 9. cikk 2. bekezdéséhez és a 15. cikk 2. bekezdéséhez hasonlóan a 18. cikk 2. bekezdése a fióktelep, képviselő vagy más telephely létezését a működésükből származó ügyek tekintetében a munkaadó lakóhelyével vagy székhelyével egyenértékűen kezeli még abban az esetben is, ha a munkaadó lakóhelye vagy székhelye az Egyezmény által nem kötelezett államban található.

87. Az Egyezmény által kötelezett valamely államban lakóhellyel vagy székhellyel rendelkező munkaadóval szembeni eljárásokban a joghatóságot a 19. cikk szabályozza, amely javarészt megismétli az 1988. évi egyezmény 5. cikke 1. bekezdésének második részében foglalt rendelkezést. Ennek értelmében a munkaadó nem csak annak az államnak a bíróságain perelhető, ahol lakóhellyel vagy székhellyel rendelkezik, hanem a munkavállaló szokásos vagy legutóbbi munkavégzési helye szerinti bíróságokon is (2. bekezdés a) pont). Az utóbbi mondat nem szerepelt az 1988. évi egyezményben, és azért illesztették be, mert a tapasztalatok szerint gyakori, hogy a munkavállaló csak azt követően indít eljárást a munkaadó ellen, hogy a munkaviszony megszűnik vagy a munkavállaló már nem dolgozik. Nem lenne helyénvaló, hogy az ilyen esetekben megfoszsják a munkavállalót a munkavégzés helye szerinti bíróság választásának lehetőségétől. Figyelembe kell venni azt is, hogy a foglalkoztatás helyén – akár a munkaviszony alatt, akár annak megszűnését követően – a munkavállaló általában szakszervezethez is fordulhat, amely segítséget nyújthat számára jogainak a bíróság előtti érvényesítésében.

Amennyiben a munkavállaló több országban végez vagy végzett rendszeresen munkát, eljárás indítható annak a helynek a bíróságain, ahol a telephely, amely a munkavállalót foglalkoztatta, található vagy található volt (2. bekezdés b) pont). Az alkalmazott megoldás megegyezik a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló, 1980. június 19-i Római Egyezményben⁹⁷ foglaltakkal. Meg kell jegyezni, hogy erre a megoldásra csak akkor van szükség, ha nem határozható meg olyan referenciaország, amely teljesíti a következő két követelményt: érdemi kapcsolat fennállása a jogvita és azon hely között, amelynek bíróságai a legalkalmasabbak az ügy eldöntésére annak érdekében, hogy a munkavállaló mint a szerződés gyengébb fele megfelelő védelemben részesüljön, valamint annak elkerülése, hogy minél több legyen a joghatósággal rendelkező bíróság. Még ha a munkavállaló egynél több államban dolgozik is, amennyiben munkaadója felé feladatainak lényeges részét valójában egy helyen végzi el, akkor ez az a hely, amelyet a szokásos munkavégzési helyének kell tekinteni, és ennek megfelelően az Egyezmény 19. cikke 2. bekezdésének a) pontját kell alkalmazni⁹⁸.

88. Az *ad hoc* munkacsoport megvizsgálta a 19. cikkben foglaltak még egy joghatósággal történő kiegészítésére vonatkozó javaslatot, ami lehetővé tenné, hogy az a munkavállaló, aki munkavégzés céljából korlátozott ideig egy másik, az Egyezmény által kötelezett államban kiküldetésben tartózkodik, a munkával és a munkavégzés feltételeivel kapcsolatosan ezen állam bíróságain indítson eljárást. A javaslatot a munkavállalók kiküldetéséről szóló 96/71/EK irányelvre⁹⁹ figyelemmel vizsgálták meg, amelynek 6. cikke kimondja, hogy „A 3. cikkben biztosított, munkaviszonyra vonatkozó szabályok érvényesítésére bírósági eljárás kezdeményezhető abban a tagállamban, amelynek a területén a munkavállaló kiküldetésben tartózkodik, anélkül, hogy ez érintené adott esetben a joghatóságról szóló meglévő nemzetközi egyezmények alapján fennálló jogát, hogy egy másik államban indítson pert”. Az irányelvvel összefüggésben értelmezve e rendelkezés hatálya nyilvánvalóan eltér az Egyezmény azon rendelkezésének hatályától, amely a munkavállaló érdekében azon állam bíróságainak általános joghatóságát köti ki, amelyben az kiküldetésben tartózkodik.

⁹⁷ Az egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének b) pontja, HL C 27., 1998.1.26.; lásd még a Róma I. rendelet 8. cikkének (3) bekezdését.

⁹⁸ Lásd – hivatkozással a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének 1. pontjára – a Bíróság C-37/00. sz. *Weber*-ügyben hozott ítéletét, EBHT 2002., I-2013. o., 49–58. pont.

⁹⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 1996. december 16-i 96/71/EK irányelve a munkavállalók szolgáltatások nyújtása keretében történő kiküldetéséről, HL L 18., 1997.1.21.

Az irányelv megadja több használt fogalom – mint például „kiküldetésben lévő munkavállaló”, „munkaviszonyra vonatkozó szabályok”, stb. – meghatározását, amelyekre hivatkozni kellene az Egyezmény rendelkezéseinek értelmezésekor. Az irányelv ezenfelül a munkavállaló kiküldetésének helye szerinti bíróság joghatóságát „a 3. cikkben biztosított, munkaviszonyra vonatkozó szabályokra” korlátozza, amely így nem általános jellegű. E bíróság általános joghatóságának kikötése nem foglalná magában az irányelv 3. cikkének hatálya alá tartozó valamennyi kérdést, mivel az általa hivatkozott, munkaviszonyra vonatkozó szabályok olyan kérdésekre is kiterjednek, mint pl. munkahelyi egészség, biztonság és higiénia, amelyek közjogi kérdések, és nem kerülhetnek be a Luganói Egyezménybe, amely a polgári és kereskedelmi ügyekre korlátozódik. Végül pedig az Egyezménybe illesztett további bíróság kizárólag a munkavállalók számára lenne elérhető, noha az irányelv 6. cikke nem tesz különbséget a felek helyzete között, és alapja a munkaadó által indított eljárásokra vonatkozó joghatóságnak is. Ezért azon állam bíróságai joghatóságának kikötése, amelyben a munkavállaló kiküldetésben tartózkodik, az irányelvtől eltérő módon szabályozná a joghatóságot, és különböző értelmezési és alkalmazási szabályok hatálya alá tartozó két rendszert hozna létre, ami veszélyeztetheti a jogbiztonságot olyan területeken, ahol védelemről kellene gondoskodni.

Ezek a megfontolások arról győzték meg az *ad hoc* munkacsoportot, hogy ne fogadja el a munkavállaló kiküldetésének helye szerinti bíróság általános joghatóságának kikötésére vonatkozó javaslatot, és ne módosítsa a foglalkoztatással összefüggő joghatósági szabályokat annak ellenére, hogy az irányelv saját alkalmazási körén belül továbbra is alkalmazandó, és a joghatóságról szóló meglévő nemzetközi egyezmények – köztük az alkalmazási körében változatlan Luganói Egyezmény – alapján minden esetben lehetőséget nyújt eljárás indítására.

89. A védelmet nyújtó többi joghatósághoz hasonlóan a munkavállalóval szemben a munkaadó kizárólag az Egyezmény által kötelezett azon államnak a bíróságain indíthat eljárást, ahol a munkavállaló lakóhelye található, kivétel ez alól a viszontkereset indítása azon a bíróságon, amely a munkaszerződésekről szóló szakaszban foglalt szabályok szerint az elsődleges keresetet tárgyalja. Ennek megfelelően rendelkezve, a 20. cikk a biztosítással és a fogyasztói szerződésekkel kapcsolatban elfogadottakkal megegyező kritériumot alkalmaz, és ezáltal módosítja az 1988. évi egyezmény 5. cikkének 1. bekezdését, amely a munkaadó számára is lehetővé teszi, hogy a munkavállaló szokásos munkavégzési helye szerinti bíróságon indítson eljárást, és ha a munkavállaló több országban végez munkát, akkor az őt foglalkoztató telephely szerinti bíróságon. A munkaadó választási lehetőségének elhagyásával kapcsolatos döntés azt követően született, hogy gondosan mérlegelték ennek a joghatósági kritériumnak a szerepét. A munkavégzés helyére történő hivatkozás célja ugyanis az, hogy a bíróság tekintetében választási lehetőséget nyújtson a munkavállalónak abban az esetben, ha úgy véli, hogy keresetét ott még a munkaviszony megszűnését követően is könnyebben érvényesítheti, nem pedig az, hogy alkalmas *forum actoris*-t biztosítson a munkaadónak a munkavállalóval szembeni jogviták esetében.

90. A bíróság megválasztásával kapcsolatos szabályok összhangba kerültek a biztosításra és a fogyasztói szerződésekre vonatkozó rendszerrel is. Az 1988. évi egyezmény 5. cikkének 1. bekezdésével összhangban a 21. cikk 1. bekezdése kimondja, hogy eltérő joghatóságról kizárólag a jogvita keletkezését követően lehet megállapodni, így a munkavállaló mérlegelheti annak szükségességét. A 21. cikk 2. bekezdése hozzáteszi, hogy a bíróság megválasztásáról szóló záradék abban az esetben is eltérhet az általános szabályoktól, ha lehetővé teszi a munkavállaló számára a 19. cikkben megjelölttől eltérő bíróságok előtt történő perindítást. A többi szakasszal ellentétben nem történik azonban hivatkozás az olyan záradék érvényességére, amely azon állam bíróságainak joghatóságát köti ki, amelyben mind a munkaadó, mind a munkáltató székhellyel, illetve lakóhellyel vagy szokásos tartózkodási hellyel rendelkezik, mivel ez ellentétes lenne a munkavállalók szolgáltatások nyújtása keretében történő kiküldetéséről szóló, említett közösségi irányelv 3. cikkével.

4. – Kizárólagos joghatóságok

1. Általános rendelkezések

91. A jogvita bizonyos típusú tárgyai esetében az előírt joghatóság kizárólagos, amelyet nem szükséges különösebben megindokolni, ez a bíróság és az eset típusa közötti különös közelségből fakad. Bizonyos ügyeknél a hatékony és eredményes igazságszolgáltatás érdekében javasolt azon bíróságok kizárólagos joghatóságának megállapítása, amelyek a legalkalmasabbak a jogvita megvizsgálására, valamint a helyi szabályok és szokások alkalmazására. Az új Egyezmény megerősíti a kizárólagos joghatóság sajátosságait: a kizárólagos joghatóság arra való tekintet nélkül alkalmazandó, hogy a felek az Egyezmény által kötelezett államokban hol rendelkeznek lakóhellyel vagy székhellyel (22. cikk); a kizárólagos joghatóságtól nem lehet eltérni a felek közötti megállapodás útján (23. cikk) vagy a joghatóságnak való hallgatólagos alávetéssel (24. cikk); azon bíróságnak, amelyen jogvita tárgyában alapeljárást indítottak, hivatalból le kell mondania a joghatóságról, amennyiben az Egyezmény által kötelezett más állam bírósága kizárólagos joghatósággal rendelkezik (25. cikk); továbbá a határozatok nem ismerhetők el, ha ellentétesek a kizárólagos joghatóságra vonatkozó rendelkezésekkel (35. cikk), és nem hajthatók végre (45. cikk).

Csak a 22. cikk 1., 2. és 4. bekezdésében említett kizárólagos joghatóságok módosultak és igényelnek konkrét magyarázatot. A 22. cikk 3. és 5. bekezdésében foglaltak az 1988. évi egyezmény szempontjából nem változtak, és az olvasót kérjük, hogy lássa a korábbi jelentéseket (Jenard-jelentés, 35–36. o.).

2. Ingatlan (22. cikk 1. bekezdés)

92. Nem változott az a szabály, hogy az ingatlanon fennálló dologi jog vagy az ingatlan bérlete, illetve haszonbérlete az Egyezmény által kötelezett azon állam bíróságainak kizárólagos joghatóságába tartozik, ahol az ingatlan található, az 1988. évi egyezménnyel (Jenard-Möller-jelentés, 49–54. pont), illetve a Brüsszeli Egyezménnyel (Jenard-jelentés, 34–35. o.; Schlosser-jelentés, 162–165. pont) kapcsolatban már kifejtett okokból, és nem szükséges erre itt is kitérni.

Nincs szükség a rendelkezés hatályának az Egyezményben foglalt többi joghatósági szabállyal összefüggésben történő meghatározására sem, amelyet a Bíróság ítélkezési gyakorlatában a Brüsszeli Egyezmény szempontjából többször is megvizsgáltak. Pusztán annyit érdemes megjegyezni, hogy a Bíróság elfogadta, hogy a bérletek, illetve haszonbérletek tekintetében a kizárólagos joghatóság azokra a jogvitákra korlátozódik, amelyek egyértelműen az ingatlan bérletével kapcsolatosak, és létjogosultságuk van az ingatlan helye szerinti ország bíróságainak kizárólagos joghatóságán belül. A fogyasztó által kifizetett átalányösszeg ellenében nyújtott szolgáltatások körére vonatkozó szerződés a rendelkezés értelmében nem minősül bérletnek, illetve haszonbérletnek¹⁰⁰. A rendelkezést azonban alkalmazni kell azokra a kártérítési keresetekre, amelyeket a létesítmények elhanyagolása és az olyan szállásban, illetve lakásban okozott kár alapján nyújtanak be, amelyet magánszemély vett bérbe néhány hétre üdülés céljából, még abban az esetben is, ha a keresetet közvetlenül nem az ingatlan tulajdonosa nyújtja be, hanem a hivatásos utazásszervező, akitől az említett személy bérelte a szállást, és aki bírósági eljárást indított azt követően, hogy az ingatlan tulajdonosának jogait átruházták rá¹⁰¹.

Végül pedig az *ad hoc* munkacsoport a közösségi szabályokkal és azok Bíróság általi értelmezésével összhangban – külön rendelkezés szükségessége nélkül – megoldotta azt a kérdést, hogy az ingatlanok időben megosztott használati joga az ingatlannal kapcsolatos ügyekre vonatkozó kizárólagos joghatóság hatálya alá tartozzon-e és milyen mértékben (lásd a fenti 81. pontot).

93. A Bizottság javaslatára az *ad hoc* munkacsoport megvizsgálta, hogy a 22. cikk 1. bekezdését úgy kell-e érteni, hogy az olyan „reflexhatást” gyakorol, amelynek révén az Egyezmény által kötelezett államok bíróságait szintén megfosztaná joghatóságuktól, ha az ingatlan az Egyezményben nem részes államban található. Ahogyan az a Jenard-Möller jelentésben¹⁰² szerepel, az 1988. évi egyezmény 16. cikkének 1. bekezdése „kizárólag abban az esetben alkalmazandó, ha az ingatlan a szerződő állam területén található”; abban az esetben, ha az ingatlan az Egyezményben nem részes államban található, az Egyezmény 2. cikkét – és esetleg az Egyezmény által előírt különös joghatóságokat – kell alkalmazni, amennyiben az alperes lakóhelye vagy székhelye az egyik szerződő államban van, és a 4. cikket kell alkalmazni, amennyiben az alperes lakóhelye az Egyezményben nem részes államban van.

¹⁰⁰ A Bíróság C-280/90. sz. *Hacker*-ügyben hozott ítélete, EBHT 1992., I-1111. o., 15. pont (hivatkozással a Brüsszeli Egyezmény 16. cikkének 1. pontjára).

¹⁰¹ A Bíróság C-8/98. sz. *Dansommer*-ügyben hozott ítélete, EBHT 2000., I-393. o., 38. pont (hivatkozással a Brüsszeli Egyezmény 16. cikkének 1. pontjára).

¹⁰² Jenard-Möller jelentés, 54. pont.

Alapos vizsgálat után az *ad hoc* munkacsoport úgy döntött, hogy az ingatlannal kapcsolatos ügyek tekintetében nem ajánlatos módosítani a kizárólagos joghatóság hatályának ezen értelmezését, vagy pontosítani azt az Egyezmény szövegében, még annak figyelembevételével sem, hogy a 4. cikket valószínűleg gyakran alkalmazzák majd azokban az esetekben, amikor az ingatlan az Egyezményben nem részes államban található, és hogy a vonatkozó nemzeti jogok jelentős eltéréseket mutatnak¹⁰³. A Bíróságnak az 1/03. sz. véleményében¹⁰⁴ szereplő észrevételei alapján azt, hogy a 22. cikk 1. bekezdése gyakorol-e „reflexhatást”, valamint e hatás következményeit akkor lehetne a legcélszerűbben újból fontolóra venni, ha az ingatlannal kapcsolatos olyan ügyek esetében, amikor az alperes lakóhelye harmadik országban található, a joghatóságra vonatkozó nemzeti rendelkezéseket egységesítenék az Európai Közösségben.

94. Különösen fokozott figyelmet fordítottak az alperes lakóhelye szerinti állam bíróságai joghatósága kikötésének kérdésére – azon állam bíróságainak alternatívájaként, amelyben az ingatlan található – az ingatlannak legfeljebb hat egymást követő hónapra ideiglenes magánhasználatra kötött bérlete, illetve haszonbérlete esetében. E tekintetben a Brüsszeli Egyezmény eltér az 1988. évi egyezménytől. A Brüsszeli Egyezmény a lehetőséget két feltételhez köti: mindkét félnek természetes személynek kell lennie és mindkettőjüknek ugyanabban az államban kell lakóhellyel rendelkezniük; az 1988. évi egyezmény azonban kibővíti az alperes lakóhelye szerinti állam bíróságainak párhuzamos joghatóságát, ez esetben csak az a kikötés, hogy a felek egyikének, a bérlőnek, illetve haszonbérlőnek természetes személynek kell lennie, és hogy egyikük sem rendelkezhet lakóhellyel abban az országban, ahol az ingatlan található, tekintet nélkül arra, hogy lakóhelyük ugyanabban az államban van-e vagy sem. Mivel az *ad hoc* munkacsoportnak a megbízatása alapján a lehető legnagyobb mértékben össze kellett hangolnia a két egyezmény szövegét, a munkacsoport fontolóra vette, hogy e tekintetben a Luganói Egyezményt igazítsák-e a Brüsszeli Egyezményhez vagy fordítva. Az alkalmazott megoldás – amellyel a Brüsszel I. rendelet is élt – mindkettőből átvesz valamit: a követelmény szerint csak a bérlőnek, illetve haszonbérlőnek kell természetes személynek lennie, azonban a szerződő felek lakóhelyének ugyanabban az államban kell lennie.

¹⁰³ Erre felhívta a figyelmet a Jenard-jelentés (35. o.) és a Schlosser-jelentés (166–172. pont).

¹⁰⁴ Lásd az 1/03. sz. vélemény 153. pontját: „A közösségi szabályok és a tervezett megállapodás rendelkezéseinek célja és megfogalmazása ugyan olyan tényezők, amelyeket a szabályok megállapodás általi hátrányos érintettségének vizsgálatakor figyelembe kell venni, önmagukban mégsem bizonyíthatják ezen érintettség hiányát. Az ugyanazon joghatósági szabályok alkalmazásából eredő koherencia nem ugyanazt jelenti, mint a hátrányos érintettség hiánya, mivel a tervezett megállapodás valamely joghatósági szabályának alkalmazása azt eredményezheti, hogy a 44/2001 rendelet rendelkezései értelmében joghatósággal rendelkező bírósághoz képest más bíróságot jelölnek ki. Minthogy az új Luganói Egyezmény a 44/2001 rendelet 22. és 23. cikkével azonos cikkeket tartalmaz, ennek alapján az ezen egyezményben részes harmadik államot jelölik ki joghatósággal rendelkező fórumként, noha az alperes lakóhelye valamely tagállamban van; ezen egyezmény hiányában ez utóbbi állam lenne a joghatósággal rendelkező fórum, míg ezen egyezmény alapján a harmadik állam.”

Az említett megoldás támogatásaként különösen ki kell emelni, hogy túlzás lett volna azt előírni, hogy mindkét szerződő fél természetes személy legyen, mivel a rendelkezés célja az is, hogy védelmet biztosítson azokban az igen gyakori esetekben, amikor az üdülővendégek szállást bérelnék olyan társaságoktól, amelyek külföldön rendelkeznek ingatlannal. Továbbá az a követelmény, hogy a szerződő felek lakóhelye megegyezzen, kiterjed azon esetek többségére, amelyekben helyénvaló lemondani azon állam kizárólagos joghatóságáról, amelyben az ingatlan található, anélkül, hogy túlságosan kiterjesztenék a kivétel hatályát.

95. Az 1988. évi egyezmény 1. jegyzőkönyvének Ib. cikke az egyik állam számára lehetővé tette annak kijelentését, hogy nem ismeri el az ingatlan bérletével, illetve haszonbérletével kapcsolatos határozatokat, amennyiben az ingatlan a területén található, még akkor sem, ha a bérlet, illetve haszonbérlet a szabály hatálya alá tartozó típusú, és az eredeti eljárás szerinti állam bíróságának joghatósága az alperes lakóhelyén alapul; a megítélés szerint erre a rendelkezésre már nem volt szükség, ezért nem került be az új Egyezménybe.

3. Társaságok (22. cikk 2. bekezdés)

96. Nem változott az 1988. évi egyezmény azon rendelkezése, amely kizárólagos joghatóságot állapít meg az olyan eljárások esetében, amelyek tárgya „társaság vagy más jogi személy, illetve természetes vagy jogi személyek társulásának érvénytelensége vagy megszűnése, létesítő okiratának érvényessége vagy ezek szervei határozata” – vagy pontosabban az új szövegben „ezek szervei határozatának érvényessége” –, megerősítve azt az értelmezést, hogy az „ezek szervei határozata” szövegrésznek kapcsolódnia kell az előző mondat első feléhez. A korábbi egyezmény 16. cikkének 2. bekezdésében foglalt rendelkezés a társaság, a jogi személy vagy a társulás székhelye szerinti bíróságok joghatóságát kötötte ki összhangban azzal a rendelkezéssel, amely a székhelyet egyenértékűvé tette a lakóhellyel.

Az új rendelkezés megtartotta a „székhellyel” való kapcsolatot, amely azonban nem feltétlenül egyezik az általános szabályban szereplővel. Az a meghatározás független, és megkönnyíti, hogy az Egyezmény által kötelezett állam bíróságán eljárást indítsanak olyan társaság ellen, amely bizonyos szinten érdemi kapcsolatban van azokkal az államokkal, amelyekre az Egyezmény alkalmazandó, ezt azonban nem tartották megfelelő alapnak a kizárólagos joghatósághoz az itt figyelembe vett területeken felmerülő jogviták esetében. A 22. cikkben említett joghatóságok kizárólagosak, és ezt nehéz összeegyeztetni a lakóhely olyan meghatározásával, amely alternatív vizsgálatokhoz folyamodik, ami bizonytalanságot kelthet a társaságok létesítő okiratának érvényességére vonatkozó jog körül. Más szóval a társaságok esetében a rendes illetékesség megfelelő alapját képezheti a lakóhely tágran értelmezett fogalma, a társaságok létesítő okiratának érvényessége esetében azonban a használt fogalomnak szűk értelműnek kell lennie, egyetlen összekapcsoló tényezőre alapulva.

A munkacsoport amellettt döntött, hogy fenntartja az 1988. évi egyezmény szerinti, egyszerűen a „székhelyre” történő hivatkozást, amelyet – akárcsak az említett egyezményben – az ügyel megkeresett bíróság saját nemzetközi magánjogi szabályai alapján kell meghatározni. Hangsúlyozni kell, hogy ezért itt a társaság „székhelye” nem olyan független fogalom, mint a 60. cikkben foglalt „létesítő okirat szerinti székhely”. Az egyszerűen a „létesítő okirat szerinti székhelyre” történő hivatkozással elkerülhető lett volna az az eshetőség, hogy amennyiben a „létesítő okirat szerinti székhely” és a tényleges székhely különböző országokban található, egynél több olyan bíróság is legyen, amely állítólagosan kizárólagos joghatósággal rendelkezik; az a döntés született azonban, hogy e probléma megoldásához elegendőek az Egyezménynek a joghatóságok összehangolásáról szóló rendelkezései.

97. Az elfogadott megoldás szabályként gondoskodik majd arról, hogy a *forum* és a *jus* egybevágjon, amit az az igény indokol, hogy amikor egy társaság létesítő okiratának érvényessége az ügy tárgya, akkor egyetlen joghatóság legyen, amely kiszámítható és biztos. A munkacsoportban hangsúlyozták, hogy az ilyen joghatóságra való igény nem volt olyan nyilvánvaló, amikor a jogvita tárgyát a társaság irányító szerveinek határozatai képezték. A munkacsoport azonban úgy döntött, hogy itt is megtartja a társaság székhelye szerinti bíróság kizárólagos joghatóságát azzal az indokkal, hogy általában ez a bíróság a legalkalmasabb az említett határozatok érvényességének eldöntésére. Azon eshetőség elkerülése érdekében, hogy ezt a joghatóságot esetleg értelmezés útján kiterjesszék, az új Egyezmény, amint már láttuk, egyértelműen a határozatok „érvényességére” hivatkozik, nem pedig – ahogyan a korábbi szöveg – magukra a „határozatokra”, elég egyértelművé téve ezáltal azt, hogy a kizárólagos joghatóság nem terjed ki a határozatok tartalmára vagy következményeire.

4. Szellemi tulajdonjogok (22. cikk 4. bekezdés)

98. A szabadalom, védjegy, formatervezési minta vagy hasonló, letétbe helyezést vagy lajstromozást igénylő jogok érvényessége tárgyában a joghatóságra vonatkozó szabály általában az 1988. évi egyezményben foglalt szabály. Kiköti az Egyezmény által kötelezett azon állam bíróságainak kizárólagos joghatóságát, amelynek területén a letétbe helyezést vagy a lajstromozást kérelmezték, vagy az megtörtént, illetve nemzetközi egyezmény vagy – az új szöveg által egyértelművé téve – közösségi jogi aktus alapján megtörténtnek tekintendő. Erre az utóbbi kiegészítésre azért került sor, hogy minden kétséget eloszlassanak afelől, hogy a szellemi és az ipari tulajdonjogokról szóló közösségi jog egyenrangú a hatályos nemzetközi egyezményekkel.

99. Kizárólagos joghatóság alkalmazandó az európai szabadalmak megadásáról szóló, 1973. október 5-én Münchenben aláírt egyezmény alapján engedélyezett szabadalmak tekintetében is. A 22. cikk 4. bekezdésébe most bekerült az a szabály, amely szerint – az Európai Szabadalmi Hivatal joghatóságának sérelme nélkül – az Egyezmény által kötelezett összes állam bíróságainak kizárólagos joghatóságot kell biztosítani az olyan eljárásokban, amelyek tárgya az adott államnak megadott európai szabadalmak lajstromozása vagy érvényessége, ami szerepel az 1988. évi egyezmény 1. jegyzőkönyvének Vd. cikkében. A jegyzőkönyvben foglalt rendelkezés utolsó részét elhagyták: ez kivételt biztosított az Egyezmény által kötelezett államok bíróságainak kizárólagos joghatósága alól, amennyiben a szabadalom a közös piaci európai szabadalomról szóló, 1975. december 15-én Luxembourgban aláírt egyezmény 86. cikke szerinti közösségi szabadalom¹⁰⁵.

A Luxembourgi Egyezmény – amelyet később a közösségi szabadalomról szóló, 1989. december 15-én Luxembourgban aláírt megállapodás módosított – a nemzeti szabadalmakhoz hasonló közösségi szabadalom megadásáról rendelkezett, amely független azoktól és valamennyi szerződő államban azonos hatású. Az említett egyezmény kimondta, hogy a Brüsszeli Egyezményt alkalmazni kell a közösségi szabadalmakkal kapcsolatos valamennyi keresetre, ugyanakkor különös joghatóságot hozott létre az érvényességgel és a szabadalombitorlással kapcsolatos jogviták tekintetében. A Luxembourgi Egyezmény soha nem lépett hatályba, és az új Luganói Egyezmény nem is hivatkozik rá.

¹⁰⁵ Schlosser-jelentés, 173. pont.

100. A tagállami bíróságok kizárólagos joghatóságának a 22. cikk 4. bekezdése általi kikötésével kapcsolatos kérdés azonban továbbra is él a közösségi szabadalomnak a közösségi jogszabályok segítségével történő létrehozására tett erőfeszítések eredményeként; a Bizottság 2000-ben javaslatot¹⁰⁶ nyújtott be a közösségi szabadalomról szóló tanácsi rendeletre vonatkozóan, amelyet 2003-ban a közösségi szabadalommal kapcsolatos jogviták rendezése tekintetében a Bíróság hatáskörrel való felruházásáról szóló tanácsi határozatra, valamint a Közöségi Szabadalmi Bíróságot létrehozó és az Elsőfokú Bíróság előtti fellebbezésekről szóló tanácsi határozatra vonatkozó bizottsági javaslat¹⁰⁷ követett. Az általános megközelítés szerint széles körű joghatósággal kell felruházni a Bíróságot, konkrétan a szabadalombitorlással, többek között a nemleges megállapítással kapcsolatos jogviták, a közösségi szabadalmak érvényességével kapcsolatos jogviták – akár az alapkereset részeként, akár viszontkeresettel támadták azt meg – és a találmánynak a közösségi szabadalmi bejelentés közzétételét követő felhasználásával vagy a találmányra vonatkozó előhasználati jogokkal kapcsolatos jogviták tekintetében, kizárólagos joghatósággal ideiglenes intézkedések elrendelésére az említett területeken felmerülő ügyekben, és csak azokban az esetekben meghagyva az államok bíróságainak a 22. cikk 4. bekezdése szerinti kizárólagos joghatóságot, amelyeket nem tartanak fenn kifejezetten a közösségi bíróságnak.

¹⁰⁶ COM(2000) 412 végleges, 2000.8.1.

¹⁰⁷ COM(2003) 827 végleges és COM(2003) 828 végleges, 2003.12.23. A 2003. évi javaslatok értelmében kikötnék a Bíróság joghatóságát, és a Bíróság keretei között létrehoznák a Közöségi Szabadalmi Bíróságot az Elsőfokú Bíróság előtti fellebbezés lehetőségével.

101. A 2006. október 10–12-én tartott diplomáciai konferencia során megvitatták, hogy célszerű lenne-e a Luganói Egyezményhez csatolni egy olyan jegyzőkönyvet, amely a közösségi ipari tulajdonjogokkal kapcsolatos ügyekben kiköti a Bíróság kizárólagos joghatóságát¹⁰⁸. Ennek a jegyzőkönyvnek az lenne az előnye, hogy egyetlen bírósághoz osztanák a szabadalmak érvényességével kapcsolatos jogvitákat és a szabadalombitorlással kapcsolatos jogvitákat, amelyeket ellenkező esetben a Luganói Egyezmény értelmében különböző bíróságokon kellene tárgyalni. A javasolt jegyzőkönyv ellen azonban azt az érvet hozták fel, hogy nem határolja be kellő pontossággal az ide tartozó jogvitákat, meghatározásukat a későbbiekben elfogadandó közösségi jogszabályokra hagyva, és hogy a szabadalombitorlás megállapítása iránti keresetek beillesztése nagy eltérést jelent a Luganói Egyezményben foglalt joghatósági szabályoktól, ami így veszélyeztetné az azzal való általános összhangot. Lehetetlennek bizonyult kielégítő megoldást találni, a diplomáciai konferencia ezért inkább egy későbbi – a közösségi szabadalomról szóló rendelet elfogadását követő – időpontra halasztotta e jegyzőkönyv fontolóra vételét.

¹⁰⁸ Az Európai Bizottság által javasolt jegyzőkönyv (4. jegyzőkönyv) értelmében a Bíróság a közösségi ipari tulajdonjogokkal kapcsolatos jogviták tekintetében annyiban rendelkezett volna kizárólagos joghatósággal, amilyen mértékben ezzel a kizárólagos joghatósággal az Európai Közösséget létrehozó szerződés alapján felruházható. A Luganói Egyezmény III. és IV. címét alkalmazni kellett volna az ilyen eljárás keretében hozott határozatok elismerésére és végrehajtására.

102. Az ipari tulajdonjogokkal kapcsolatos ügyekben a Bíróság kizárólagos joghatóságának kikötéséről szóló jegyzőkönyv olyan igényekre hívta fel a figyelmet, amelyeket tulajdonképpen a Bíróság későbbi ítélkezési gyakorlata legalább részben kielégített: az új Egyezmény aláírását megelőzően a Bíróságnak határoznia kellett abban a kérdésben, hogy a szabadalmak lajstromozására vagy érvényességére alkalmazandó-e a kizárólagos joghatósági szabály, akár keresetlevélben, akár kifogás útján merül fel a kérdés¹⁰⁹. A Bíróság ítélkezési gyakorlata értelmében alkalmazandó: tekintettel a rendelkezésnek a Brüsszeli Egyezmény rendszerében elfoglalt helyére és céljára, meg kell állapítani, hogy a szabadalom lajstromozása szerinti állam bíróságai kizárólagos joghatósággal rendelkeznek „akármilyen eljárás keretében merül is fel a szabadalom érvényességének a kérdése, akár a keresetlevélben, akár kifogás útján, a kereset megindításának időpontjától kezdve vagy bármely ezt követő későbbi szakaszban”¹¹⁰. A Bíróság ítélkezési gyakorlata szerint ezért abban az esetben, ha a bitorlás megállapítása iránt indítanak keresetet, a megkeresett bíróság járulékos jelleggel nem állapíthatja meg a szóban forgó szabadalom érvénytelenségét, még akkor sem, ha a határozat joghatásai a perben részt vevő felekre korlátozódnak, ahogyan az egyes, az Egyezmény által kötelezett államok nemzeti joga alapján történik¹¹¹.

A fenti precedensre tekintettel annak a bíróságnak, amelyet a szabadalombitorlás megállapítása iránti olyan keresettel keresnek meg, amelyben felmerül a szabadalom érvényességének kérdése, az Egyezmény 25. cikke értelmében hivatalból meg kell állapítania a kérdéssel kapcsolatos joghatóságának hiányát, kivéve, ha a 22. cikk 4. bekezdése értelmében kizárólagos joghatósággal rendelkezik a szabadalom érvényességének eldöntésére; továbbá az alkalmazandó nemzeti jog által megengedett eljárásoktól függően az érdemi határozat meghozatala előtt – a kizárólagos joghatósággal rendelkező bíróság határozatáig – esetleg fel kell függesztenie a bitorlás megállapítása iránti eljárást. Az új Egyezmény 22. cikkének 4. bekezdése ennek következtében az 1988. évi Luganói Egyezmény megfelelő rendelkezéséhez és a Brüsszel I. rendelet 22. cikkének 4. bekezdéséhez képest is módosították annak érdekében, hogy beépítsék a Bíróságnak a *GAT*-ügyben hozott határozatát¹¹².

¹⁰⁹ A Bíróság C-4/03. sz. *GAT*-ügyben hozott ítélete, EBHT 2006., I-6509. o. (hivatkozással a Brüsszeli Egyezmény 16. cikkének 4. pontjára).

¹¹⁰ A *GAT*-ügyben hozott ítélet, 25. pont.

¹¹¹ A Bíróság konkrétan azt mondta ki, hogy a szabadalom megadásának államától eltérő állam bíróságainak arra vonatkozó joghatósága, hogy járulékos jelleggel dönthetnek valamely külföldi szabadalom érvényességéről, nem korlátozható arra az egyedüli esetre, amikor az alkalmazandó nemzeti jog csupán a perben részt vevő felekre korlátozott joghatásokat fűz a meghozandó határozathoz. Számos országban a valamely szabadalom semmiségét kimondó határozatok *erga omnes* hatályúak, és az efféle korlátozás torzulásokhoz vezethet, felvetve az egyezmény által kötelezett államok és az érdekelt személyek jogai és kötelezettségei egyenlőségének és egységességének kérdését (a *GAT*-ügyben hozott ítélet 30. pontja).

¹¹² Lásd még a 2008. november 27-én elfogadott, az új Luganói Egyezmény megkötéséről szóló tanácsi határozatot (HL L 147., 2009.6.10.), amelyben az Európai Közösség kifejezi azon szándékát, hogy ugyanebben az értelemben pontosítja a Brüsszel I. rendelet 22. cikke 4. pontjának alkalmazási körét, és ezáltal biztosítja a párhuzamosságot a Luganói Egyezmény 22. cikkének 4. pontjával, valamint figyelembe veszi egyúttal a Brüsszel I. rendelet alkalmazására vonatkozó értékelés eredményeit.

A Bíróság által elfogadott álláspont nagyjából megfelel a Bíróság kizárólagos joghatóságáról szóló jegyzőkönyvre vonatkozó javaslat tervezett céljainak azzal, hogy az érvényesség megtámadására vagy az állítólagos bitorlásra vonatkozó keresetek tekintetében mindössze egy kizárólagos joghatóságot ír elő, megakadályozva, hogy egynél több bíróság hozzon határozatokat a szabadalom érvényességével kapcsolatban, még akkor is, ha e bíróságok az ügyet egészen eltérő szempontokból vizsgálják, kivédve ezáltal az egymásnak ellentmondó határozatok veszélyét. Amennyiben az Európai Közösség rendeletet fogadna el a közösségi szabadalom kérdéséről, és a szabadalmak lajstromozása vagy érvényessége tekintetében kikötné a Bíróság kizárólagos joghatóságát, az Egyezmény által kötelezett állam valamely bírósága, amelyet egy közösségi szabadalom bitorlásának megállapítása iránti keresettel keresnek meg, még járulékos jelleggel sem határozhat a szabadalom érvényességéről, és e kérdésben el kell ismernie a Bíróság kizárólagos joghatóságát, és úgy kell kezelnie, mint egy másik nemzeti bíróságot¹¹³.

¹¹³ Az Egyezmény 1. cikkének (3) bekezdése.

5. – Megállapodás joghatóságról

1. Általános rendelkezések (23. cikk)

103. A felek azon szabadságát szabályozó rendszer, hogy jogviszonyuk tekintetében kikössék valamelyik bíróság joghatóságát, különösen érzékeny kérdést jelent, amint azt a Bíróságnak a Brüsszeli Egyezményt követő bőséges ítélkezési gyakorlata is mutatja, amely egyezményen az évek során jelentős módosításokat kellett tenni a nemzetközi üzleti világ igényeinek megfelelő kielégítése érdekében¹¹⁴. Maga az 1988. évi egyezmény az ítélkezési gyakorlat és a jogalkotás ezen alakulásának eredményeként jött létre. Nem meglepő ezért, hogy az *ad hoc* munkacsoport e tekintetben különböző problémákkal szembesült, amelyek közül egyesek a már korábban megvitatott kérdések közé tartoznak, mások pedig abból az igényből fakadnak, hogy megoldást találjanak a nemzetközi üzleti gyakorlatban felmerült újabb keletű kérdésekre.

A joghatóság szerződésben történő kikötéséről szóló 23. cikk tekintetében a nehézségek mindenekelőtt az Egyezmény által kötelezett valamely állammal való kapcsolatból adódnak, amelynek fenn kell állnia, amennyiben az Egyezményben foglalt szabályok alkalmazandók. A munkacsoport ezután azt vette fontolóra, hogy a felek általi megállapodás szerinti joghatóság kizárólagos legyen-e vagy sem. Harmadsorban pedig megvizsgálta a bíróság megválasztásáról szóló záradékkal kapcsolatos formai követelményeket, különösen azt, hogy ez a záradék hogyan felelhetne meg az elektronikus kereskedelemmel kapcsolatos követelményeknek. Végül megvitatatta a feleknek a záradékkal kapcsolatban fennálló különböző helyzetéhez, a záradék érvényessége tekintetében történő határozathozatalra vonatkozó joghatósághoz, valamint a 23. cikknek az Egyezmény többi részéhez való viszonyához kapcsolódó problémákat.

¹¹⁴ Schlosser-jelentés, 179. pont.

2. Kapcsolat az Egyezmény által kötelezett valamely állammal

104. A 23. cikk kizárólag a nemzetközi elemmel bíró jogviszonyokra vonatkozik, ami nem merülhet ki pusztán valamely konkrét állam bíróságainak megválasztásában¹¹⁵, és kizárólag abban az esetben alkalmazandó, ha legalább az egyik fél lakóhellyel rendelkezik az Egyezmény által kötelezett valamely államban. Amennyiben a felek egyike sem rendelkezik lakóhellyel ilyen államban, akkor nemzeti joga alapján az Egyezmény által kötelezett azon állam értékelheti a záradék érvényességét, amelyet a bíróság megválasztásáról szóló záradékban kijelöltek, és az Egyezmény által kötelezett többi állam köteles tartózkodni az ügy tárgyalásától addig, amíg a bíróság megválasztásáról szóló záradékban kijelölt bíróság vagy bíróságok meg nem állapítják joghatóságuk hiányát. A munkacsoport megvitatta, hogy tanácsos-e továbbra is megkövetelni azt, hogy legalább az egyik fél lakóhellyel rendelkezzen az Egyezmény által kötelezett valamely államban, mivel a cél az, hogy egyszerűsítsék a szabályokat, és hogy az Egyezmény által kötelezett valamely állam bírósága vagy bíróságai joghatóságának kikötéséről szóló valamennyi záradék azonos hatású legyen.

Még a fenti érvek figyelembevételével sem tűnt azonban tanácsosnak, hogy az Egyezmény hatályát a 23. cikk javasolt módosítása révén kibővítsék. Elsősorban úgy vélték, hogy nem indokolt változtatni azon az állásponton, amely szerint nem szükséges az Egyezményben lefektetni azokat a feltételeket, amelyek mellett a bíróságnak el kell fogadnia a joghatóságot, amennyiben a bíróságot olyan felek jelölték ki, akik az Egyezmény hatálya alá tartozó területen kívül rendelkeznek lakóhellyel¹¹⁶, abban az esetben azonban, ha a bíróság megválasztásáról szóló záradékban kijelölt bíróság már elfogadta a rendes szabályoktól való eltérés érvényességét, a munkacsoport szerint a záradéknak joghatással kell járnia az Egyezmény által kötelezett valamennyi államban.

Következésképpen a 23. cikk 1. bekezdésének szövege e tekintetben megegyezik az 1988. évi egyezmény megfelelő rendelkezésével, kivéve, hogy a bekezdés második része – amely a záradék olyan esetben történő alkalmazásával foglalkozik, amikor a felek egyike sem rendelkezik az Egyezmény által kötelezett valamely államban lakóhellyel – ezúttal külön bekezdésbe (3. bekezdés) került.

¹¹⁵ Schlosser-jelentés, 174. pont.

¹¹⁶ Schlosser-jelentés, 177. pont.

105. Az *ad hoc* munkacsoport megvizsgálta azon időpont kérdését, amikor a felek egyikének lakóhellyel kell rendelkeznie az Egyezmény által kötelezett valamely államban a 23. cikk 1. bekezdésének alkalmazhatóságához, figyelemmel a 13. cikk 3. bekezdésére és a 17. cikk 3. bekezdésére, amelyek kimondják, hogy a bennük említett esetekben a releváns lakóhely a feleknek a szerződés megkötésének időpontjában fennálló lakóhelye. Megállapodtak abban, hogy a 23. cikk alkalmazása szempontjából is ez a meghatározó időpont, nem tartották azonban szükségesnek, hogy ehhez fűződően magyarázatot foglaljanak a szövegbe. Ennek oka az volt, hogy a releváns időpontnak a szerződés megkötése időpontjának kell lennie a jogbiztonság és a záradékról megállapodott felek közötti bizalom érdekében. Amennyiben a referencia-időpont az eljárás megindításának napja lenne, az egyik fél a szerződés aláírását követően és az eljárás megindítását megelőzően át tudná tenni lakóhelyét az Egyezmény által kötelezett valamelyik államba, ezáltal alkalmazhatóvá téve a 23. cikk 1. bekezdését és megváltoztatva a kontextust, amelyben a záradékban kijelölt bíróságnak igazolnia kell saját joghatóságát.

3. A joghatóságról való megállapodásról szóló záradék kizárólagos és nem kizárólagos jellege

106. Az 1988. évi egyezmény megállapítja, hogy az egyezmény követelményeinek megfelelő, a joghatóságról való megállapodásról szóló záradék minden esetben kiköti a kijelölt bíróság vagy bíróságok kizárólagos joghatóságát. Ugyanakkor az Egyezmény által kötelezett néhány állam joga – különösen az angol jog – alapján a felek gyakran nem kizárólagos jelleggel állapodnak meg a joghatóságról való megállapodásról szóló záradékról, meghagyva ezáltal más bíróságok párhuzamos joghatóságát, és lehetővé téve, hogy a felperes több bíróság közül válasszon; továbbá az angol jog elfogadja, hogy a nem kizárólagos jellegű záradékkal az Egyezmény értelmében érvényes a bíróság megválasztása¹¹⁷. Az egyesült királysági delegáció javaslatára az *ad hoc* munkacsoport újra megvizsgálta a joghatóságról való megállapodásról szóló záradék kizárólagos joghatóságának kérdését, és arra a következtetésre jutott, hogy mivel a joghatóság kikötéséről szóló záradék a felek közötti megállapodás eredménye, nem indokolt a felek szabadságának korlátozása annak megtiltásával, hogy egymás között arról állapodjanak meg a szerződésben, hogy az Egyezmény alapján objektíven rendelkezésre álló bíróságon vagy bíróságokon kívül egy nem kizárólagos bíróság is a rendelkezésükre álljon.

¹¹⁷ Lásd – hivatkozással a Brüsszeli Egyezményre – a *Kurz* kontra *Stella Musical* ügyben hozott ítéletet, [1991] 3 WLR, 1046. o.

Hasonló lehetőségről – ugyan bizonyos korlátok között – valójában már az 1988. évi egyezmény 17. cikkének 4. bekezdése is rendelkezett, amely lehetővé tette, hogy csak az egyik fél javára állapodjanak meg a joghatóságról való megállapodásról szóló záradékról, aki aztán fenntartotta magának a jogot arra, hogy az egyezmény alapján joghatósággal rendelkező bármely más bíróságon eljárást indíthasson, így ebben az esetben a záradék csak a másik fél vonatkozásában volt kizárólagos. Ez a rendelkezés a szerződés tárgyalása során nyilvánvalóan az erősebb félnek kedvezett anélkül, hogy jelentős előny származott volna belőle a nemzetközi kereskedelem szempontjából. Az 1988. évi egyezményt ezúttal úgy módosították, hogy általában véve elismerje a joghatóságról való megállapodásról szóló, nem kizárólagos jellegű záradékok érvényességét, és egyúttal elhagyták az 1988. évi egyezmény azon rendelkezését, amely lehetővé tette, hogy csak az egyik fél javára állapodjanak meg ilyen záradékról.

107. A 23. cikk továbbra is előnyben részesíti a kizárólagosságot annak kijelentésével, hogy a megállapodás szerinti joghatóság „a felek eltérő megállapodásának hiányában kizárólagos”. Feltételezni kell ezért, hogy a joghatóságról való megállapodásról szóló záradék joghatása kizárólagos, kivéve, ha a szerződő felek ezzel ellentétes szándékukat juttatják kifejezésre, és az eredeti javaslattal ellentétben nem kezelhető nem kizárólagos jellegű záradékként, kivéve, ha a felek a kizárólagossá tételéről állapodnak meg.

4. A joghatóságról való megállapodásról szóló záradékra vonatkozó formai követelmények

108. A joghatóságról való megállapodásról szóló záradékra vonatkozó formai követelményekkel kapcsolatos, az 1988. évi egyezményben megállapított szabályok a Brüsszeli Egyezmény – eredeti változatának – megfelelő rendelkezéséhez képest az ítélkezési gyakorlat jelentős fejleményeit tükrözik, amely rendelkezés formai szigorúságát a határozatokban többféle módon igyekeztek enyhíteni. Az 1988. évi egyezmény figyelembe vette az ítélkezési gyakorlatot, és beépítette a Brüsszeli Egyezményen az 1978. évi csatlakozási egyezménnyel a záradékok formai érvényessége tekintetében végrehajtott azon jelentős változtatást, amely megfelelt a szokásos nemzetközi kereskedelmi gyakorlatnak¹¹⁸, olyan formai hivatkozások beillesztésével, amelyek megfeleltek a felek körében korábban kialakított gyakorlatoknak¹¹⁹.

¹¹⁸ Schlosser-jelentés, 179. pont. A nemzetközi gyakorlat meglétének bizonyításával és relevanciájának értékelésével kapcsolatban lásd különösen a Bíróság C-159/97. sz. *Trasporti Castelletti* ügyben hozott ítéletét, EBHT 1999., I-1597. o.

¹¹⁹ Ezt a hivatkozást átvette a Brüsszeli Egyezmény Donostia-San Sebastiánban aláírt 1989. évi változata, azt követően pedig a Brüsszel I. rendelet. Jenard-Möller jelentés, 58. pont.

Az 1988. évi egyezményben foglalt szabály bíróságok általi értelmezése nem tette szükségessé az új Luganói Egyezmény szövegének radikális módosítását. Az új Egyezmény megerősíti, hogy a joghatóságról való megállapodásról szóló záradék formája nem tekinthető érvényesnek csak abban az esetben, ha a megállapodás írásban történt, vagy ha szóban, akkor írásban megerősítették, vagy ha a felek között korábban kialakított gyakorlatnak megfelelő formában jött létre, illetve ha formája megfelel a 23. cikk 1. bekezdésének c) pontjában meghatározott szokásos nemzetközi kereskedelmi gyakorlatnak.

A szóbeli záradék írásbeli megerősítésével kapcsolatban kétely merült fel azt illetően, hogy elegendő-e az egyik fél általi megerősítés, vagy mindkettőjüké szükséges. Az első változat mellett kell dönten. A szóbeli záradék gyakran az egyik fél javaslatára születik úgy, hogy a másik fél fenntartja magának a jogot a szóbeli megállapodás írásban való lefektetésére, és az e másik fél által adott megerősítés elegendő a megállapodás meglétének és feltételeinek bizonyításához. Ez az értelmezés közelebb áll a 23. cikk 1. bekezdése a) pontjának szövegéhez egyes nyelvi változatokban, különösen az angol nyelvi változatban, amely egyértelműen inkább a szóbeli megállapodás megerősítéséhez írja elő az írásos formát, mintsem a megállapodás létrehozásához¹²⁰. A szabály ettől eltérő értelmezése ráadásul a többi nyelvben az a) pont második felében szereplő „írásbeli megerősítésre” történő hivatkozást gyakorlatilag feleslegessé tenné, mivel a mindkét fél által adandó írásbeli megerősítés végső soron „írásbeli” záradék lenne a rendelkezés első részének értelmében.

109. A joghatóságról való megállapodásról szóló záradékra vonatkozó formai követelményekkel kapcsolatban az *ad hoc* munkacsoport figyelme főként arra kérdésre irányult, hogy a 23. cikk alkalmazkodik-e az elektronikus kommunikáció fejlődéséhez, szem előtt tartva, hogy a nem megfelelő formai követelményekkel nem szabad akadályt gördíteni az elektronikus kereskedelem elé. Nem lehet kétséges, hogy az 1. bekezdés b) és c) pontja valóban alkalmazható az elektronikus kommunikációra, mivel azok a felek között kialakított gyakorlatra és a szokásos nemzetközi gyakorlatra hivatkoznak.

¹²⁰ Az a) pont angol nyelvi változata írásbeli megerősítésről beszél, más nyelvi változatok pedig olyan szavakat használnak, amelyek szó szerinti jelentése „szóban, amelyet írásban megerősítettek”.

Nagyobb gondot jelent annak meghatározása, hogy az a) pont alkalmazható-e, azaz létezik-e az általa előírt írásos forma az elektronikus kommunikáció esetében. Az esetleges kétségek eloszlatása érdekében az egyértelmű szabály elfogadása tűnt célszerűnek. A 23. cikk 2. bekezdése ezért kimondja, hogy az elektronikus módon történő bármely közlés az „írásos” formával egyenértékű, amennyiben „a megállapodás tartós rögzítését biztosítja”. Annak eldöntéséhez, hogy a 23. cikk 1. bekezdésében foglalt formai követelmény teljesül-e, ezért meg kell vizsgálni, hogy lehetséges-e az elektronikus kommunikáció tartós rögzítése kinyomtatás, biztonsági másolat vagy lemezre mentés, vagy más módon történő tárolás révén. A munkacsoport ezúttal az ENSZ Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottsága (UNCITRAL) által elfogadott, a nemzetközi kereskedelmi ügyekben folytatott választottbíráskodásról szóló mintatörvényben foglalt, a választottbírói megállapodásokra vonatkozó formai követelményekre támaszkodott, amely mintatörvény kimondja, hogy a szóban, ráutaló magatartással vagy más módon létrejött megállapodás „írásbelinek” tekintendő, amennyiben azt valamilyen formában rögzítették, és az elektronikus kommunikáció is kielégíti az „írásbeliség” követelményét, amennyiben az abban foglalt információ hozzáférhető és későbbi hivatkozáshoz felhasználható; a mintatörvény meghatározza az „elektronikus kommunikáció” és az „adatüzenet” fogalmát.¹²¹

Így csak az olyan elektronikus kommunikáció nem tartozik a szabály hatálya alá, amely nem biztosít tartós rögzítést. Az ilyen kommunikáció ezért nem szolgálhat a joghatóságról való megállapodásról szóló olyan záradék létrehozására, amely formailag érvényes az a) pont alkalmazásában, ugyanakkor helytálló lehet a b) és a c) pont alkalmazásában, amennyiben az azokban foglalt követelmények teljesülnek. A 23. cikk 2. bekezdése csak azt mondja ki, hogy az elektronikus kommunikáció abban az esetben tekintendő írásbelinek, ha az „a megállapodás tartós rögzítését biztosítja”*, még ha valójában erre nem is került sor, azaz a rögzítést nem írják elő a záradék formai érvényességének vagy meglétének feltételeként, hanem csak arra az esetre, ha felmerül a bizonyítás igénye, amit persze más módon nehezen lehetne teljesíteni.

¹²¹ Az UNCITRAL által 2006. július 7-én módosított, a nemzetközi kereskedelmi ügyekben folytatott választottbíráskodásról szóló (UNCITRAL) mintatörvény 7. cikkének (3) és (4) bekezdése, A/61/17 sz. ENSZ-okmány, I. melléklet, ennek értelmében: „(3) A választottbírói megállapodás „írásbelinek” tekintendő, amennyiben tartalmát valamilyen formában rögzítették, függetlenül attól, hogy a választottbírói megállapodás vagy szerződés szóban, ráutaló magatartással vagy más módon jött létre. (4) A választottbírói megállapodásra vonatkozó írásbeliség követelményét az elektronikus kommunikáció abban az esetben elégíti ki, ha az abban foglalt információ hozzáférhető és későbbi hivatkozáshoz felhasználható; „elektronikus kommunikáció”: olyan kommunikáció, amelyet a felek adatüzenetek továbbításával folytatnak; „adatüzenet”: elektronikus, mágneses, optikai vagy hasonló eszközzel létrehozott, továbbított, kapott vagy tárolt információ, amelybe – nem kizárólagosan – beletartozik az elektronikus adatsere (EDI), az elektronikus levél, a távirat, a telex és a telefax.”

5. Hallgatólagos megállapodás a joghatóságról (24. cikk)

110. A joghatóságról szóló hallgatólagos megállapodás érvényes azon bíróság javára, amely az Egyezmény értelmében másképpen nem rendelkezne joghatósággal, amennyiben a felperes eljárást indít e bíróságon, és az alperes a joghatóság vitatása nélkül megjelenik e bíróság előtt; e rendelkezés különbözik a joghatóságnak a 23. cikkben foglaltak szerinti megállapításától, amennyiben nem feltételezi, hogy a felek között megállapodás van érvényben, és nem kötelezi a bíróságot annak megvizsgálására, hogy az a záradék, amely joghatósággal ruházza fel őt, valóban egyetértés tárgyát képezi-e, amelyet egyértelműen és pontosan igazolni kell, tekintve, hogy a 23. cikkben foglalt alaki követelmények célja a bizonyíték szolgáltatása¹²². A 24. cikk pusztán az alperes bíróság előtt való megjelenése alapján ruházza fel joghatósággal a bíróságot, ha az alperes nem vitatja azon bíróság joghatóságát, amely előtt az eljárást indították, és előadja védekezését, így nincs szükség annak elbírálására, hogy a felek között létezik-e megállapodás.

Az *ad hoc* munkacsoport körüljárta annak kérdését, hogy a joghatósággal való felruházásra csak abban az esetben kerül-e sor, ha az alperes az Egyezmény által kötelezett valamely államban rendelkezik lakóhellyel¹²³, vagy akkor is, ha az alperes az Egyezményen kívülálló államban rendelkezik lakóhellyel, de nem találta szükségesnek a szöveg pontosítását. Annak ellenére, hogy a 24. cikk első mondata – amely általánosan azokra az esetekre vonatkozik, amelyeknél a joghatóság nem az Egyezményből ered – látszólag félreérthető, a 23. és 24. cikkben foglalt rendszerek összehasonlítása arra enged következtetni, hogy ha az alperesnek nem kellene az Egyezmény által kötelezett államban lakóhellyel rendelkeznie, úgy a joghatóságról szóló hallgatólagos megállapodásnak talán szélesebb lenne a hatálya, mint a kifejezett megállapodásnak, amelynek feltétele, hogy legalább a felek egyike valamely ilyen államban lakóhellyel rendelkezzen (ezt a követelményt a nemzetközi magánjoggal foglalkozó európai csoport megtartotta).

111. A 24. cikk megfogalmazása értelmezési nehézségeket okozott a Brüsszeli Egyezmény megfelelő rendelkezéseinek tekintetében, különösen a joghatóság kifogásolásának lehetőségét, valamint az egyidejű védekezést illetően, továbbá a tekintetben, hogy mikor kell a joghatóságot kifogásolni.

¹²² A Bíróság C-24/76. sz. *Estatiz Salotti*-ügyben hozott ítélete, EBHT 1976., 1831. o.; A Bíróság C-25/76 *Galleries Segoura*-ügyben hozott ítélete, EBHT 1976., 1851. o.

¹²³ E vélemény alátámasztására lásd még a Jenard-jelentés 38. oldalát.

Az első kérdés, hogy a megkeresett bíróság javára megállapított joghatóság megakadályozható-e a joghatóság kifogásolásával, ha az alperes előadja védekezését, a Brüsszeli Egyezmény (és később a Luganói Egyezmény) nyelvi változatai közötti eltérésekből ered: néhány nyelvi változat, így például az angol és az olasz, úgy fogalmaz, hogy a hallgatóságos megállapodásra vonatkozó szabály nem vonatkozik azon esetekre, ahol „az alperes *kizárólag* a bíróság joghatóságának kifogásolása céljából” jelent meg a bíróságon, és nem egyszerűen „a bíróság joghatóságának kifogásolása céljából”. Néhány ország joga szerint a védelemre szolgáló valamennyi védőbeszédet, beleértve az érdemi védőbeszédet is, az első védekezés során kell előadni; emiatt a szabály szó szerinti alkalmazása nehézségekbe ütközött, mivel az alperes nem adhatta volna elő védekezését, ha a joghatóság hiányával kapcsolatban emelt kifogását elutasították, és összeegyeztethetetlen lett volna a védelemhez való jog eredeti eljárás szerinti védelmével, ami pedig az Egyezmény által nyújtott garanciák egyike.

A Bíróság eloszlatta a kétséget, és úgy értelmezte a rendelkezést, hogy az alperes bíróságon való megjelenése nem eredményezi a joghatóság kikötését, ha az alperes a joghatóság kifogásolása mellett érdemi indítványokat is előad¹²⁴, továbbá hogy ha az alperes egyidejűleg vagylagos érdemi védekezést terjeszt elő, ezáltal nem veszíti el a jogát, hogy óvást emeljen a joghatóság hiányával kapcsolatban¹²⁵. A további kétségek eloszlatása végett, valamint a Bíróság értelmezésének megerősítése érdekében a 24. cikk szövegét összhangba hozták a különböző nyelvi változatokban a „kizárólag” szó törlése által, így világosság vált, hogy elegendő, ha az alperes kifogásolja a joghatóságot, még akkor is, ha egyidejűleg érdemi védekezést ad elő.

¹²⁴ A Bíróság 150/80. sz. *Elefanten Schuh* ügyben hozott ítélete, EBHT 1981., 1671. o., 17. pont.

¹²⁵ A Bíróság 27/81. sz. *Rohr kontra Ossberger* ügyben hozott ítélete, EBHT 1981., 2431. o., 8. pont.

112. A joghatóságról szóló hallgatólagos megállapodás elkerülése érdekében a joghatóság kifogásolásának idejét a megkeresett bíróság nemzeti joga határozza meg, és az adott bíróság eljárási szabályzata azt is megállapítja, mit jelent az alperes „bírószágon való megjelenése”¹²⁶. A nemzeti jogra való hivatkozást a Bíróság e helyen jóváhagyta, miközben független módon értelmezte a rendelkezést, miszerint „ha a joghatóság megtámadása nem előzi meg az érdemi védekezést, úgy az semmilyen esetben nem történhet olyan indítványok előterjesztését követően, amelyek a nemzeti eljárási jog értelmében a megkeresett bíróság előtt elhangzó első védelemnek tekintendők”.¹²⁷ Amennyiben azonban a kifogást az érdemi védekezést megelőzően nyújtják be, úgy a benyújtására vonatkozó határidő kérdését kizárólag a nemzeti jog határozza meg.

¹²⁶ Jenard-jelentés, 38. o.

¹²⁷ A Bíróság 150/80. sz. *Elefanten Schuh* ügyben hozott ítélete, EBHT 1981., 1671. o., 16. pont.

6 – A joghatóság vizsgálata

1. Valamely más bíróság kizárólagos joghatósága (25. cikk)

113. Nem volt szükséges módosítani azt a rendelkezést, amely előírja, hogy az Egyezmény által kötelezett valamely állam bírósága hivatalból megállapítja joghatóságának hiányát, amennyiben a 22. cikk értelmében az Egyezmény által kötelezett valamely más állam bírósága kizárólagos joghatósággal rendelkezik¹²⁸. Ez a kötelezettség érvényes akkor is, ha az alperes megjelenik a bíróságon, és nem kifogásolja a joghatóságot, hiszen a felek nem térhetnek el a kizárólagos joghatóságtól a 23., vagy akár a 24. cikk értelmében. Az *ad hoc* munkacsoport megvitatta annak kérdését, hogy a rendelkezésben foglalt kötelezettséget – amely szerint a bíróság hivatalból elutasítja a joghatóságot – ki kellene-e terjeszteni a 22. cikkben foglalt kizárólagos joghatóságon túl a 23. cikkben foglalt, a felek által választott joghatóságra is – noha csak abban az esetben, ha a bíróság megválasztásáról szóló záradék kizárólagos alapon köti ki a joghatóságot –, valamint a választottbírósági kikötés által a bíróságra ruházott joghatóságra. A munkacsoport arra a következtetésre jutott, hogy a kötelezettséget nem kellene ily módon kiterjeszteni, tekintettel arra, hogy a 25. cikk olyan helyzetre vonatkozik, amelyben a felek megjelentek a bíróságon. A joghatóság kifogásolásának elmulasztása tehát a 24. cikkben foglalt, a bíróság megválasztásáról szóló záradék módosításának tekintendő, míg a betérjesztett kifogás a bíróság jóváhagyása esetén ahhoz a döntéshez vezetne, hogy a joghatóság a joghatóságát el nem utasító bíróságot illeti meg. A 26. cikk foglalkozik azzal az esettel, amikor az alperes nem jelenik meg a bíróság előtt. A választottbírósági kikötésből eredő joghatóság tekintetében elhangzott, hogy a választottbíróság az Egyezmény hatáskörén kívül esik, ezért nem tanácsos, hogy a munkacsoport ezzel a kérdéssel foglalkozzon.

¹²⁸ Jenard-jelentés, 38. o.

2. Az alperes nem jelenik meg (26. cikk)

114. A 25. cikkhez hasonlóan a 26. cikk – amely a joghatóság vizsgálatával foglalkozik azokban az esetekben, ahol az alperes nem jelenik meg a bíróság előtt – szintén nem igényelt jelentős módosítást¹²⁹. A rendelkezés különbséget tesz a között, amikor a megkeresett bíróság az Egyezmény értelmében nem rendelkezik joghatósággal, és amikor az Egyezmény szerint joghatósággal rendelkezik, de a rendelkezés előírja, hogy a bíróság győződjön meg saját joghatóságáról¹³⁰ a felperes által benyújtott kereset alapján.

Az 1. bekezdés értelmében, amennyiben a bíróság úgy véli, hogy az Egyezmény által kötelezett valamely államban lakóhellyel rendelkező alperes ellen nem rendelkezik joghatósággal, hivatalból megállapítja joghatóságának hiányát, vagy azért, mert az Egyezmény értelmében semmi nem köti ki a joghatóságát, vagy mert a felek kizárták magukat a joghatósága alól azáltal, hogy valamely más joghatóság javára megegyeztek a bíróság megválasztásáról szóló záradékról. Más szóval, ha az alperes nem jelenik meg a bíróság előtt, az még nem tekinthető úgy, hogy aláveti magát a bíróság joghatóságának, és nem pótolja a joghatóság kikötésére vonatkozó egyéb feltételek hiányát. Az a tény, hogy a 4. cikk független joghatósági kritériumot tartalmaz, azt jelenti, hogy a bíróságnak meg kell győződnie arról, hogy a 26. cikk 2. bekezdésével összhangban mindent megtettek az alperes értesítése érdekében oly módon, hogy az alperesnek módjában álljon megjelenni a bíróságon, és a bíróság joghatóságának alávetni magát, ha úgy látja jónak.

A második leírt helyzet hatálya szélesebb körű. Ha a bíróság az Egyezmény értelmében joghatósággal rendelkezik, az alperes távollétében akkor és annyiban jár el, ha és amennyiben nemzeti joga ezt lehetővé teszi azokban az esetekben, ha az alperes nem jelenik meg. A tárgyalás folytatását megelőzően azonban a 26. cikk 2. bekezdése értelmében a bíróság mindaddig felfüggeszti az eljárást, amíg meg nem bizonyosodik arról, hogy az alperes a védelméről történő gondoskodáshoz megfelelő időben kézhez vehette az eljárást megindító iratot vagy azzal egyenértékű iratot, illetve valamennyi szükséges intézkedést megtették ennek érdekében.

¹²⁹ Jenard-jelentés, 39. o.

¹³⁰ Schlosser-jelentés, 22. pont.

115. Ez a rendelkezés valamennyi olyan esetre alkalmazandó, amelyben a megkeresett bíróság az Egyezmény értelmében joghatósággal rendelkezik, tekintet nélkül arra, hogy az alperes az Egyezmény által kötelezett államban rendelkezik-e lakóhellyel¹³¹. Másképpen a kizárólagos joghatóság eseteire ez nem vonatkozna, ha az alperes az Egyezményen kívülálló államban rendelkezne lakóhellyel. Az a követelmény, hogy minden lehetséges intézkedést tegyenek meg annak biztosítására, hogy az alperes kézhez vehette az eljárást megindító iratot, a határozatnak az Egyezmény által kötelezett többi államban való elismeréséhez kapcsolódik, ami pedig független az alperesnek az eredeti eljárás szerinti lakóhelyétől, de ami függhet attól, hogy minden szükséges intézkedést megtettek-e ahhoz, hogy az alperes előzetesen értesüljön az eljárás megindításáról.¹³²

116. Az 1988. évi egyezményhez hasonlóan, ha az eljárást megindító iratot a polgári és kereskedelmi ügyekben keletkezett bírósági és bíróságon kívüli iratok külföldön történő kézbesítéséről szóló, 1965. november 15-i Hágai Egyezménnyel összhangban kézbesítették, a Luganói Egyezmény 26. cikkének 2. bekezdésében foglalt rendelkezések helyébe a Hágai Egyezmény 15. cikke lép.¹³³ A 2000. május 29-i 2000/1348/EK rendelet¹³⁴ és a későbbi, 2005. október 19-én Brüsszelben aláírt, az Európai Közösség és a Dán Királyság közötti, a polgári és kereskedelmi ügyekben a bírósági és bíróságon kívüli iratok kézbesítéséről szóló megállapodás¹³⁵ elfogadásának eredményeként a szöveg újabb bekezdéssel egészült ki; a rendelet által kötelezett vagy az Egyezmény által kötelezett államok egymás közötti kapcsolataikban az új bekezdésben a Hágai Egyezmény 15. cikkére való hivatkozás helyett az említett rendelet 19. cikkére való hivatkozást alkalmazzák, amennyiben az eljárást megindító iratot a rendelet vagy a megállapodás alapján kellett továbbítani. Meg kell említeni, hogy a 1348/2000/EK rendeletet felváltotta az új 1393/2007/EK rendelet¹³⁶, amely 2008. november 13. óta alkalmazandó. A rendelet 25. cikkének (2) bekezdésével összhangban, a Luganói Egyezményben a 1348/2000/EK rendeletre szereplő hivatkozást a 1393/2007/EK rendeletre való hivatkozásként kell megállapítani.

¹³¹ Ellentétes vélemény: Jenard-jelentés, 40. o.

¹³² Lásd lentebb, a 34. cikk (2) bekezdésével kapcsolatosan.

¹³³ Lásd az Egyezmény 26. cikkének (3) bekezdését.

¹³⁴ HL L 160., 2000.6.30.

¹³⁵ HL L 300., 2005.11.17.

¹³⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 2007. november 13-i 1393/2007/EK rendelete a tagállamokban a polgári és kereskedelmi ügyekben a bírósági és bíróságon kívüli iratok kézbesítéséről és az 1348/2000/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről (HL L 324., 2007.12.10.).

117. A kézbesítés biztonságára és gyorsaságára vonatkozó követelmény teljesítése érdekében úgy határoztak, hogy megtartják az 1988. évi egyezmény 1. jegyzőkönyvének IV. cikkében foglalt rendelkezést az iratok továbbításáról, amely jelenleg az új Egyezmény 1. jegyzőkönyvének I. cikkét képezi. A rendelkezés előírja, hogy az iratokat az Egyezmény által kötelezett államok között alkalmazandó egyezményekben és megállapodásokban megállapított eljárásoknak megfelelően kell továbbítani. Az iratokat az elkészítésük helye szerinti állam tisztviselői közvetlenül is továbbíthatják azon állam tisztviselőihez, ahol a címzett található, kivéve, ha a megkeresett állam kifogást emel. Az iratot a megkeresett állam jogának megfelelően kell továbbítani a címzettnek. A továbbítást közvetlenül a származási állam tisztviselőjének küldött tanúsítvánnyal kell igazolni. A továbbítás e módja összhangban áll az 1965. november 15-i Hágai Egyezmény 10. cikkének b) pontjában foglaltakkal.

Az 1. jegyzőkönyv I. cikke új rendelkezéssel egészül ki, amely előírja, hogy az Európai Közösség azon tagállamai, amelyek a 1348/2000/EK rendelet¹³⁷ vagy a 2005. október 19-i, az Európai Közösség és a Dán Királyság közötti, a polgári és kereskedelmi ügyekben a bírósági és bíróságon kívüli iratok kézbesítéséről szóló megállapodás hatálya alá tartoznak, kölcsönös kapcsolataikban az említett rendeletben és megállapodásban foglalt módszereket alkalmazzák az iratok továbbítására, amelyek előnyben részesítik a közvetlen továbbítást¹³⁸, de nem zárják ki a továbbítás egyéb módjait sem¹³⁹.

¹³⁷ Jelenleg 1393/2007/EK, lásd a fenti 116. pontot.

¹³⁸ A 1348/2000 rendelet 4–11. cikke.

¹³⁹ A 1348/2000 rendelet 12–15. cikke.

1. Perfűggőség (27., 29. és 30. cikk)

118. Az a tény, hogy az Egyezményben szabályozott jogviták esetére választási lehetőség áll rendelkezésre a bíróságok tekintetében, lehetővé teszi, hogy ugyanazt az ügyet az Egyezmény által kötelezett különböző államok bíróságai előtt tárgyalják, aminek az a veszélye, hogy a határozatok esetleg egymással összeegyeztethetetlenek. A közös igazságügyi térségen belül az igazságszolgáltatási rendszer megfelelő működésének biztosítása érdekében ezt a kockázatot minimálisra kell csökkenteni az ugyanabban az időben különböző államokban folyó párhuzamos eljárások lehetőség szerinti elkerülése által. Az 1988. évi Egyezmény szerzői, sőt, ezt megelőzően a Brüsszeli Egyezmény szerzői is világos és hatékony mechanizmus létrehozását célozták a perfűggőség és összefűggő eljárások megoldására, és figyelembe kellett venniük a különböző országok belső jogrendszerei közötti lényeges eltéréseket: először is, egyes államok az indított eljárások sorrendjét tekintik, míg mások a *forum non conveniens* szabályt alkalmazzák. Az 1988. évi Egyezmény nem utalt a *forum non conveniens* szabályra, és az elsőként megkeresett bíróság elsőbbségi joghatósági kritériumán alapult: bármely bíróság, amely elé az ügyet betérjesztették, felfűggesztette az eljárást addig, amíg az első bíróság joghatóságát megállapították, és amennyiben ez megtörtént, úgy annak a bíróságnak a javára le kellett mondania a joghatóságról.

Ez a megoldás jobb volt, mint a Brüsszeli Egyezményben szereplő eredeti megoldás, amely szerint bármely bíróságnak, amely az ügyet nem elsőként tárgyalta, csak akkor kellett felfüggesztenie az eljárást, ha a másik bíróság joghatósága ellen kifogást emeltek, máskülönben haladéktalanul le kellett mondania a joghatóságról, ezáltal megteremtve a negatív joghatósági összeütközés veszélyét¹⁴⁰; azonban ez a megoldás is felvetett jó néhány problémát. Nevezetesen, a Bíróság értelmezése szerint megfogalmazása nem határozta meg a perfüggőségnek az ügy valamennyi vetületére kiterjedő független fogalmát. Egyfelől, számos érdemi feltételt fektetett le a perfüggőség meghatározásának összetevőjeként – pl. azt, hogy az egyidejűleg folyamatban levő kereseteknek ugyanazok a felei, azonos a jogalapja, valamint a tárgya –, ezáltal a Bíróság kijelenthette, hogy az annak meghatározására használt terminusok, hogy perfüggőség esete forog-e fenn, függetlennek tekintendők¹⁴¹. Másfelől, a szabály mindazonáltal nem adott független, egységes iránymutatást arra vonatkozóan, hogy hogyan kell meghatározni, melyik bíróság tárgyalta az ügyet elsőként, vagyis milyen időpontban tekintendő egy kereset folyamatban lévőnek valamely bíróság előtt¹⁴². A Bíróság – a független meghatározás hiányát megállapítva – úgy vélte, hogy annak feltételeit, amelyek szerint valamely jogvita valamely bíróság előtt folyamatban lévőnek tekintendő, a bíróságok nemzeti jogával összhangban kell meghatározni¹⁴³.

¹⁴⁰ Jenard-Möller jelentés, 64. pont.

¹⁴¹ A Bíróság C-144/86. sz. ügyben hozott ítélete, külön hivatkozással a folyamatban lévő keresetek azonos okára.

¹⁴² A Jenard-jelentés (41. o.) úgy szól, hogy „A bizottság (amely a Brüsszeli Egyezményt szövegezte) úgy határozott, hogy nincs szükség a szövegben annak pontos meghatározására, hogy mely időponttól fogva tekintendő egy eljárás folyamatban lévőnek, és e kérdés megoldását a szerződő államok nemzetközi jogára bízta”.

¹⁴³ A Bíróság C-129/83. sz. *Zelger kontra Salinitri* ügyben hozott ítélete, EBHT 1984. 2397.o.

Az, hogy a nemzeti jogra történik hivatkozás annak meghatározásához, hogy valamely bíróság milyen időpontban tekintendő megkeresettnek, többek között azzal a következménnyel jár, hogy a kérdést a megkeresett bíróságtól függően jelentősen eltérő módon fogják eldönteni. Az Egyezmény által kötelezett államok jogrendszerei jelentős eltéréseket mutatnak e tekintetben, esetenként még saját jogrendszerükön belül is a különböző típusú eljárások vonatkozásában. Még ha csak egy rendes eljárás esetét tekintjük is, egyes országokban – mint pl. Olaszország és Hollandia – valamely bíróság akkor tekintendő perfüggőség tekintetében megkeresettnek, amikor a per indításáról szóló keresetet végrehajtó útján kézbesítik az alperesnek. Az említett országokban a kereset alperesnek való kézbesítése azt megelőzően történik, hogy a kereset eljutna a bírósághoz. Más országokban viszont akkor áll be a perfüggőség, amikor a kérelmet benyújtják a megfelelő bírósághoz: ez a helyzet Dániában, Spanyolországban, Írországon, Norvégiában, Svájc legtöbb kantonjában¹⁴⁴ és Svédországban. Ugyanez vonatkozik Franciaországra és Luxemburgra, kivéve, hogy ezekben az országokban az idézést azelőtt kézbesítik az alperesnek, hogy az ügyet felvették volna a bíróság nyilvántartásába, és nem a bírósághoz való beérkezés a meghatározó időpont, hanem az idézés alperesnek való kézbesítése. Végezetül, néhány országban az ügynek már szerepelnie kell a bíróság nyilvántartásában, és az alperesnek kézbesíteni kellett az idézést, és csak akkor áll be a perfüggőség. Így van Ausztriában, Belgiumban, Németországban, Görögországban¹⁴⁵, Portugáliában és az Egyesült Királyságban.

¹⁴⁴ Egyes kantonokban a békéltetési eljárás kezdésének időpontja a meghatározó, amelyre még a bírósági eljárás megkezdése előtt kerül sor.

¹⁴⁵ Azzal a kivétellel, hogy Görögországban a perfüggőség beálltához a meghatározó időpont visszamenőleg az a nap, amelyen a bírósághoz benyújtották a keresetet.

Tovább bonyolódik a helyzet, amikor a perfüggőség beálltának meghatározó időpontja attól függ, hogy az alperest mikor értesítették a keresetről, hiszen ez államonként eltérő, és az alkalmazott eljárástól is függhet. E tekintetben fontos szem előtt tartani a bírósági és bíróságon kívüli iratok kézbesítéséről szóló közösségi rendeletet¹⁴⁶, amelynek 9. cikke – az ugyanezen tárgykörű Európai Egyezmény¹⁴⁷ rendelkezéseinek folytatásaként – közös szabályokat ír elő a kézbesítés időpontjával kapcsolatban, amelyek szerint az irat kézbesítésének időpontja az a nap, amelyen az iratot az átvevő tagállam jogának megfelelően kézbesítik; ha azonban az iratot a származási tagállamban megindítandó vagy folyamatban lévő eljárás keretében meghatározott időtartamon belül kell kézbesíteni, a kérelmező tekintetében az e tagállam joga által meghatározott időpontot kell figyelembe venni, kivéve, ha az érintett tagállam úgy nyilatkozott, hogy nem kívánja alkalmazni e rendelkezést.

119. A nemzeti jogrendszerek közötti ilyen eltérések súlyos problémákhoz vezethetnek, nem csupán azért, mert „forum shoppingra” ösztönöznek – ami a párhuzamos joghatósággal rendelkező bíróságokra való tekintettel elkerülhetetlen lehetőség –, vagy a jogviták versenyét vonják magukkal – ami bizonyos mértékig annak köszönhető, hogy a 27. cikk elsőbbséget nyújt az elsőként megkeresett bíróságnak¹⁴⁸ –, hanem azért is, mert az Egyezmény által kötelezett különböző államok bíróságai elé terjesztett párhuzamos kereseteket is támogatják – ami egyes esetekben lehetővé teszi az alperes számára, hogy azonos jogalapból származó keresetet nyújtson be, mint amit ellene indítottak, és elérje, hogy az azt vizsgáló bíróság joga szerint a saját keresete élvezzen elsőbbséget.

¹⁴⁶ A Tanács 2007. november 13-i 1393/2000/EK rendelete (HL L 324., 2007.12.10.), amely helyettesítette a 1348/2000/EK rendeletet: lásd fentebb a (116) bekezdést.

¹⁴⁷ Az Európai Unióról szóló szerződés K.3. cikkének megfelelően kidolgozott egyezmény az Európai Unió tagállamaiban a polgári vagy kereskedelmi ügyekben a bírósági és bíróságon kívüli iratok kézbesítéséről (HL C 261. 1997.8.27.), amelyet az *ad hoc* munkacsoport a Brüsszeli Egyezmény és a Luganói Egyezmények felülvizsgálata során maga előtt tartott.

¹⁴⁸ Lásd például a Bíróság C-406/92 sz. *Tatry kontra Maciej Rataj* ügyben hozott ítéletét (EBHT 1994., 5439.o.), amelyben a Bíróság úgy vélte, hogy az alperes veszteség okozásáért való felelősségének megállapítását célzó és kártérítés fizetését elrendelő eljárás tárgya ugyanaz volt, mint a korábban az alperes által benyújtott kereseté, amely annak kinyilatkoztatását célozta, hogy nem terheli őt felelősség azért a veszteségért.

Az ehhez hasonló helyzetek elkerülése végett az új Egyezmény független meghatározást fogadott el azon időpont tekintetében, amelynél a bíróság perfüggőség tekintetében megkeresettnek tekintendő, amely meghatározás figyelembe veszi a különböző országok közötti eltéréseket, és egyes szempontok meghatározásához bizonyos mértékig – de a korábbi megállapodásnál korlátozottabb módon – a nemzeti eljárási szabályzatokat is. A 30. cikk egyértelműen felsorolja azt a két feltételt, amelyet az Egyezmény által kötelezett államok teljesítenek annak megállapítása érdekében, hogy a bíróság mikor tekintendő megkeresettnek – azaz az eljárást megindító irat alperesnek való kézbesítésének és a kereset bírósághoz történő benyújtásának idejét – és előírja, hogy e feltételeket oly módon kell használni, hogy a különböző rendszereket figyelembe vevő időpontot határozzanak meg, amely azonban a lehető legösszehangoltabb legyen.

E szabály különbséget tesz azon esetek között, amelyekben a nemzeti joggal összhangban az eljárást megindító iratot, illetve azzal egyenértékű iratot benyújtják a bírósághoz, valamint azon esetek között, amelyekben az iratot kézbesíteni kell azelőtt, hogy a bírósághoz benyújtanák. Amennyiben annak idejét, amikor a bíróság megkeresettnek tekintendő, az eljárást megindító irat bírósághoz való benyújtása határozza meg, úgy a bíróság abban az időpontban megkeresettnek tekintendő, feltéve, hogy a felperes ezt követően nem mulasztja el az alperes részére történő kézbesítés érdekében számára előírt intézkedések megtételét; Másfelől, amennyiben annak időpontját, hogy a bíróság mely időpontban tekintendő megkeresettnek, az alperesnek való kézbesítés határozza meg, úgy a bíróság akkor tekintendő megkeresettnek, amikor a kézbesítésért felelős hatóság kézhez kapja az eljárást megindító iratot, feltéve, hogy a felperes ezt követően nem mulasztja el a bírósághoz való benyújtás érdekében számára előírt intézkedések megtételét.

E megoldás bonyolultnak tűnik, noha csak azért, mert eggyel több ellenőrzést igényel az általában a nemzeti jogrendszerekben előírtakhoz képest. Ezáltal lehetővé válik, hogy azon időpont meghatározása, amelyben a bíróság megkeresettnek tekintendő, meglehetősen összehangolt legyen, mindazonáltal megfeleljen a nemzeti eljárásrendeknek, amelyek egymástól meglehetősen különböző és távol eső időpontokat határoznak meg. Ha azon időpont, amelyben a bíróság megkeresettnek tekintendő, az értesítés alperes számára történő kézbesítésétől függ, úgy az elfogadott megoldás a bizonyosság igényét is kielégíti azáltal, hogy elkerüli a kézbesítés időpontjának igazolásával járó nehézséget, ami gyakran nem könnyen meghatározható, ahol a kézbesítés nem személyesen a címzettnek történik¹⁴⁹. Mindenesetre ez a szabály csökkenteni fogja a felek által élvezett előnyt vagy az elszenvedett veszteséget, ami a pusztán a nemzeti jogra való hivatkozásból eredhetne.

120. Az Egyezmény 29. cikkében változtatás nélkül megismétli azt a rendelkezést, amely azon ritka esetre vonatkozik¹⁵⁰, amelyben a perfüggőség beálltát eredményező keresetek különböző bíróságok kizárólagos joghatósága alá tartoznak: ilyen esetben a később megkeresett bíróság lemond joghatóságáról az elsőként megkeresett bíróság javára. Annak meghatározása, hogy mely bíróságot keresték meg elsőként, itt is a 30. cikkben foglalt kritérium alapján történik. A 25. cikkel szemben a 29. cikk nem határozza meg pontosan a kizárólagos joghatóság jogalapját, amely alapján a bíróságnak adott esetben le kell mondania joghatóságáról az elsőként megkeresett bíróság javára. Ennélfogva a szabály arra az esetre is alkalmazandó, ha a kizárólagos joghatóság kikötése a 23. cikk értelmében a joghatóságról való megállapodásról szóló záradékban történik, azonban kizárólag abban az esetben, ha ez egyidejű az ugyanazon cikk értelmében valamely más bíróság esetében kikötött kizárólagos joghatósággal¹⁵¹. Ezzel szemben, ha a 23. cikk alapján megállapított kizárólagos joghatóság egyidejű egy másik, a 22. cikk alapján megállapítottal, akkor ez utóbbi élvez előnyt, tekintet nélkül arra, hogy a 25. cikk értelmében mely időpontban tekintendő a bíróság megkeresettnek.

¹⁴⁹ E tekintetben az elfogadott megoldás jobbnak tűnik, mint a nemzetközi magánjoggal foglalkozó európai csoport által javasolt megoldás, amely azon időpont meghatározásához, amelyben az eljárás végérvényesen folyamatban lévőnek tekintendő, együttesen hivatkozott arra az időpontra, amikor a bíróságot értesítetik a keresetről és arra az időpontra, amikor az alperesnek kézbesítetik az értesítést: a nemzetközi magánjoggal foglalkozó európai csoport javaslatai, 10–12. pont.

¹⁵⁰ Amelyet a Bíróság ítélkezési gyakorlata – úgy tűnik – még ritkábbá tett. Egy részben Belgiumban, részben Hollandiában található ingatlan haszonbérletét érintő ügyben a Bíróság úgy vélte, hogy mindkét állam kizárólagos joghatósággal rendelkezik az ingatlannak a területén elhelyezkedő része felett, és kizárta a kizárólagos joghatóság összeütközésére vonatkozó rendelkezés alkalmazhatóságát, noha csak az említett eset körülményei mellett, nem pedig általában véve: A Bíróság 158/87. sz. *Scherrens*-ügyben hozott ítélete, EBHT 1988., 3791. o.

¹⁵¹ Példaként lásd a Bíróság 23/78. sz. *Meeth kontra Glacetal* ügyben hozott ítéletét, EBHT 1978., 2133. o.

Nem tartozik a perfüggőségre vonatkozó rendelkezések által szabályozott esetek közé az az eset, amelyben csak a később megkeresett bíróság rendelkezik kizárólagos joghatósággal, mert abban az esetben a másik bíróságnak továbbra is kötelessége hivatalból megállapítani joghatóságának hiányát az Egyezmény 25. cikke értelmében, tekintet nélkül arra, hogy mely időpontban keresték meg az ügyet.

2. Összefüggő eljárások (28. cikk)

121. Az összefüggő eljárásokra vonatkozó rendelkezés az Egyezmény által kötelezett államokban a joghatóság koordinációjának jelentős szempontját képviseli. Amennyiben több nem azonos kereset között olyan szoros kapcsolat áll fenn, hogy az érintett tagállamok által nem kölcsönösen elismert, egymásnak ellentmondó határozatok elkerülése végett célszerű azokat együttesen tárgyalni és róluk együtt határozni, az Egyezmény előírja a folyamatban levő kereseteket tárgyaló különböző országok bíróságainál az eljárások koordinációját. A 28. cikk a keresetek között fennálló kapcsolatot nem tekinti a joghatóság általános kritériumaként, szemben néhány ország jogrendszerével, és különösen nem köti ki azon bíróság joghatóságát, amely olyan keresetet tárgyal, amellyel az Egyezménynek az első keresettel kapcsolatban álló másik ügyben való döntésére vonatkozó szabályaival összhangban fordultak hozzá¹⁵²; ehelyett olyan eljárásokat hoz létre, amelyek célja, hogy megkönnyítsék az összefüggő esetek egyetlen keresetsomagként vagy összehangolt keresetként való kezelését.

¹⁵² A Bíróság 150/80. sz. *Elefanten Schuh* ügyben hozott ítélete, EBHT 1981., 1671. o.

122. Amennyiben a 28. cikk 3. bekezdésében foglalt feltétel teljesül, a később megkeresett bíróságnak így jogában áll – de nem köteles – felfüggeszteni az eljárást és megvárni az elsőként megkeresett bíróság döntését, mielőtt határozná az elé benyújtott ügyben. A 28. cikk 1. bekezdésének új megfogalmazása a korábbi változattal szemben már nem írja elő, hogy az összefüggő eljárásoknak első fokon kell folyamatban lenniük. Az említett követelmény oka, nevezetesen hogy „máskülönben a keresetek tárgya különböző lenne, és valamely felet megfoszthatná a bírósági hierarchia egy lépcsőjétől”¹⁵³ nem tűnik meggyőzőnek. Az, hogy a később megkeresett bíróság felfüggeszti az ügyet, semmilyen következménnyel nem jár az ügy elsőként megkeresett bíróságon történő tárgyalására nézve, amely folytathatja az eljárást, mihelyt a külföldi bíróságon a kapcsolódó keresetről folyamatban lévő eljárás lezárul. Ez a megfelelő időpont annak értékelésére, hogy a külföldön hozott határozat tiszteletben tartotta-e az alperes Egyezmény által biztosított jogait, és hogy a határozatot figyelembe lehet-e venni a később megkeresett bíróság előtt folyamatban lévő eljárás céljából.

Lényeges azonban az a követelmény, hogy mindkét eljárás első fokon legyen folyamatban, és e követelményt a 28. cikk 2. bekezdése megtartotta és konkrétan megfogalmazta, amennyiben a később megkeresett bíróság dönt – és ez ismételten jog, nem pedig kötelezettség – az ügy elutasításáról joghatósága hiányának megállapításával az előzőleg a kapcsolódó keresettel megkeresett bíróság javára. Másképpen, ha az elsőként megkeresett bíróság előtt folyamatban lévő ügy jogorvoslati szakaszban lenne, akkor valamelyik fél valóban elesne a bírósági hierarchia egy lépcsőjétől. Másfelől viszont, ha a később megkeresett bíróságnál folyamatban lévő ügy jogorvoslati szakaszban lenne, akkor nem volna célszerű, hogy az a bíróság lemondjon joghatóságáról egy új első fokú tárgyalás javára, mégpedig eljárás gazdaságossági szempontból.

Mindenesetre a később megkeresett bíróság nem mondhat le a joghatóságról, kivéve, ha a felek egyike így kívánja, kivéve, ha az elsőként megkeresett bíróság joghatósággal rendelkezik az ügy tárgyalására, és kivéve, ha az adott bíróság joga lehetővé teszi az eljárások egyesítését. A rendelkezésben használt kifejezés – „az eljárások egyesítése” vagyis „az összefüggő eljárásoké”, nem pedig „összefüggő eljárásoké” mint az 1988. évi Egyezményben – azt jelenti, hogy az elsőként megkeresett bíróságnak lehetővé kell tennie az adott ügyben folyamatban lévő összefüggő eljárások egyesítését, nem pedig általában az eljárások egyesítését. Ennélfogva, a joghatóságról való lemondás előtt a bíróságnak meg kell bizonyosodnia arról, hogy a másik bíróság elfogadja azt.

¹⁵³ Jenard-jelentés, 41. o.

123. Az *ad hoc* munkacsoport megvitatta annak kérdését, hogy a 28. cikket rugalmasabbá kellene-e tenni azáltal, hogy az elsőként megkeresett bíróságnak jogában állna lemondani joghatóságáról a később megkeresett bíróság javára, amennyiben az ügy körülményei miatt ez tanácsos lenne, azonban a munkacsoport a vita folyamán ez ellen döntött. Ilyen jog biztosítása a *forum non conveniens* tétel újabb alkalmazását vezette volna az Egyezménybe, amely pedig idegen az Egyezmény által kötelezett államok legtöbbszörének jogi hagyományától.

8 –Ideiglenes intézkedések, beleértve a biztosítási intézkedéseket

124. Az új Egyezmény ideiglenes intézkedésekre és biztosítási intézkedésekre vonatkozó szabálya csak alaki változtatásokat mutat az 1988. évi Egyezmény megfogalmazásához képest (lásd a Jenard-jelentés 42. oldalát; a Schlosser-jelentés 183. pontját és a Jenard-Möller-jelentés 65. pontját). A 31. cikk tömör megfogalmazásával egyszerűen arra mutat rá, hogy amennyiben az említett intézkedések az Egyezmény által kötelezett valamely állam joga értelmében rendelkezésre állnak, ezek még akkor is kérelmezhetők azon állam bíróságánál, ha az Egyezmény alapján az ügy érdemére az Egyezmény által kötelezett valamely más állam bírósága rendelkezik joghatósággal. A Jenard-jelentés szerint a Brüsszeli Egyezmény megfelelő szabálya (24. cikk) azt jelenti, hogy a hatáskörrel rendelkező hatóságok ítélik meg „tekintet nélkül az Egyezményben foglalt joghatósági szabályokra”. A rendelkezés tehát nem más, mint a megkeresett bíróság nemzeti jogára való hivatkozás, és a *lex fori* elvét alkalmazza mind az elrendelendő intézkedések meghatározása, mind pedig a saját, intézkedések elrendelésére vonatkozó hatásköre tekintetében.

125. Az *ad hoc* munkacsoport a Bizottság és a nemzeti szakértői küldöttségek által beterjesztett javaslatok alapján részletekbe menően megvitatta annak kérdését, hogy az Egyezményben foglalt szabály kielégítő-e. A vita során különös hangsúlyt helyeztek arra, hogy célszerű lenne az „ideiglenes intézkedések, beleértve a biztosítási intézkedéseket” fogalmát egységesen meghatározni oly módon, hogy az magában foglalhatná a *référé provision* néven ismert francia intézkedést is. Mivel az Egyezményből hiányzik a világos meghatározás, a Bíróság az „ideiglenes intézkedések, beleértve a biztosítási intézkedéseket” esetében meghatározta, hogy olyan intézkedésekről van szó, „amelyek az Egyezmény hatálya alá tartozó területeken valamely ténybeli vagy jogi helyzet fenntartását szolgálják azon jogok megőrzése érdekében, amelyek elismerését az érdemben eljáró bíróságtól kérték”¹⁵⁴. Megállapították azonban, hogy az ügy érdeméről folyó eljárásokkal való ilyen összekapcsolások nem vezettek minden esetben kielégítő eredményhez: ha valamely biztosítási intézkedés előzetes végrehajtással volt egyenértékű, az érdemről folyó tárgyalások eredményétől függetlenül, az Egyezménynek az érdemi eljárásokban a joghatóságra vonatkozóan lefektetett szabályai a gyakorlatban megkerülhetők voltak. Ennélfogva úgy érveltek, hogy a végrehajtható intézkedések meghozatalát talán olyan megszorításokhoz kellene kötni, mint pl. a sürgősségi követelmény vagy a védelemre vonatkozó igény. Elhangzott az is, hogy módosítani kellene a megfogalmazáson, hogy világossá váljon, hogy az ideiglenes fizetési meghagyások az Egyezmény egyedi szabályának hatályán kívül esnek, és azokat kizárólag az érdemi határozathozatalra joghatósággal rendelkező bíróság bocsáthatja ki; másként az Egyezmény joghatóságra vonatkozó szabályait eltérítenék, és az ügyet lezárnák, még mielőtt érdemi meghallgatásra került volna sor.

Ennélfogva azt javasolták, hogy a 31. cikket ne a *lex fori* elvére való hivatkozásként értelmezzék, hanem érdemi szabályként, amelynek hatálya olyan intézkedésekre korlátozódik, amelyek ténylegesen végrehajthatók abban az államban, ahol azokat kérik, anélkül, hogy újabb végrehajtási eljárást kellene indítani¹⁵⁵. Azon állam bíróságának, amelyben az intézkedés végrehajtására sor kerül, kizárólagos joghatósággal kell rendelkeznie az adott intézkedés elrendelésére. Azon állam bíróságának javára, amelyben az intézkedést végre lehet és kell hajtani, megállapították, hogy ha a nemzeti jogra hagyatkoznak az ilyen intézkedések jellegének és azon körülmények meghatározáshoz, amelyek mellett ezek meghozhatók, akkor lehetőség nyílik az exorbitáns fórum alapú joghatóságra, amelyet az Egyezménynek tiltania kellene.

¹⁵⁴ A Bíróság C-261/90. sz. *Reichert* ügyben hozott ítélete, EBHT 1992., I-2149. o., 34. pont.

¹⁵⁵ Lásd még a nemzetközi magánjoggal foglalkozó európai csoport javaslatainak 13. pontját.

126. Az *ad hoc* munkacsoport munkájának lezárulta előtt e kérdésekkel a Bíróság egyik ítéletében is foglalkoztak, amely az ügy számos szempontját érintette¹⁵⁶. A Bíróság úgy vélte, hogy az Egyezményben meghatározott joghatósági okok egyike szerinti ügy érdemi részében joghatósággal rendelkező bíróság arra is joghatósággal rendelkezik, hogy átmeneti vagy biztonsági intézkedéseket rendeljen el anélkül, hogy az említett joghatóság további feltételeknek legyen alávetve¹⁵⁷. Az Egyezmény megfelelő része további joghatósági szabályról rendelkezik, amely szerint valamely bíróság a saját nemzeti joga szerint rendelkezésre álló átmeneti vagy biztonsági intézkedéseket rendelhet el, még ha nem rendelkezik is joghatósággal az ügy érdemi részét illetően, feltéve, hogy a jogvita tárgya az Egyezmény tárgyi hatálya alá esik¹⁵⁸. Annak pusztá ténye, hogy az érdemi eljárás megindítására az Egyezmény által kötelezett valamely állam bírósága előtt került vagy kerülhet sor, nem fosztja meg az Egyezmény által kötelezett valamely más állam bíróságát joghatóságától¹⁵⁹. E joghatóság nem tartozik az Egyezményben foglalt joghatósági szabály hatálya alá, és alapulhat az Egyezmény 3. cikkében felsorolt exorbitáns joghatósági szabályok egyikén is. Az átmeneti vagy biztonsági intézkedéseknek az Egyezmény megfelelő rendelkezése értelmében történő meghozatalára vonatkozóan az Egyezményben foglalt feltételek tekintetében elmondható, hogy az ilyen intézkedések meghozatala egyebek között a kérelmezett intézkedések és azon állam bíróságának területi joghatósága közötti valós összekötő kapocs meglétének feltételéhez kötött, amelynél az intézkedéseket kérelmezik.¹⁶⁰

¹⁵⁶ A Bíróság C-391/95. sz. *Van Uden*-ügyben hozott ítélete, EBHT 1998., I-7091. o.

¹⁵⁷ *Van Uden*-ítélet, 22. pont.

¹⁵⁸ *Van Uden*-ítélet, 20. és 28. pont.

¹⁵⁹ *Van Uden*-ítélet, 29. pont, és azon lehetőség tekintetében, hogy az ügy érdeméről folyó eljárásra választottbírák előtt kerül sor, 34. pont.

¹⁶⁰ *Van Uden*-ítélet, 40. pont.

Az átmeneti és megelőző intézkedések meghatározása a bíróság nemzeti jogától függ, azonban a nemzeti jogot a bíróság által megállapított megközelítéssel összhangban kell értelmezni, amely – mint láthattuk – az ilyen intézkedéseket úgy határozza meg, hogy azok valamely ténybeli vagy jogi helyzet fenntartását szolgálják azon jogok megőrzése érdekében, amelyek elismerését az érdemben eljáró bíróságtól kérték. E megközelítés fényében a szerződéses ellenszolgáltatás időközi kifizetését elrendelő intézkedés jellegénél fogva megelőlegezi az ügy érdemi részéről való ítélezésre joghatósággal rendelkező bíróság döntését, és nem képez az Egyezmény rendelkezése értelmében vett átmeneti intézkedést, kivéve, ha – először – biztosítják az alperes részére az odaítélt összeg visszafizetését, amennyiben a felperes sikertelen a keresete érdemi része tekintetében, és – másodszor – a kérelmezett intézkedés csak az alperes meghatározott vagyontárgyaira vonatkozik, amelyek a megkeresett bíróság területi joghatóságának határain belül találhatók vagy lesznek találhatók.¹⁶¹

127. A Bíróság említett ítéletére tekintettel az *ad hoc* munkacsoport megvitatta annak kérdését, hogy szükséges-e, hogy a 31. cikk egységes keretbe foglalja az abban foglalt elveket, és arra a következtetésre jutottak, hogy nem szükséges, egyebek között azért, mert ha ezeket egy jogalkotási szövegbe foglalják, akkor további magyarázatokkal kell ellátni őket, különös tekintettel az eszköz tárgykörét és a bíróság területi joghatóságát összekötő tényező jellemzőjére, amelynek az ítéletben foglalt meghatározása csak a szóban forgó ügyre vonatkozott.

További problémát jelent a 31. cikk szerint elrendelt intézkedéseknek az Egyezmény által kötelezett többi állam általi elismerése. Az ügy érdemi része tekintetében az Egyezmény értelmében joghatósággal rendelkező bíróság által elrendelt intézkedések kétségtől olyan döntések, amelyeket az Egyezmény III. címe értelmében el kell ismerni, azonban természetesnek tűnik, hogy a 31. cikkben előírt joghatóság alapján hozott határozatok elvben nem vezethetnek külföldön történő elismeréshez és végrehajtáshoz. Az *ad hoc* munkacsoport ezzel kapcsolatban ismét nem kívánta az Egyezményt konkrét rendelkezésekkel kiegészíteni.

¹⁶¹ *Van Uden*-ítélet, 43–48. pont. Hasonló megállapításért lásd még a Bíróság C-99/96 sz. *Mietz*-ügyben hozott ítéletét, EBHT., 1999. I-2277. o., 47. pont.

IV. FEJEZET

ELISMERÉS ÉS VÉGREHAJTÁS

1. Általános szempontok

128. A Luganói Egyezmény egyik legalapvetőbb vetülete a hatálya alá tartozó határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozó eljárások egyszerűsítése, a Brüsszeli Egyezményhez hasonlóan, amelynek ez volt az elsődlegesen kijelölt célkitűzése. A III. cím célja egy olyan eljárás létrehozása, amely – amennyire csak lehet – megkönnyíti a határozatok szabad mozgását, és folytatja a még fennmaradó akadályok felszámolását, noha a határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozó szabályok már az 1968-as Brüsszeli Egyezményben is rendkívül liberálisnak tekinthetők.¹⁶²

Kétségtelen, hogy egy, a jog érvényesülésén alapuló egységes térségen belül, mint amelyet az EK-Szerződés létrehozott és amely alkalmas a Luganói Egyezményben említett EFTA-országokra való kiterjesztésre, a határozatok szabad mozgását azáltal lehet megvalósítani, hogy az Egyezmény által kötelezett államokban felszámolják az *exequatur* eljárásokat az Egyezmény által kötelezett más államban hozott határozatok esetében, és így módon ezeket a határozatokat közvetlenül végre lehetne hajtani, anélkül, hogy azok ellenőrzésére lenne szükség. Az *ad hoc* munkacsoport alaposan fontolóra vette e lehetőséget, azonban úgy határozott, hogy túl korai még, tekintettel az európai államokra jellemző nemzeti szuverenitás előjogaira, amelyeknek egyik fontos összetevője az igazságszolgáltatás, legalábbis a polgári és kereskedelmi ügyekben hozott határozatok jelentős részének tekintetében.¹⁶³

¹⁶² Jenard-jelentés, 42. o.

¹⁶³ Miután az *ad hoc* munkacsoport lezárta munkálatait, a Közösségen belül felszámolták az *exequatur* eljárásokat egyes ítéletfajták esetében: Az 1869/2005/EK rendelettel (HL L 300., 2005.11.17.) módosított, a nem vitatott követelésekre vonatkozó európai végrehajtó okirat létrehozásáról szóló, 2004. április 21-i 805/2004/EK rendelet (HL L 143., 2004.4.30.); Az európai fizetési meghagyásos eljárás létrehozásáról szóló, 2006. december 12-i 1896/2006/EK rendelet (HL L 399., 2006.12.30.); valamint A kis értékű követelések európai eljárásának bevezetéséről szóló, 861/2007/EK rendelet (HL L 199., 2007.7.31.).

A határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozó szabályokon végrehajtott változtatások alapját mindazonáltal az a nézet képezi, hogy a végrehajtó állam hatóságainak beavatkozását még tovább lehet csökkenteni, és hogy a határozatok végrehajthatóságának megállapítása a formaságnál kicsivel többre csökkenthető. Ezt a következtetést támogatja a korábbi egyezményekre vonatkozó nemzeti ítélkezési gyakorlat vizsgálata, amely kimutatta, hogy a Brüsszeli és Luganói egyezmények értelmében kiállított végrehajthatósági megállapítások ellen benyújtott keresetek száma olyan elenyésző, hogy szinte elhanyagolható.

129. Az Egyezmény III. címe ennek megfelelően azon az elven alapul, hogy a végrehajthatóság megállapításának valamelyest automatikusan kell történnie, és pusztán alaki ellenőrzésnek kell alávetni, továbbá az eljárás e kezdeti szakaszában nem kellene megvizsgálni az elismerés megtagadásának az Egyezményben foglalt okait. E szakaszban tehát a származási állam feladata, hogy megfelelően járjon el; e megközelítés az európai közös piacot szabályozó egyéb területeken is kifejezésre jut. Az elismerés megtagadását indokoló okok vizsgálatát elhalasztják a második szakaszig, amely során annak a félnek, aki ellen a végrehajthatóság megállapítását kapták, és aki úgy dönt, hogy megtámadja azt, meg kell mutatnia, hogy az indokok helytállóak. A végrehajthatóság megállapítására vonatkozó eljárás egyszerűsítése mellett felülvizsgálták a megtagadásra szolgáló indokokat is, amelyeket az 1988. évi Egyezményhez képest leszűkítettek, anélkül, hogy eltörölnék azt az elvet, amely szerint a származási államban folyó eljárásnak összhangban kell lennie a jogszerű eljárás és a védelemhez való jog követelményeivel.

130. Az elismerendő és végrehajtandó határozatok tekintetében úgy vélték, hogy nincs szükség módosításra, és a 32. cikk megismétli az 1988. évi Egyezmény megfelelő rendelkezését.¹⁶⁴ Ennélfogva elnevezésére való tekintet nélkül „határozat” valamely bíróság vagy törvényszék által hozott valamennyi határozat, és e terminus magában foglalja a – néhány európai rendszerben fellelhető – költségeknek és kiadásoknak bírósági tisztviselő általi elrendelését is. Megjegyzendő, hogy a „bíróság” 62. cikkben található széles körű meghatározása azt jelenti, hogy a 32. cikket hasonlóképpen széleskörűen kell értelmezni az elismerés és végrehajtás céljából betervezett határozatot hozó hatóság besorolásának tekintetében. Ily módon a határozat a bíróság vagy törvényszék által, illetve az igazságszolgáltatási hatáskörében eljáró szerv vagy személy által hozott határozatokat is magában foglalja, tekintet nélkül arra, hogy a határozatot hozó személy hivatalosan a „bíra” címet viseli-e, úgy mint a tanácsosok és hivatalvezetők által hozott fizetési meghagyások esetében. Az *ad hoc* munkacsoport úgy vélte, nem szükséges a 32. cikket módosítani egy olyan széleskörű értelmezés érdekében, amely figyelembe venné a nemzeti eljárásoknak a bírósági eljárások felgyorsítására vonatkozó igény által indított elburjánzását.

Az ideiglenes és biztosítási intézkedések szintén a „határozatok” fogalomkörébe tartoznak, amennyiben azokat bíróság rendeli el, feltéve, hogy a származási államban először mindkét fél lehetőséget kapott a meghallgatásra. A Bíróság úgy vélte, hogy az eredeti eljárás során az alperesnek nyújtott garanciák miatt van az, hogy az Egyezmény az elismerés és végrehajtás tekintetében liberális, ennélfogva a III. cím által előírt feltételek nem teljesülnek az ideiglenes és biztosítási intézkedések esetében, amelyeket valamely bíróság rendelt el vagy hagyott jóvá anélkül, hogy beidézte volna azt a felet, aki ellen az intézkedések irányulnak, továbbá amelyeket anélkül szándékoznak végrehajtani, hogy az említett félnek kézbesítették volna.¹⁶⁵

Végezetül megjegyzendő, hogy a III. cím alatt említett határozatok magukban foglalják a Bíróság és az Európai Közösségek egyéb bíróságai¹⁶⁶ által hozott határozatokat, tekintve, hogy az 1. cikk 3. bekezdése kimondja, hogy – a fentiekhez hasonlóan – az „ezen egyezmény által kötelezett állam” kifejezés az Európai Közösséget is jelentheti.

¹⁶⁴ Ezzel kapcsolatban lásd a Jenard-jelentés 42. oldalát és a Schlosser-jelentés 188. pontját.

¹⁶⁵ A Bíróság C-129/79. sz. *Denlauler* kontra *Couchet* ügyben hozott ítélete, EBHT 1980. 1553.o.

¹⁶⁶ Lásd például a Belső Piaci Harmonizációs Hivatal (OHIM), amely a közösségi szellemi tulajdonjogok egyes fajtáinak – úgy mint a közösségi védjegyek és a lajstromozott formatervezési minták – visszavonásával vagy érvénytelenítésével kapcsolatosan határozatokat bocsát ki az Európai Közösségen belül, valamint az uniós tagállamok által a közösségi szellemi tulajdonjogok egyes fajtáinak – úgy mint a közösségi védjegyek, lajstromozott és nem lajstromozott formatervezési minták – érvénytelenítésével kapcsolatban közösségi bíróságként megjelölt nemzeti bíróságokat.

131. Az 1988. évi Egyezményhez képest nem történt változás az Egyezmény által kötelezett állam valamely bírósága előtt akár jogvita tárgyaként, akár kérdésként felmerülő határozatok elismerésére vonatkozó szakasz felépítésében (33. cikk, lásd a Jenard-jelentés 43–44. pontját). Csak annyit kell hozzátenni, hogy az 1. cikk 3. bekezdésének magyarázata értelmében e szakasznak az elismerésre vonatkozó szabályai az Európai Közösségek Bíróságának határozataira is alkalmazandók, amennyiben felmerül azok elismerésének kérdése az Európai Közösségen kívüli államokban. Az egyedüli, a külföldi határozatok ellenőrzésének további korlátozása érdekében tett változtatások az elismerés megtagadásának okaira vonatkoznak.

1. Közrend (34. cikk 1. bekezdés)

132. Az Európai Bizottság azt javasolta, hogy az elismerés megtagadásának okaként a megkeresett állam közrendjére való hivatkozást töröljék el, hiszen ennek alkalmazására csak rendkívül ritkán került sor a nemzeti bíróságok által a Brüsszeli és a Luganói Egyezmények tekintetében hozott határozatokban, és a Bíróságtól soha nem kérték, hogy világosan határozza meg hatáskörét. Leszámítva néhány pozitív véleményt, e javaslat nem kapott elegendő támogatást az *ad hoc* munkacsoporton belül, ahol elhangzott az ellenérv, miszerint a megkeresett államnak képesnek kell lennie saját alapvető érdekeinek védelmére a közrendhez hasonló elvre való hivatkozás révén, még akkor is, ha az elvet ritkán alkalmazták. Annak hangsúlyozása érdekében, hogy az ezen okon alapuló megtagadás kivételes jellegű, a rendelkezés jelenleg pontosítja, hogy az elismerés megtagadására kizárólag akkor kerülhet sor, ha az „nyilvánvalóan” ellentétes a közrenddel.

133. A közrend fogalmát főként a megkeresett állam nemzeti joga határozza meg. Mindazonáltal a Bíróság úgy vélte, hogy hatáskörrel rendelkezik azon korlátok felülvizsgálatára, amelyek keretében a nemzeti bíróságok a közrendre hivatkozhatnak a külföldi határozatok elismerésének megtagadásához, és úgy döntött, hogy a 34. cikk 1. bekezdése szerinti közrend fogalmához csak akkor lehet folyamodni, ha az elismerés elfogadhatatlan mértékben ellentmond azon állam jogrendjének, amelyben a végrehajtást kéri, vagyis ha az valamely alapvető elvet sérti; e sérelem az érintett állam jogrendjében alapvető fontosságúnak tekintett jogállamiság nyilvánvaló megsértését kell, hogy jelentse.¹⁶⁷ Ha azonban a közrend megsértése nem ilyen jellegű, akkor a közrendre való hivatkozás végső soron ellentétes lenne a külföldi határozatok érdemben történő felülvizsgálatának az Egyezmény 36. cikkében fogalt tilalmával.¹⁶⁸

Fölmerül a kérdés, hogy az Egyezményben a közrend fogalma csupán a közrend anyagi vonatkozását jelenti-e, vagy magában foglalja azt is, amit a közrend eljárási szempontjainak neveznek, és hogy a közrend eljárási szempontja csak annyiban jön-e szóba, amennyiben a tisztességes eljáráshoz való jog 34. cikk 2. bekezdésében foglalt garanciája alá tartozik. Az *ad hoc* munkacsoport részletesen megvitatta e kérdést, és a szakirodalom is jelentős figyelmet szentelt neki, ahol különböző nézetek olvashatók. E helyen ismét érdemes a Bíróság véleményére emlékeztetnünk: a Bíróság, miután megállapította, hogy a védelemhez való jog a tagállamok közös alkotmányos hagyományaiból eredő alapvető jogok egyike, amelyet az emberi jogokról szóló európai egyezmény garantál, arra a következtetésre jutott, hogy a nemzeti bíróságoknak képesnek kell lenniük arra, hogy úgy véljék, hogy valamely vádlott védelemhez való jogának megtagadása az egyik alapvető jog nyilvánvaló megsértését jelenti.¹⁶⁹ Ezt az ítéletet azonban a szóban forgó eset körülményei között hozta a Bíróság, amely ügy kártérítés fizetését követelő polgári ítéletet foglalt magában, amely egy, az alperes távollétében hozott büntetőítélet járulékos részét képezte, ennél fogva nem lehet úgy értelmezni, hogy az ítélet lehetővé teszi a felek számára, hogy a 34. cikk 1. bekezdése értelmében a védelemhez való jog bármely megsértésére támaszkodjanak, még olyan megsértésre sem, amely ugyanazon ítélettel kapcsolatosan a Bíróság által megvitatottakkal összhangban nem nyilvánvalóan ellentétes a megkeresett állam közrendjével.

¹⁶⁷ A Bíróság C-7/98. sz. *Krombach*-ügyben hozott ítélete, EBHT 2000., I-1935., 23. és 37. pont, a védelmezendő jogra hivatkozással.

¹⁶⁸ A Bíróság C-38/98 *Renault kontra Maxicar* ügyben hozott ítélete, EBHT 2000., I-2973. o., 30. pont, az áruk szabad mozgása és a szabad verseny közösségi elveknek a származási tagállam bíróságai általi megfelelő alkalmazására hivatkozással.

¹⁶⁹ A Bíróság C-7/98. sz. *Krombach*-ügyben hozott ítélete, EBHT 2000., I-1935. o., 38–40. pont.

2. Az alperes jogainak megsértése az alperes távollétében (34. cikk 2. bekezdése)

134. Az 1988. évi Egyezmény szerint az alperes távollétében hozott határozat nem ismerhető el, amennyiben a keresetet vagy azzal egyenértékű, az eljárást megindító iratot nem „helyesen” kézbesítették az alperes részére, „megfelelő időben ahhoz, hogy védelméről gondoskodhasson”.¹⁷⁰ Ez a rendelkezés két feltételt ír elő, amelyek közül az első – hogy a kézbesítésnek helyesen kell történnie – a kézbesítés tekintetében a származási állam jogszabályain és az adott államot kötelező egyezményeken alapul, míg a második – az ahhoz szükséges idő, hogy az alperes a védelméről gondoskodhasson – tárgyi természetű értékelést jelent, hiszen meg kell bizonyosodni arról, hogy a helyesen történő kézbesítés időpontjától számított időszak elegendő időt hagy-e az alperes számára, hogy védelméről gondoskodhasson.¹⁷¹ Annak megállapítása, hogy e két feltétel teljesül, a gyakorlatban némi nehézségbe ütközött, és ismételten a Bíróság beavatkozását tette szükségessé, különösen a második feltétel, valamint a kettő kumulatív hatása tekintetében.

A Bíróság a rendelkezés több vetületét pozitívan magyarázta, mint ahogy majd láthatjuk, azonban olyan hiányosságokra is rámutatott, amelyek lehetővé tehetik egy rosszhiszemű adós számára, hogy visszaéljen a rendelkezéssel. Nevezetesen, a kérdés tekintetében, hogy az iratot helyesen kézbesítették-e, a Bíróság úgy vélte, hogy a két feltételnek kumulatív hatása van, aminek eredményeként az alperes távollétében hozott határozatot nem lehet elismerni, amennyiben az eljárást megindító iratot nem a kellő formában kézbesítették az alperesnek, még akkor sem, ha az alperesnek elegendő idő állt rendelkezésére ahhoz, hogy gondoskodhasson védelméről,¹⁷² és a Bíróság azt sugallta, hogy e célból a megkeresett bíróság tekintettel lehet bármely szabálytalanságra a kézbesítés során, amit az eredeti bíróság jogának – beleértve adott esetben a vonatkozó nemzetközi egyezményeket is – fényében kell felmérni. A kézbesítés időszerűségével kapcsolatban a Bíróság úgy ítélte meg, hogy az a tény, hogy az alperes tudomást szerez az eljárásról, irreleváns, amennyiben erre a határozat meghozatalát követően kerül sor, még akkor is, ha a származási államban rendelkezésre álltak a jogorvoslati lehetőségek, és az alperes nem élt velük.¹⁷³

¹⁷⁰ Jenard-jelentés, 44. o.; Schlosser-jelentés, 194. pont.

¹⁷¹ A Bíróság 166/80. sz. *Kloms kontra Michel* ügyben hozott ítélete, EBHT 1981., 1593. o., 15–19. pont.

¹⁷² A Bíróság C-305/88. sz. *Lancray kontra Peters und Sickert* ügyben hozott ítélete, EBHT 1990., I-2725. o., 15., 18. és 23. pont.

¹⁷³ A Bíróság C-123/91. sz. *Minalmet kontra Brandeis* ügyben hozott ítélete, EBHT 1992., I-5661. o., 22. pont. A Bíróság C-78/95. sz. *Hendrikman*-ügyben hozott ítélete, EBHT 1996., I-4943. o., 18–21. pont.

A Bíróság ezen ítéletei a szabály szó szerinti értelmezésén alapulnak, azzal az egyértelmű szándékkal, hogy az adóst védjék, és számos vita tárgyát képezték a szakirodalomban, ahol hangsúlyozták, hogy a hitelezőnek is szüksége van védelemre, és hogy a rosszhiszemű adósnek nem szabadna megengedni, hogy kihasználja a kézbesítés pusztán alaki és jelentéktelen szabálytalanságait vagy késedelmét, és semmit ne tegyen, abban bízva, hogy amikor a határozat elismerését kéri, majd támaszkodhat az Egyezményben előírt megtagadási okokra. A vitát az *ad hoc* munkacsoport folytatta, és különös figyelmet szentelt e témakörnek, olyan megoldást keresván, amely egyensúlyt teremtené a hitelező és az adós érdekei között, és nem tenné lehetővé azon adós számára, aki tudatában volt az ellene indított eljárásnak, hogy elmulasszon cselekedni, hogy azután arra a rendelkezésre hivatkozzon, amely a határozat elismerésének alaki okok miatt történő megtagadásához vezetne.

135. Ezen oknál fogva a 34. cikk 2. bekezdése már nem követeli meg kimondottan, hogy a kézbesítés helyes formában történjen, hanem e kérdést azzal együtt kezeli, hogy az alperesnek alkalmat legyen gondoskodni védelméről, oly módon, hogy a szükséges idő a rendelkezésére álljon. Az alperesnek való kézbesítésnek jelenleg „megfelelő időben” kell történnie „ahhoz, hogy védelméről gondoskodhasson”. E megfogalmazás már nem csupán azt írja elő, hogy meg kell bizonyosodni arról, hogy a kézbesítés az alkalmazandó joggal összhangban történt-e, hanem olyan ténymegállapítást követel meg, amelyben a kézbesítést szabályozó szabályoknak való megfelelés fontos, noha nem meghatározó szerepet játszik: annak a bíróságnak, amelynél az elismerést kéri, tekintetbe kell vennie valamennyi tényezőt, amely segíthet annak megállapításában, hogy – egyik-másik szabálytalanság ellenére – a kézbesítés oly módon történt-e, hogy az alperes gondoskodhatott védelméről. Következésképpen a kézbesítés szabálytalansága a 34. cikk 2. bekezdése értelmében csak akkor jelent okot a megtagadásra, ha az sértette az alperest, amennyiben megakadályozta, hogy gondoskodhasson védelméről¹⁷⁴, és nem releváns, amennyiben az alperes meg tudott jelenni a bíróságon, és a származási országban előadhatta védekezését, adott esetben még a szabálytalanságot kifogásolva is.

¹⁷⁴ Hasonló megközelítésért lásd a nemzetközi magánjoggal foglalkozó európai csoport javaslatait, 14–16. pont.

E ténymegállapítást – az 1988. évi Egyezményhez hasonlóan – egy másik ténymegállapításnak kell kísérnie, amely azt méri fel, hogy az alperes rendelkezésére álló idő elegendő volt-e ahhoz, hogy gondoskodhasson védelméről; e célból a bíróság figyelembe vehet bármely vonatkozó körülményt, még akkor is, ha azok a kézbesítést követően merültek fel,¹⁷⁵ továbbá a 26. cikk 2. bekezdését, amelynek a származási állam bírósága minden esetben köteles megfelelni.¹⁷⁶ A 34. cikk 2. bekezdése nem követeli meg annak bizonyítását, hogy az eljárást megindító iratot az alperes tudomására hozták, csak azt kell bizonyítani, hogy a kézbesítés időpontjától számított idő elegendő volt az alperes számára ahhoz, hogy védelméről gondoskodhasson¹⁷⁷.

136. Az adós számára a 34. cikk 2. bekezdése értelmében abban az esetben nyújtott védelmet, ha a kézbesítés szabálytalan volt, másképpen is leszűkítették: még ha a kézbesítés nem is történt megfelelő időben ahhoz, hogy az alperes gondoskodhasson védelméről, a határozat akkor is elismerhető, amennyiben az alperes nem támadta meg a származási államban akkor, amikor lehetősége lett volna rá. A megjelenést elmulasztó alperes hibás értesítés esetén történő védelmét nem lehet azon esetekre kiterjeszteni, amelyekben az alperes elmulaszt cselekedni, és a szabály igyekszik felülkerekedni a problémán azáltal, hogy megköveteli az alperestől, hogy ellenvetéseit a származási államban tegye meg, és inkább ott éljen valamennyi jogorvoslati lehetőséggel, mint hogy megtartsa azokat a következő szakaszra, amely során a határozatot az Egyezmény által kötelezett valamely más államban el kell ismerni. A 34. cikk 2. bekezdésében tett kivétel egyértelműen kizárja a korábban a Bíróság által az 1988. évi Egyezmény megfelelő rendelkezésével kapcsolatban adott értelmezést.¹⁷⁸

¹⁷⁵ A Bíróság 49/84. sz. *Debaecker kontra Bouwman* ügyben hozott ítélete, EBHT 1985., 1779.o., rendelkező rész.

¹⁷⁶ Az *ad hoc* munkacsoport úgy látta jónak, hogy a Bizottság javaslata ellenére nem építi bele kifejezetten a 26. cikk (2) bekezdésének szövegét a 34. cikk (2) bekezdésébe, hogy ne írjon elő újabb kötelezettséget a határozatot hozó bíróság tevékenységeinek ellenőrzésére.

¹⁷⁷ A Bíróság 166/80. sz. *Klomps kontra Michel* ügyben hozott ítélete, EBHT 1981., 1593. o., 19. pont.

¹⁷⁸ Lásd a *Minalmet* és *Hendrikman* ügyeket, és a fenti 134. pontot. A Brüsszel I. rendelet megfelelő rendelkezésével kapcsolatban a Bíróság tovább pontosított, miszerint az a lehetőség, hogy az alperes a származási államban megtámadhatja a határozatot, magában foglalja, hogy tájékoztatták őt arról a határozatról, és elegendő ideje volt arra, hogy gondoskodhasson védelméről, és eljárást indítson a határozat ellen: lásd a C-283/05 sz. ASML ügyben hozott ítéletet, EBHT 2006., I-12041. o.

137. A 34. cikk 2. bekezdésének hatálya általános, és azt szándékozik garantálni, hogy az Egyezmény által kötött államokban szabad mozgásra elfogadott határozatokat a védelem jogait figyelembe véve hozzák. Következésképpen a cikk attól függetlenül alkalmazandó, hogy az alperes lakóhelye az Egyezmény által kötött valamely más államban, az Egyezményen kívüli államban, vagy a származási bíróság államában található.¹⁷⁹

Megjegyzendő azonban, hogy az 1. Jegyzőkönyv III. cikkének 1. pontja értelmében, amelyet Svájc kérésére illesztettek a szövegbe, Svájc fenntartja azt a jogot, hogy a megerősítéskor úgy nyilatkozzon, hogy a 34. cikk 2. bekezdésében foglalt rendelkezés azon részét nem alkalmazza, amely arra vonatkozik, amikor az alperes elmulasztotta a határozatot megtámadó eljárás kezdeményezését, annak ellenére, hogy lehetősége lett volna rá. A svájci delegáció azon a véleményen volt, hogy ez a kivétel nem tartotta kellőképpen tiszteletben az alperes tisztességes eljáráshoz való jogát. Az 1. Jegyzőkönyv III. cikke azt is tartalmazza természetesen, hogy amennyiben Svájc ilyen nyilatkozatot tesz, a többi Szerződő Fél a svájci bíróságok által hozott határozatok tekintetében ugyanezt a fenntartást alkalmazza. A Szerződő Felek ugyanilyen fenntartással élhetnek bármely olyan, Egyezményen kívüli állammal kapcsolatban, amely a 70. cikk 1. bekezdésének c) pontja értelmében csatlakozik az Egyezményhez.

3. Határozatok összeegyeztethetlensége (34. cikk 3. és 4. bekezdése)

138. Nem volt szükséges módosítani a 34. cikk 3. bekezdését, amely azt az elvet tartalmazza, miszerint az Egyezmény által kötött valamely államban hozott határozat nem ismerhető el, ha az összeegyeztethetetlen az azonos felek közötti jogvitában abban az államban hozott határozattal, amelyben az elismerést kéri. Ez a rendelkezés csak ritkán lesz alkalmazandó, tekintettel a perfüggőség és az összefüggő eljárások tekintetében a joghatóság koordinációjára vonatkozó szabályokra; széles körű a hatálya, és a címzett államban a jogállamiság megőrzését célozza, amely két összeegyeztethetetlen határozat esetén sérülne.¹⁸⁰ Ennélfogva bizonyos határozatok még akkor is lehetnek összeegyeztethetetlenek, ha az érintett jogvitákban kizárólag a felek közösek, és nem ugyanarról a tárgyról és nem azonos jogalapról származó eljárásról van szó.¹⁸¹ Az elismerés megakadályozásához arra sincs szükség, hogy a címzett államban hozott határozat meghozatalára a külföldi ítéletet megelőzően kerüljön sor.

¹⁷⁹ A Bíróság 49/84. sz. *Debaecker kontra Bouwman* ügyben hozott ítélete, EBHT 1985., 1779.o., 10–13. pont.

¹⁸⁰ Jenard-jelentés, 45. o.

¹⁸¹ A Bíróság C-145/86. sz. *Hoffmann kontra Krieg* ügyben hozott ítélete, EBHT 1988., 645. o., 25. pont, a házastársak között tartás ügyében hozott külföldi határozatra hivatkozással, amely határozat összeegyeztethetetlen volt a címzett államban a házasságfelbontást kimondó végzéssel.

Annak eldöntéséhez azonban, hogy a két összeegyeztethetetlen külföldi határozat közül melyik elismerendő a címzett államban, figyelembe kell venni, hogy melyik határozatot hozták előbb.¹⁸² Az 1988. évi Egyezmény (27. cikk 5. bekezdés) csak az Egyezmény által kötelezett valamely államban hozott olyan határozat elismerésével foglalkozott, amely az Egyezményen kívüli valamely állam által korábban hozott határozattal volt összeegyeztethetetlen; Az új Egyezmény 34. cikkének 4. bekezdése kiegészül azzal az esettel, amelyben az Egyezmény által kötelezett valamely államban hozott határozat összeegyeztethetetlen egy korábban az Egyezmény által kötelezett valamely más államban hozott határozattal, és egyformán kezeli a kettőt. Az effajta esetekben a határozatok összeegyeztethetlenségének ténye megakadályozza az utóbbi elismerését, de csak abban az esetben, ha a határozatokat ugyanazon felek közötti jogvitákban hozták, és azoknak ugyanaz a tárgya, és azonos jogalapból származnak, feltéve természetesen, hogy teljesítik a címzett államban az elismerés feltételeit. Amennyiben az eljárás tárgya nem ugyanaz, vagy nem azonos jogalapból származik, akkor mindkét határozat elismerhető, még akkor is, ha egymással összeegyeztethetetlenek. Ez esetben az összeegyeztethetlenséget az a nemzeti bíróság oldja meg, amelynél a végrehajtást kérték, és amely e célra saját szabályait alkalmazhatja, továbbá fontosnak ítélni meg a határozatok meghozatalának sorrendjétől eltérő szempontokat, úgy mint az eljárások megindításának sorrendje vagy annak sorrendje, amelyben a határozatok jogerőre emelkedtek (*res judicata*), ami az Egyezmény értelmében nem feltétele az elismerhetőségnek.

¹⁸² Schlosser-jelentés, 205. pont.

4. A származási bíróság joghatósága (35. cikk)

139. Az 1988. évi Egyezményhez hasonlóan, az Egyezmény által kötelezett valamely államban hozott határozatok általában elismerhetők a címzett államban a származási állam joghatóságának felülvizsgálata nélkül. A 35. cikk megismétli, hogy nincs szükség ilyen felülvizsgálatra, azonban megismétli a származási bíróság joghatóságának felülvizsgálatára vonatkozó szabály alóli korábbi kivételeket is. Elhangzott az a javaslat, hogy a kivételeket töröljék el, hogy a joghatóság valamennyi felülvizsgálatát megszüntessék,¹⁸³ azonban körültekintő megfontolást követően az *ad hoc* munkacsoport úgy döntött, hogy ez még túl korai lenne. Ennélfogva léteznek kivételek a joghatósági szabályok megsértésére a biztosítás és a fogyasztói szerződések terén, vagy a kizárólagos joghatóságról szóló szabályok megsértésére ((II. cím, 3., 4. és 6. szakasz), a 68. cikkben foglalt esetre, valamint a 64. cikk 3. bekezdésében és a 67. cikk 4. bekezdésében foglalt esetekre.¹⁸⁴ Megvitatták annak kérdését, hogy az egyéni munkaszerződések tárgyára vonatkozó joghatóságot érintő szabályok megsértését a kivételek közé kell-e venni. Úgy döntöttek, hogy nem kell, hiszen a munkaügyi jogvitákban a keresetet általában a munkavállaló indítja, ennek eredményeként a felülvizsgálat, amely az elismerés megakadályozója, az esetek többségében az alperes szerepét betöltő munkaadó javára válna.

5. A származási bíróság által alkalmazott jog felülvizsgálatának eltörlése

140. Az 1988. évi Egyezmény 27. cikkének 4. bekezdése lehetővé tette az elismerés megtagadását, amennyiben a származási bíróság – a természetes személyek személyi állapotát, jog- és cselekvőképességét, a házassági vagyoni jogot, végrendeletet és öröklést érintő előzetes kérdésben való döntés érdekében (valamennyi téma az Egyezmény hatályán kívül esik) – azon állam nemzetközi magánjogának szabályától eltérő szabályt alkalmazott, amelyben az elismerést kérték; úgy érezték, hogy e szabály felesleges, nem utolsósorban az Európai Közösségen belül az e területeken a nemzetközi magánjog harmonizációjában elért fejlődés miatt, valamint különösen amiatt, hogy a Brüsszel II rendelet nem tartalmazta e rendelkezést. A rendelkezés nem került bele az Egyezménybe, így a jövőben nem lesz lehetőség a megtagadás ezen okára hivatkozni, ami a külföldi érdemi határozatok felülvizsgálatának maradványa volt.

¹⁸³ A nemzetközi magánjoggal foglalkozó európai csoport javaslatai, 28. pont.

¹⁸⁴ Jenard-Möller-jelentés 67., 14–17., 79–84. pont.

Az érdemi felülvizsgálatot az Egyezmény 36. cikke teljes mértékben kizárja, és megismétli a korábbi Egyezmény megfelelő rendelkezésének megfogalmazását.¹⁸⁵

6. Jogorvoslat azon külföldi határozat ellen, amelynek elismerését kérik (37. cikk)

141. Nem változtattak azon a szabályon, amely lehetővé teszi azon bíróság számára, amely előtt az Egyezmény által kötelezett másik államban hozott határozat elismerését kérik, hogy felfüggeszse az eljárást, amennyiben a határozat ellen jogorvoslatra vonatkozó kérelmet nyújtottak be. A 37. cikk megismétli az 1988. évi Egyezmény 30. cikkét, és nem igényel különös megjegyzést (lásd a Jenard-jelentés 46. oldalát és a Schlosser-jelentés 195–204. pontját).

¹⁸⁵ Jenard-jelentés, 46. o.

3 – Végrehajtás

142. Az Egyezmény végrehajtásra vonatkozó részében (III. cím 2. szakasz) olyan szabályok találhatók, amelyek – mint már említettük¹⁸⁶ – a felülvizsgálat során jelentős változáson mentek keresztül, hogy még inkább leegyszerűsítsék azt az eljárást, amely alapján a határozatokat a címzett államban végrehajthatóvá nyilvánítják, továbbá elismerik, amennyiben az elismerés jogvita tárgyát képezi a 33. cikk 2. bekezdése értelmében, amely a III. cím 2. és 3. szakaszában szabályozott eljárásokra utal. Változatlan maradt azonban az elv, miszerint a határozatokat akkor hajtják végre, ha azok végrehajthatóságát megállapították, és ez a 38. cikkben ugyanolyan formában található, mint az 1988. évi Egyezmény 31. cikkében. A végrehajthatóság megállapítására csak olyan határozat esetében kerülhet sor, amely már végrehajtható abban az államban, ahol azt hozták, és kizárólag valamely érdekelt fél kérelmére.¹⁸⁷ A végrehajthatóság megállapítását követően a határozat végrehajtható a címzett államban; az Egyesült Királyságban azonban a határozatot végrehajtás céljából nyilvántartásba kell venni.¹⁸⁸ Az 1. cikk 3. bekezdése világossá teszi, hogy a végrehajtásra vonatkozó szakasz az Európai Közösségek Bírósága által hozott ítéletekre is vonatkozik, amennyiben azok a Közösségen kívüli tagállamokban végrehajthatók. A Bíróság ítéleteit tehát azokban az államokban ugyanúgy végre kell hajtani, mint az Egyezmény által kötelezett államok által hozott nemzeti határozatokat.

¹⁸⁶ Fentebb: 128. pont.

¹⁸⁷ Jenard-jelentés, 47. o.

¹⁸⁸ Schlosser-jelentés, 208–213. pont, valamint Jenard-Möller-jelentés, 68–69. jelentés

1. *Végrehajthatóság megállapítása: első szakasz (39–42. és 53–56. cikk)*

a) *Bíróság vagy hatáskörrel rendelkező hatóság (39. cikk)*

143. A korábbihoz hasonlóan az Egyezmény egyértelműen megjelöli az Egyezmény által kötelezett államokban azon bíróságokat illetve hatáskörrel rendelkező hatóságokat, amelyekhez a külföldi határozat végrehajthatóságának megállapítására vonatkozó kérelmet intézni kell. Ezeket jelenleg egy melléklet (a II. melléklet) tartalmazza, és nem az Egyezmény szövege, ez a változtatás egyszerűbbé teszi az eljárás bemutatását (az illetékes bíróságok és hatóságok felsorolásának mellékletbe való áthelyezésére indító okok tekintetében lásd még lentebb a 77. cikkről folytatott eszmecsere). Hangsúlyoznunk kell, hogy a 39. cikk 1. bekezdése „bíróságra vagy hatáskörrel rendelkező hatóságra” utal. Az Egyezmény által kötelezett államok ennél fogva szabadon dönthetnek arról, hogy az eljárás első szakaszának lebonyolítását a bíróságtól eltérő hatóságra bízzák. Valóban, általában valamennyi állam bíróságot jelölt ki, azonban megfigyelhető, hogy a közjegyző által kiadott közokiratok végrehajthatóságának megállapítására vonatkozó kérelmek esetén Franciaország és Németország a közjegyzői hatóságot (*président de la chambre départementale des notaires*) vagy a közjegyzőt, míg a tartással kapcsolatos határozatok esetén Málta a bíróság hivatalát (*Registratur tal-Qorti*) jelölte ki. Meglehet, hogy más országok is ezt a példát követik majd, tekintve, hogy nem peres eljárásról van szó, és hogy az elvégzendő ellenőrzések pusztán alaki jellegűek.

144. A kijelölt bíróságok illetékessége tekintetében az 1988. évi Egyezmény azon fél lakóhely szerinti helyére hivatkozott, aki ellen a végrehajtást kérték, és ha nem abban az államban rendelkezett lakóhellyel, ahol a végrehajtást kérték, akkor a végrehajtás helyére. Ez a megoldás azzal az előnnyel járt a hitelező részére, hogy több végrehajtási hely esetén elegendő volt egyetlen végrehajthatósági megállapítást kérelmeznie, bár ezután a végrehajtásért több bíróság előtt is meg kellett jelennie. Azonban azzal a hátránnyal is járt, hogy ha az adós lakóhelye és a végrehajtás helye nem volt azonos, akkor a hitelező köteles volt két bíróság előtt megjelenni, elsőként a lakóhely szerinti bíróságon, azután a végrehajtás helye szerinti bíróságon. Az *ad hoc* munkacsoport tanulmányozta a kérdést, és néhány kedvezőtlen vélemény ellenére újfent megállapította, hogy kívánatos közvetlenül az Egyezményben meghatározni a belső joghatóságot, ezáltal megkönnyítve a hitelező számára a megfelelő bíróság azonosítását.¹⁸⁹ Úgy vélték, hogy az egyes konkrét esetekben a területi joghatóság meghatározásának legmegfelelőbb módja, ha a hitelező választhat az adós lakóhelye szerinti hely és a végrehajtás helye között, ezáltal lehetősége nyílna arra, hogy közvetlenül a végrehajtás helye szerinti bírósághoz forduljon.

A 39. cikk 2. bekezdése ezt a megközelítést tükrözi, és kimondja, hogy az illetékességet annak a félnek a lakóhelye alapján határozzák meg, akivel szemben a végrehajtást kérték, vagy a végrehajtás helye alapján kell meghatározni. E megfogalmazás azt jelenti, hogy nem szükséges többé kifejezetten arra az esetre rendelkezni, amelyben az adós az Egyezményen kívüli államban rendelkezik lakóhellyel, noha természetesen ez esetben a hitelezőnek csak a végrehajtás helye áll rendelkezésére.

Elhangzott az a javaslat is, hogy arra az esetre, ha a végrehajtást egynél több fél ellen kérték, a 39. cikknek meg kell ismételnie a 6. cikk 1. bekezdésében foglalt joghatósági szabályt, és elő kell írnia azon hely bíróságának illetékességét, amelyben a felek bármelyike lakóhellyel rendelkezik. Az *ad hoc* munkacsoport úgy vélte azonban, hogy ahol belső joghatóság érintett, ott jobb, ha nincs minden egyes vetületre külön szabály. Annak meghatározására, hogy mi történik akkor, ha a végrehajtást egynél több fél ellen kéri, a későbbiekben kerül sor az Egyezmény által kötelezett minden egyes állam nemzeti joga alapján.

¹⁸⁹ Rámutattak arra, hogy hasznos lenne egy olyan kézikönyv, amely tartalmazza a bíróság vagy hatáskörrel rendelkező hatóság azonosításához szükséges gyakorlati tudnivalókat, amely információkat maga az Egyezmény szövege vagy annak melléklete magától értetődő módon nem tartalmazhatja.

145. Az 1988. évi Egyezményhez hasonlóan a kérelem benyújtására vonatkozó eljárást a megkeresett állam joga szabályozza, figyelembe véve azonban a közvetlenül az Egyezményben lefektetett szabályokat is. Az Egyezmény továbbra is előírja, hogy a kérelmezőnek a megkeresett bíróság illetékességi területén található kézbesítési címet kell megadnia, és hogy ha annak az államnak a joga, amelyben a végrehajtást kéri, ilyen cím megadásáról nem rendelkezik, a kérelmező kézbesítési meghatalmazottat jelöl ki.¹⁹⁰

A kérelemhez csatolandó okiratok jegyzéke azonban megváltozott. Az 1988. évi Egyezmény 46. és 47. cikke olyan okiratokat sorolt fel, amelyek célja annak igazolása volt, hogy a határozat teljesíti az elismerés követelményeit; az új 40. cikk 3. bekezdése azonban az 53. cikkben felsorolt okiratokra utal, amely arra szorítkozik, hogy a határozatnak a hitelessége megállapításához szükséges feltételeknek megfelelő másolatát, valamint az 54. cikkben említett igazolást követeli meg. Az 54. cikk megköveteli a határozathozatal helye szerinti állam bíróságától vagy hatáskörrel rendelkező hatóságától, hogy bármely érdekelt fél kérelmére az Egyezmény V. mellékletében szereplő formanyomtatványnak megfelelő igazolást bocsásson ki.

146. Számottevő vita folyt arról, hogy vajon tanácsos-e előírni a kérelmező számára, hogy igazolást mutasson be az okiratok helyett. E megoldás mögött az az általános megközelítés áll, amely támogatja a külföldi határozatok bárminemű felülvizsgálatának kizárását az első szakaszban. Az igazolás eleget tesz a két célkitűzésnek: egyszerűbbé teszi a hitelező helyzetét, akinek csak egy okiratot kell bemutatnia, és lehetővé teszi a megkeresett bíróság számára, hogy hamar kiszűrje a határozatot érintő azon információkat, amelyek szükségesek a végrehajthatóság megállapításához. Nem ritkán nehéz a megkeresett bíróság számára bizonyos információkat gyors ütemben és megbízható módon kiszűrni a határozatból, tekintettel a határozat nyelvezetére és arra, hogy a bírósági iratokat különbözőképpen fogalmazzák meg az Egyezmény által kötelezett államok eltérő igazságszolgáltatási rendszereiben.

¹⁹⁰ Lásd a Jenard-jelentés 49–50. oldalát.

Az igazolásnak – ahogy majd az V. mellékletből is láthatjuk – fel kell tüntetnie a határozat származási országát, az igazolást kiállító bíróságot vagy hatáskörrel rendelkező hatóságot, a határozatot meghozó bíróságot, a határozat lényeges elemeit (a határozat kelte, ügyiratszám, érintett felek, továbbá amennyiben a határozatot megjelenés elmulasztása mellett hozták, az eljárást megindító irat kézbesítésének időpontja), a határozat szövegét (a szó szoros értelmében, vagyis kizárólag a határozat rendelkező részének teljes szövege), a költségmentességben részesült felek neveit, valamint egy nyilatkozatot, amely szerint a határozat a származási államban végrehajtható. Ezen igazolást rendszeren az a bíróság állítja ki, amely a határozatot meghozta, ez azonban nem szükségszerű. Az igazolás ténymegállapításokra szorítkozik, anélkül, hogy az elismerés megtagadásának az Egyezmény 34. és 35. cikke szerinti okaira vonatkozóan bármely információt szolgáltatna, ennél fogva ezen igazolást a bíróság valamely más személye vagy a származási államban erre hatáskörrel rendelkező másik hatóság is kiállíthatná.¹⁹¹

147. A tanúsítvány célja, hogy egyszerűsítse az eljárást, és a hitelezőt nem lenne szabad arra kötelezni, hogy tanúsítványt állítson ki abban az esetben, ha a határozatot anélkül is hamar végrehajthatóvá lehet nyilvánítani. Az Egyezmény ezért a tanúsítvánnyal kapcsolatban újfent megállapítja a korábban az 1988. évi Egyezmény 48. cikkében foglalt rendelkezést a kérelmet alátámasztó írásos bizonyítéka vonatkozóan, amit az említett cikk előírt.¹⁹² Ennek megfelelően az új Egyezmény 55. cikkének 1. bekezdése előírja, hogy ha a tanúsítványt nem mutatják be, a megkeresett bíróság annak bemutatására határidőt szabhat, elfogadhat azzal egyenértékű okiratot, vagy, ha úgy véli, hogy elegendő információval rendelkezik, eltekinthet annak bemutatásától. E rendelkezésből világosan kiderül, hogy a bíróság elfogadhat hiányos tanúsítványt is, vagy szükség esetén határidőt szabhat a teljes egészében kitöltött nyomtatvány bemutatására. Hiányzó vagy hiányosan kitöltött tanúsítvány esetén természetesen a megkeresett bíróság dönthet a kérelem elutasításáról is.

¹⁹¹ Az igazolást kiállító hatóságnak össze kell gyűjtenie a határozatban található azon információkat, amelyekre az igazolás utal, azonban ehhez szüksége lehet az érdekelt fél segítségére. Így például, ha a származási állam joga szerint az eljárást megindító iratot nem a bíróságnak, hanem az alperesnek kell kézbesítenie, akkor az alperes köteles az igazolást kiállító hatóságnak bizonyítani, hogy a kézbesítés megtörtént, és így annak időpontja az igazolásra tanúsítványra kerülhet.

¹⁹² Jenard-jelentés, 55–56. o.

A tanúsítvány fordítására vonatkozó korábbi szabályon nem változtattak, így arra csak abban az esetben van szükség, ha a bíróság kéri (55. cikk 2. bekezdése), és a valamennyi okirat – beleértve a kézbesítési meghatalmazottat kijelölő okiratot is (56. cikk) – hitelesítése alóli mentesség is változatlan.¹⁹³

c) Az első szakaszt lezáró döntés és a végrehajthatóság megállapítása (41–42. cikk)

148. A bíróságnak vagy az illetékes hatóságnak haladéktalanul döntenie kell az Egyezmény értelmében benyújtott kérelemről, és ha az 53. cikkben említett alaki követelmények teljesülnek, vagyis ha a tanúsítványt és a határozatnak a hitelesség megállapításához szükséges feltételeknek megfelelő másolatát benyújtották, a határozatot végrehajthatónak kell nyilvánítani. A 41. cikk e tekintetben nem hagy kétséget: kimondja, hogy a határozatot ezen alaki követelmények teljesítését követően „nyomban” végrehajthatónak kell nyilvánítani. Úgy tűnt, megfelelőbb a „nyomban” határozó használata, mintsem valamely pontos határidő megállapítása, hiszen nehéz lett volna a határidő túllépése esetén szankciót alkalmazni; a megfogalmazás ennél fogva hasonlít az 1988. évi Egyezményben foglalthoz, amely az eljárás első szakaszával kapcsolatban előírta, hogy a megkeresett bíróságnak „haladéktalanul” döntenie kell, azonban nem adott meg pontos határidőt.¹⁹⁴

¹⁹³ Jenard-jelentés, 56. o.

¹⁹⁴ Ennél fogva a késedelem egyetlen következménye, hogy a megkeresett hatóság felelősséget viselhet, ha a nemzeti vagy közösségi jog így írja elő, tekintve, hogy az Egyezmény a közösségi vívmányok részévé válik majd. Az ismétlődő késedelmeket a 2. jegyzőkönyvben előírt állandó bizottság vizsgálhatja.

149. A 41. cikk szerint a megkeresett bíróság nem végezhet felülvizsgálatot annak megállapítására, hogy fennáll-e az elismerés megtagadásának a 34. és 35. cikk szerinti oka. A tanúsítványon feltüntetendő információ nem a felülvizsgálat célját szolgálja, hanem pusztán a megkeresett bíróság feladatát igyekszik megkönnyíteni a végrehajthatóság megállapításáról való döntésben. Még az alperes távollétében hozott határozat esetén az eljárást megindító irat kézbesítése időpontjának feltüntetése is csak azt a célt szolgálja, hogy megállapítsák, hogy az eljárást megindító irat kézbesítése az alperes távollétében lefolytatott eljárást megelőzően történt-e, ami elengedhetetlen minimumkövetelmény, ha az alperes távollétében hozott határozat tudomásul vételéről van szó, és nem azt célozza, hogy a megkeresett bíróság ellenőrizhesse, hogy a 34. cikk 2. bekezdésében foglalt feltételek teljesülnek-e. Megjegyzendő, hogy ha az eljárást megindító iratot nem kézbesítették, akkor a tanúsítványon nem tüntethető fel a kézbesítés időpontja. Ebben az esetben azonban felmerülhet a kérdés, hogy a tanúsítványban a kézbesítés időpontjára vonatkozó bejegyzés elmulasztása milyen következményekkel jár, ha nem szerepel arra vonatkozó megállapítás, hogy a kézbesítés nem történt meg. Ennélfogva a bíróság által végzett ellenőrzés ez esetben is pusztán alaki.

A 34. és 35. cikk szerinti felülvizsgálat tilalma azt is kizárja, hogy a kérelmet az említett cikkekben foglaltaktól eltérő okok – amelyek pedig az Egyezmény által kötelezett másik államban hozott határozat elismerése megtagadásának egyedüli okai – miatt elutasítsák. Ennélfogva a kérelem nem elutasítható azon az alapon, hogy a megkeresett bíróság úgy véli, hogy a határozat nem tartozik az Egyezmény hatáskörébe. Az a tény, hogy a származási bíróság az V. mellékletben előírt tanúsítványt kiadta, bizonyítja, hogy a határozat igenis az Egyezmény hatáskörébe tartozik. A tanúsítvány helytállóságának vizsgálata ellentétes lenne azzal az elvvel, hogy az eljárás első szakasza pusztán alaki ellenőrzésre szorítkozik. A tanúsítvány helyességének ellenőrzése a határozat jogi értékelését tenné szükségessé, és ezt az eljárás második szakaszában lehet csak elvégezni.

Az első szakaszban azzal az ellenérvvel sem lehet élni, hogy a határozat ellentétes a közrenddel, annak ellenére, hogy az elismerés ezen ok alapján történő megtagadása a közérdeket szolgálja. Az *ad hoc* munkacsoport hosszas vitát folytatott arról, hogy nem lenne-e tanácsos a közrend ellenőrzését megtartani az első szakaszban, és számos vélemény támogatta e megoldást, azonban végül mégis az ezzel ellentétes nézet kerekedett felül, részben annak köszönhetően, hogy a korábbi Egyezmény gyakorlati alkalmazása során ritkán történt hivatkozás a közrendre, részben pedig azért, mert ez késedelemhez vezethetett volna a végrehajthatóság megállapításában. A megtagadás többi okához hasonlóan bármely arra vonatkozó előterjesztést, hogy a határozat ellentétes a közrenddel, az eljárás második szakaszában kell megtenni.

150. Az e szabályok alóli egyedüli kivételt az 1. jegyzőkönyv III. cikke 2. pontjának b. alpontja tartalmazza, amely szerint a Szerződő Felek a 70. cikk 1. bekezdésének c) pontjában említett csatlakozó államban hozott határozatok tekintetében valamely szerződő fél nyilatkozat útján fenntartotta a hatósággal rendelkező bíróság arra vonatkozó jogát, hogy hivatalból megvizsgálja, hogy fennáll-e valamilyen ok a határozat elismerésének és végrehajtásának megtagadására. Az effajta fenntartás ellentétes azzal az elvvel, amely szerint az eljárás első szakaszában nem kerülhet sor ellenőrzésre, ami pedig alapvető fontosságú az Egyezmény rendszerében, azonban ezt körülmények módokon engedélyezték. Ez a fenntartás öt évig érvényes, kivéve, ha a szerződő fél azt megújítja (III. cikk 4. pont). E záradék feltehetően azt sugallja, hogy a fenntartást újból meg kell fontolni, és amennyiben nem elengedhetetlen, meg kell szüntetni.

151. Tekintettel arra, hogy a megkeresett bíróság által az e szakaszban végzett ellenőrzések pusztán alaki jellegűek, az adós aktív részvétele nem szükséges. A 41. cikk ezért megismétli, hogy az a fél, akivel szemben a végrehajtást kérték, az eljárásnak ebben a szakaszában észrevételt nem tehet. A végrehajthatóság megállapítására irányuló kérelem tárgyában hozott határozatot haladéktalanul a kérelmező tudomására kell hozni azon állam joga által megállapított eljárásnak megfelelően, ahol a végrehajtást kérték. Amennyiben a határozat megállapítja a végrehajthatóságot, azt kézbesíteni kell azon fél részére is, amely ellen a végrehajtást kérték. Előfordulhat, hogy a végrehajthatóság megállapítására azt megelőzően kerül sor, hogy a külföldi ítéletet kézbesítették az említett félnek. A 42. cikk 2. bekezdése előírja, hogy ilyen esetben a végrehajthatóságot megállapító határozatot a határozattal együtt kell kézbesíteni.

2. Végrehajthatóvá nyilvánítás: második szakasz (43–46. cikk)

a) A végrehajthatóság megállapításáról szóló határozat elleni jogorvoslat (43–44. cikk)

152. A végrehajthatóság megállapítására irányuló kérelem tárgyában hozott határozat ellen bármely fél jogorvoslatot nyújthat be a III. mellékletben szereplő listán megjelölt bírósághoz. Az eljárás első szakaszát lezáró határozat elleni jogorvoslatokat így egységesítették. Az 1988. évi Egyezmény, úgy mint a Brüsszeli Egyezmény, két különböző fajta jogorvoslatot írt elő: az egyik a végrehajtás engedélyezéséről hozott határozat ellen, amely azon fél rendelkezésére állt, akivel szemben a végrehajtást kérték (36–39. cikk), a másik pedig a végrehajtási kérelem elutasításáról szóló határozat ellen, amellyel a kérelmező hitelező élhetett (40–41. cikk). Most, hogy az első szakasz pusztán alaki kérdésekre korlátozódik, az *ad hoc* munkacsoport fontolóra vette azt a javaslatot, hogy szüntessék meg a kérelem elutasítása elleni jogorvoslatot, hiszen a kérelmet nem valószínű, hogy elutasítják. Abban az esetben, ha a tanúsítvány szabálytalanságot mutatna, a megkeresett bíróság rendesen megkövetelné, hogy azt helyesbítsék, vagy ha elhagytak egy információt, hogy egészítsék ki a nyomtatványt. Bármily valószínűtlen is, mégis volt lehetőség a kérelem elutasítására, és a kérelmező jogainak védelme érdekében a határozatot felül kellett vizsgálni, és annak megfelelően döntöttek a jogorvoslat megtartásának lehetőségéről, noha anélkül, hogy a végrehajthatóság megállapításáról szóló határozat elleni jogorvoslattól eltérő, különleges szabályokat hoztak volna létre.

153. A 43. cikk kimondja, hogy „bármely fél” jogorvoslatot nyújthat be, vagyis tekintet nélkül arra, hogy a határozat engedélyezi vagy elutasítja a kérelmet. A gyakorlatban azonban csak annak a félnek áll érdekében a végrehajthatóság megállapításáról szóló határozatot megtámadni, aki ellen a végrehajtást kérték, és csak a kérelmezőnek áll érdekében a kérelem elutasítását megtámadni. Továbbá, ez utóbbi esetben a kérelem elutasításáról szóló határozatot csak a kérelmező tudomására kell hozni a 42. cikk 1. bekezdése értelmében, így az adóst nem értesítik hivatalosan, ebből következően nincs abban a helyzetben, hogy jogorvoslattal élhessen. A jogszabály-szövegezés tekintetében tehát lehet, hogy egységes e két fajta jogorvoslat, azonban az érdemi részüket tekintve különbözőek, mint ahogy az 1988. évi Egyezményben is voltak.

Különbség van azon határidők között is, amelyekben belül a kétféle jogorvoslattal élni lehet. Az Egyezmény nem fektet le határidőt a végrehajthatóság megállapítására irányuló kérelem ellen benyújtott jogorvoslati kérelem számára. E jogorvoslat a kérelmező érdekeit szolgálja egy olyan határozattal szemben, amelyről nem is értesítették az adóst, ezért a kérelmezőnek kell megválasztania a jogorvoslat idejét, ami a gyakorlatban a kérelem újbóli benyújtásával ér fel, ezúttal az adós meghallgatásával. A végrehajthatóságot megállapító határozat elleni jogorvoslat esetén viszont szükség van egy határidőre, amelyen túl – ha az a fél, aki ellen a végrehajtást kérték, nem él jogorvoslattal – a határozat végrehajtható. A 43. cikk 5. bekezdése ezért egyhónapos határidőt szab meg a végrehajthatóságot megállapító határozat kézbesítésétől számítva. Ha az a fél, akivel szemben a végrehajtást kérik, az Egyezmény által kötelezett másik államban rendelkezik lakóhellyel, mint ahol a végrehajthatóságot megállapították, a jogorvoslatra nyitva álló időt akár a személyes, akár a lakóhelyen történő kézbesítés időpontjától számított két hónapra növelték. A rendelkezésre álló idő hosszabb, mert az alperes nehézségekbe ütközhet, miközben a lakóhelye szerinti államtól eltérő államban a védelméről gondoskodik, ahol előfordulhat, hogy ügyvédet kell keresnie, és le kell fordíttatnia iratait. A 43. cikk 5. bekezdése kimondja, hogy az Egyezményben megjelölt időtartam a távolságra tekintettel nem hosszabbítható meg, és ez a szabály valamennyi ezzel ellentétes nemzeti rendelkezés helyébe lép. Az Egyezmény nem ír elő határidőt arra az esetre, ha az a fél, aki ellen a végrehajtást kérik, az Egyezmény által nem kötelezett államban rendelkezik lakóhellyel. A határidő megállapításának hiányában a megkeresett állam nemzeti jogára marad a rendelkezésre álló idő meghatározása.

154. Mindkét jogorvoslati forma kontradiktórius eljárás útján kezelendő. A 43. cikk 3. bekezdése csak annyit tesz hozzá, hogy a jogorvoslatot „a peres eljárási szabályoknak megfelelően kell kezelni”. További iránymutatás hiányában a követendő eljárás a rendes eljárás, amelyet a megkeresett bíróság nemzeti joga előír, feltéve, hogy az biztosítja mindkét fél számára a meghallgatás lehetőségét. Amennyiben az a fél, akivel szemben a végrehajtást kérték, a kérelmező által benyújtott jogorvoslatot érintő eljárásban nem jelenik meg, a bíróság a 26. cikk 2–4. bekezdését alkalmazza még abban az esetben is, ha az a fél, akivel szemben a végrehajtást kérték, az Egyezmény által kötelezett egyik államban sem rendelkezik lakóhellyel.¹⁹⁵ Ez utóbbi rendelkezés célja, hogy megőrizze a védelemhez való jogot, amely védelmére különösen azért van szükség, mert a kérelmező által a végrehajthatóság megállapításának megtagadása ellen benyújtott jogorvoslati eljárás az adós utolsó esélye arra, hogy védelmét előadja, és megkísérelje bizonyítani, hogy a külföldi ítélet elismerésének követelményei nem teljesülnek.¹⁹⁶

b) *A 43. cikk (45. cikk) értelmében benyújtott jogorvoslat felülvizsgálatának hatálya*

155. A végrehajthatóságot megállapító határozat ellen benyújtott jogorvoslatot tárgyaló bíróságnak a határozatot azon okok fényében kell megvizsgálnia, amelyek megakadályoznák annak elismerhetőségét és következésképpen végrehajthatóságának megállapítását. E szakaszban is az elismerés melletti feltételezés él, amennyiben a bíróság nem arról hoz ítéletet, hogy az elismerés feltételei teljesülnek-e, hanem hogy a 34. és 35. cikkben felsorolt megtagadási okok valamelyike jelen van-e.

Abban az esetben, ha a hitelező az eljárás első szakaszában nyújtotta be jogorvoslati kérelmét, mivel a kérelmet a pusztán alaki ellenőrzést követően elutasították volna, a hitelező kénytelen a jogorvoslati szakaszban valamennyi okot felhozni a kérelem elutasítására, és törekedni annak bemutatására, hogy azok nincsenek jelen az ügyben, és a bíróságnak valamennyivel kapcsolatban határoznia kell, hiszen akár csak egynek is a jelenléte a kérelem elutasítását eredményezné.

¹⁹⁵ A 43. cikk (3) bekezdése tehát átveszi az 1988. évi Egyezmény 40. cikkének (2) bekezdésében foglalt rendelkezést.

¹⁹⁶ Lásd még a Jenard-jelentés 53. oldalát.

Ha a jogorvoslati kérelmet az a fél nyújtja be, aki ellen a végrehajtást kérték, akkor viszont annak a félnek az elutasítás egy vagy több okának jelenlétére kell támaszkodnia, anélkül, hogy szükségszerűen valamennyit felhozná. Ezáltal felmerül a probléma, hogy a jogorvoslatot tárgyaló bíróságot milyen mértékben kötik a fellebbező által felvetett jogalapok.

156. A határozatok végrehajtására vonatkozó új eljárás felvázolásakor az *ad hoc* munkacsoport bizonyos mértékig megvitatta annak kérdését, hogy a fellebbviteli bíróságnak hivatalból a külföldi határozat elismerésének megtagadását alátámasztó okok mindegyikét vagy csak némelyikét kell-e megvizsgálnia, különösen azon esetekben, ahol az elismerés nyilvánvalóan ellentétes lenne a közrenddel. Számos szakértő úgy vélte, hogy amennyiben az elismerés ellentétes a közrenddel, úgy az elismerés megtagadása közérdeket szolgál, amit nem lehet teljes mértékben a felek belátására bízni, és hogy az eljárás első szakaszából az erre vonatkozó ellenőrzések eltörlését ellensúlyozhatná, ha a bíróságnak módjában állna ezt hivatalból a második szakaszban megvizsgálni, még akkor is, ha az adós elmulasztotta előadni védelmét. Hasonlóképpen, az elutasítás okaira irányuló vizsgálatoknak az első szakaszból történő eltávolítását ellensúlyozandó, néhány szakértő úgy vélte, hogy a közrend úgynevezett eljárási szempontjainak második szakaszban történő vizsgálatát annál jobban meg kell erősíteni, mint ahogyan azt a 34. cikk 2. bekezdése előírja, azáltal, ha a bíróság hivatalból elvégzi az ellenőrzést.

E vita végül nem jutott kifejezésre a jogorvoslatokkal kapcsolatban határozatot hozó bíróságok hatáskörét szabályozó rendelkezések egyikében sem. A 45. cikk 1. bekezdése annak megállapítására szorítkozik, hogy a bíróság „kizárólag a 34. és 35. cikkben meghatározott okok egyike alapján utasíthatja el [amennyiben a jogorvoslatot a kérelmező nyújtotta be] vagy vonhatja vissza [ha a jogorvoslatot az a fél nyújtotta be, aki ellen a végrehajtást kérték] a végrehajthatóság megállapítását”. A cikk megjelöli a bírósági felülvizsgálat célját és az okokat, amelyek alapján a bíróság meghozza határozatát, azonban nem jelöli meg a felülvizsgálat véghezvitelének módját. Az Egyezményben az erre vonatkozó iránymutatás hiánya azt jelenti, hogy maga a bíróság dönti el annak kérdését, hogy saját indítványában vizsgálja meg az elutasítás okait, vagy valamely fél kezdeményezésére, annak fényében, hogy abban a jogrendben, amelybe a bíróság tartozik, a közérdek igazolja-e a közbenjárást a határozat elismerésének megakadályozása érdekében. Amennyiben nem áll fenn ilyen közérdek, és az elutasítás oka lényegében azon fél érdeke, aki ellen a végrehajtást kérték, akkor a kérdés felvetése az érdekelt félre marad. Effajta értékelést csakis a nemzeti jog alapján lehet végezni.

157. Kételyek merültek fel azzal kapcsolatban is, hogy a második szakaszban lehet-e azzal érvelni, hogy a külföldi határozat nem tartozik az Egyezmény hatálya alá. Már említettük, hogy az igazolás származási bíróság általi kiállításának ténye önmagában bizonyítja, hogy a határozat az Egyezmény hatálya alá tartozik. Amennyiben az igazolás jogi értékelés eredménye, a jogorvoslati szakaszban meg lehet támadni; ebben az esetben az Egyezménnyel kapcsolatos bármilyen értelmezési problémát a Bíróság ítélkezési gyakorlata alapján kell rendezni, ha pedig a kétségek továbbra is fennállnak, és a feltételek teljesülnek, az Európai Bírósághoz kell utalni a kérdést az Európai Közösséget létrehozó szerződés szerinti előzetes döntéshozatal céljából. Az Egyezmény 45. cikkének 2. bekezdése egyébiránt kifejezetten megakadályozza, hogy ezt a módszert a külföldi határozat érdemi felülvizsgálatára használják.

158. Tekintettel arra, hogy felülvizsgálatot is tartalmaz, a második szakasz hosszabb lehet, mint az első, de a bíróságnak a második szakaszban is késedelem nélkül, a nemzeti jog által megengedett legrövidebb időn belül határoznia kell, tiszteletben tartva azt az elvet, hogy a határozatok szabad mozgását nem hátráltathatják olyan akadályok, mint például a végrehajtási eljárás késedelme.

c) *További jogorvoslatok (44. cikk)*

159. A második szakaszt lezáró, a felperes vagy azon fél jogorvoslatával kapcsolatban hozott határozat ellen, akivel szemben a végrehajtást kérték, kizárólag az Egyezmény IV. mellékletében említett jogorvoslattal lehet élni, amely az Egyezmény által kötelezett valamennyi állam tekintetében meghatároz egy fellebbviteli bírósághoz benyújtható jogorvoslati formát, vagy éppen kizárja az ilyen jogorvoslat lehetőségét¹⁹⁷. Az Egyezmény 44. cikke nem említi, hogy a felek számára rendelkezésre álló ezen további jogorvoslati lehetőség tekintetében hogyan kell eljárni. Arra lehet következtetni, hogy a jogorvoslat tekintetében az adott állam nemzeti jogszabályai az irányadók, és az e jogszabályok által előírt módon kell lefolytatni (pl. a jogorvoslati kérelem benyújtására meghatározott határidő tekintetében), továbbá hogy az adott jogszabály által meghatározott korlátok között lehet vele élni, mivel az ilyen jogorvoslat általában kizárólag jogkérdésre vonatkozhat. A bírósági felülvizsgálat ebben az esetben is – az Egyezmény 45. cikkével összhangban – a 34. és a 35. cikkben meghatározott elutasítási indokokra korlátozódik. Mivel a nemzeti jog ezen a szinten a jogorvoslatot általában jogkérdésekre korlátozza, a bíróság határozatának a 34. és a 35. cikkben említett elutasítási indokok tekintetében történő felülvizsgálata is jogkérdésekre korlátozódik, és nem érint ténykérdéseket.

A külföldi határozatok ebben az esetben sem vizsgálhatók felül érdemben, és a bíróságnak késedelem nélkül határozatot kell hoznia.

d) *Jogorvoslat olyan külföldi határozattal szemben, amelynek a végrehajtását kérték (46. cikk)*

160. Nem volt szükség módosításra azon szabály tekintetében, amely alapján az a bíróság, amelynél a 43. vagy 44. cikk alapján jogorvoslatot nyújtottak be, felfüggesztheti az eljárást, ha a származási államban az eredeti határozattal szemben jogorvoslati eljárás van folyamatban. A 46. cikk az 1988. évi egyezmény 38. cikkét veszi át, és semmilyen további magyarázatot nem igényel¹⁹⁸.

¹⁹⁷ Mint pl. Málta esetében, ahol semmilyen más bírósághoz nem lehet további jogorvoslatért fordulni, a tartási kérdések kivételével.

¹⁹⁸ Jenard-jelentés, 52. oldal.

4. Ideiglenes és biztosítási intézkedések (47. cikk)

161. A 47. cikk fontos újítást tartalmaz az 1988. évi egyezmény vonatkozó intézkedéséhez képest, amelynek 39. cikke kimondta, hogy a jogorvoslati kérelem benyújtására meghatározott időtartam alatt, az ilyen jogorvoslat elbírálásáig végrehajtási intézkedés nem tehető, kivéve az annak a félnek a vagyona elleni biztosítási intézkedést, akivel szemben a végrehajtást kérték. Ezen rendelkezés – amely alapján biztosítási intézkedés csak akkor tehető, ha a végrehajthatóságot megállapító határozat kibocsátásának első szakasza lezárult – a 47. cikk 3. bekezdésében is szerepel, a 47. cikk 1. bekezdése azonban egyértelműen kimondja, hogy a végrehajthatóságot megállapító határozat kézbesítése előtt is, amíg az esetleges jogorvoslatról nem születik határozat, el lehet rendelni biztosítási intézkedést. Az *ad hoc* munkacsoport egyetértett abban, hogy szükség van egy ilyen jellegű rendelkezésre, azzal kapcsolatban viszont vita alakult ki, hogy hol kell szerepelnie e rendelkezésnek: a végrehajtásról szóló szakaszban kell-e helyet kapnia, vagy az eredeti bizottsági javaslatnak megfelelően közvetlenül azon szabály után kell következnie, hogy a külföldi határozatokat külön eljárás nélkül el kell ismerni (33. cikk)¹⁹⁹.

162. Az új rendelkezés helyével kapcsolatos vita egyik kérdése az volt, hogy amennyiben valamely határozat szemmel láthatóan megfelel a végrehajthatósági követelményeknek, megkezdődhet-e a végrehajtás a végrehajthatóság megállapítása előtt annak érdekében, hogy végrehajtási intézkedéseket lehessen hozni, amennyiben azok nem véglegesek. A vita során rámutattak azonban arra, hogy különbség van a biztosítási intézkedések és az előzetes végrehajtás között, és nehézségek merülhetnek fel, ha a végrehajtás megkezdődik egy államban, de azt később meg kell szakítani, mert nem került sor végrehajthatóságot megállapító határozat kiadására. Néhány jogrendszerben a biztosítási intézkedésekre a végrehajtási folyamat első lépéseként kerül sor, e megközelítés általánossá tétele azonban ütközhetett volna a nemzeti eljárásjoggal, eltérve attól az általánosan alkalmazott elvtől, hogy a végrehajtásnak az adott állam joga szerint kell történnie, és azt az Egyezmény nem változtatja meg²⁰⁰.

¹⁹⁹ A bizottsági javaslat (COM(97) 609 végleges) a jelenlegi 33. cikk után egy új cikk beillesztését javasolta, a következő szöveggel: „A valamely szerződő államban hozott határozatok, amennyiben jogerős végzés születik, feljogosítanak ideiglenes biztosítási intézkedések elrendelésére azon állam joga alapján, amelyben az erre irányuló kérelmet benyújtották, abban az esetben is, ha e határozatok nem végrehajthatóak vagy nem lettek végrehajthatónak nyilvánítva azon államban, amelyben a kérelmet benyújtották”.

²⁰⁰ A Bíróság 148/84. sz. *Deutsche Genossenschaftsbank* kontra *Brasserie du Pêcheur* ügyben hozott ítélete (EBHT 1985., 1981. o., 18. pont).

Ezen okokból, valamint annak elkerülése érdekében, hogy az új rendelkezést a nemzeti jog módosításaként értelmezzék, az a döntés született, hogy a rendelkezést a határozat végrehajthatóságát megállapító határozattal kapcsolatban hozott ideiglenes és biztosítási intézkedésekről szóló cikkbe kell belefoglalni. A 47. cikk 1. bekezdése úgy rendelkezik, hogy amennyiben a határozatot el kell ismerni, a kérelmező végrehajthatóságát megállapító határozat nélkül is – tehát e határozat kiadását megelőzően – minden esetben ideiglenes intézkedéseket, beleértve a biztosítási intézkedéseket is, vehet igénybe, ami úgy értelmezhető, hogy ezen intézkedések kérelmezéséből következik, hogy a hitelező a határozatot végre szándékozik hajtatni.

A 47. cikk 1. bekezdése ezért eltér az előző szövegtől azáltal, hogy lehetővé teszi ideiglenes vagy biztosítási intézkedések meghozatalát, amint a külföldi határozat végrehajthatóvá válik a származási államban, minden esetben feltételezve azonban azt, hogy a határozat megfelel az elismerési követelményeknek a címzett államban, függetlenül attól, hogy sor került-e végrehajthatóságot megállapító határozat kiadására. Ami a meghozható intézkedéseket illeti, a 47. cikk szerint a címzett állam nemzeti joga határozza meg ezek kategóriáját, azon tárgyak fajtáját és értékét, amelyekre vonatkozóan el lehet fogadni ilyen intézkedéseket, az ezen intézkedések érvényességéhez szükséges feltételeket, valamint a végrehajtásukhoz és a jogszerűségük biztosításához szükséges részletes rendelkezéseket²⁰¹. Szem előtt kell tartani azt is, hogy a nemzeti jog, amelyre az Egyezmény hivatkozik, semmilyen körülmények között nem sértheti sem közvetlenül, sem közvetve az Egyezmény által e tekintetben meghatározott elveket, ezért a 47. cikkben meghatározott elvekkel összeegyeztethető módon kell alkalmazni²⁰², amely cikk feljogosítja a kérelmezőt arra, hogy ideiglenes vagy biztosítási intézkedések meghozatalát kérje, amint a határozat végrehajthatóvá válik a származási államban.

²⁰¹ A Bíróság 119/84. sz. *Capelloni and Aquilini kontra Pelkmans* ügyben hozott ítélete (EBHT 1985., 3147. o., 11. pont).

²⁰² A Bíróság *Capelloni and Aquilini kontra Pelkmans* ügyben hozott ítélete (21. pont).

163. A 47. cikk fennmaradó két bekezdése a korábbi egyezmény 39. cikkének első és második bekezdését veszi át (fordított sorrendben), változatlanul meghagyva ezzel azt a lehetőséget, hogy a végrehajthatóság megállapítása elleni jogorvoslati kérelem benyújtására a 43. cikk 5. bekezdése alapján meghatározott időtartam alatt, az ilyen jogorvoslat elbírálásáig – tehát a végrehajthatóságot megállapító határozat kiadását követően – biztosítási intézkedést hozzanak annak a félnek a vagyona ellen, akivel szemben a végrehajtást kérték. Az 1988. évi egyezményhez hasonlóan, mivel a végrehajthatóság megállapítása a biztosítási intézkedések megtételére jogosít, a hitelező közvetlenül megteheti ezeket az intézkedéseket anélkül, hogy erre külön engedélyt kellene kérnie, még akkor is, ha ez egyébként a címzett bíróság országának eljárásjoga szerint szükséges volna²⁰³. A nemzeti jog alkalmazása ebben az esetben sem sértheti az Egyezmény által meghatározott elveket, amelyek szerint az ideiglenes és biztosítási intézkedések megtételéhez való jog a végrehajthatóság megállapításából ered, ezért nem indokolható egy olyan második nemzeti határozat szükségessége, amely külön, meghatározott engedélyt adna ezen intézkedések megtételéhez. A nemzeti jog továbbá nem teheti függővé a hitelező biztosítási intézkedések megtételére való jogosultságát biztosíték letételétől, mivel ez további feltételt jelentene maguknak az intézkedéseknek a megtételéhez, ami ellentétes lenne az Egyezmény egyértelmű rendelkezésével; az *ad hoc* munkacsoport megvizsgált egy olyan javaslatot, amely a 47. cikket ekként módosította volna, de végül elvetette azt.

²⁰³ A Bíróság *Capelloni and Aquilini kontra Pelkmans* ügyben hozott ítélete (25–26. pont).

164. Az új rendelkezés beillesztése azt jelenti, hogy az Egyezmény alapján a továbbiakban három különböző helyzetben lehet ideiglenes vagy biztosítási intézkedéseket hozni: az első, általános jellegű helyzetet a 31. cikk szabályozza, amely lényegében – de nem kizárólag – arra az időszakra vonatkozik, amikor a származási államban az alapeljárás lezajlik; a második helyzet a címzett államban merülhet fel, a külföldi határozat végrehajthatóságát megállapító határozat kiadásának folyamata során, a határozat kiadásának időpontjáig (47. cikk 1. bekezdés); a harmadik helyzet pedig a végrehajthatóságot megállapító határozat kiadását követően áll elő, a jogorvoslatra meghatározott időszak alatt, a jogorvoslat elbírálásáig (47. cikk 3. bekezdés). Az ilyen helyzetekben megtehető intézkedések kategóriái, valamint a rájuk, illetve mechanizmusaikra és elfogadhatóságukra vonatkozó szabályok tekintetében az Egyezmény széles hatáskört biztosít a nemzeti jognak, de a nemzeti jog kizárólag magában az Egyezményben meghatározott elvek alapján alkalmazható, és – amint arra rámutattunk – nem vezethet ezen elvekkel összeegyeztethetetlen eredményekhez. Ez különösen érvényes azon feltételekre, amelyekkel egy adott esetben indokolni lehet a biztosítási intézkedések meghozatalát. A feltételeket a nemzeti jog határozza meg, de amikor a nemzeti bíróság azt mérlegeli, hogy teljesülnek-e az első látásra helytállóság (*prima facie, fumus boni juris*), valamint a késedelem által jelentett veszély (*periculum in mora*) feltételei, szem előtt kell tartania az Egyezmény által a fenti három esetre meghatározott szabályok céljait, és meg kell felelnie azoknak.

A 31. cikk alapján intézkedést elrendelő bíróság szabadon eldöntheti, hogy fennáll-e az első látásra helytállóság és a sürgősség esete, míg a 47. cikk 1. bekezdése szerint az első látásra helytállóság következik abból a határozatból, melynek elismerését kéri, és ha a bíróság maga döntené el, hogy fennáll-e az első látásra helytállóság esete, az nem lenne összeegyeztethető azzal az elvvel, miszerint a kérelmező jogosult arra, hogy külföldi ítélet alapján biztosítási intézkedések elrendelését kérje; így tehát a bíróság mérlegelési köre a sürgősség kérdésére korlátozódik. Amikor pedig a 47. cikk 3. bekezdése alapján kerül sor biztosítási intézkedések meghozatalára, a bíróság sem az első látásra helytállóság, sem a sürgősség kérdésében nem dönthet, mivel a végrehajthatóság megállapítása feljogosít a biztosítási intézkedések megtételére, az Egyezmény pedig nem teszi lehetővé ezek szükségességének mérlegelését a végrehajthatóságot megállapító határozat kiadása feltételeinek mérlegelésétől elkülönülten.

5. A végrehajtásra vonatkozó egyéb feltételek

- a) *Csak néhány bizonyos tárgy tekintetében történő végrehajtás; részleges végrehajtás (48. cikk)*

165. A 48. cikk 1. bekezdése meghatározza, hogy a végrehajthatóságot a külföldi határozat egy vagy több tárgya tekintetében is meg lehet állapítani; e rendelkezés azonos az 1988. évi egyezmény 42. cikkével, kivéve az új eljárás által szükségessé tett szövegezési változtatásokat, nevezetesen, hogy a bíróság nem „engedélyezi” (angolul: „authorises”) a végrehajtást, hanem csak „megállapítja” (angolul: „»gives« the declaration of enforceability”). Az ilyen, részleges végrehajthatóságot megállapító határozat kiadására jellemzően abban az esetben kerül sor, amikor a végrehajtatni kívánt határozat egy része ellentétes lehet a közrenddel, vagy a kérelmező annak csak bizonyos részét vagy részeit kívánja végrehajthatóvá nyilváníttatni, mert a többi rész nem fontos a számára; gyakoribb példa azonban az, hogy a külföldi határozat által érintett tárgyakkal csak egy része tartozik az Egyezmény hatálya alá.

Megjegyzendő, hogy e rendelkezés alkalmazásához a határozat tárgyainak nem szükséges formailag különállónak lenniük. Amennyiben a határozat több kötelezettséget is előír, és ezek közül csak néhány tartozik az Egyezmény hatálya alá, a határozatot részlegesen is végre lehet hajtani, feltéve, hogy a határozatból egyértelműen kiderülnek azok a célok, amelyekre a bírói rendelkezés egyes részei irányulnak²⁰⁴.

²⁰⁴ A Bíróság C-220/95. sz. *Van den Boogaert* kontra *Laumen* ügyben hozott ítélete (EBHT 1997., I-1147. o., 21–22. pont), egy olyan angol ítélettel kapcsolatban, amelyben egy válókeresetre vonatkozó határozat a házastársi viszonyról és a tartási kérdésekről is rendelkezett.

166. A szerkesztési változtatásoktól eltekintve változatlan maradt a 2. bekezdésben szereplő szabály is, amely lehetővé teszi a kérelmezőnek a végrehajthatóság részleges megállapításának kérelmezését, akár a határozat egyetlen szakaszán belül is, amennyiben ott nem lehetséges különböző célokra irányuló részeket elkülöníteni.

Az *ad hoc* munkacsoport mérlegelte e rendelkezés törlésének lehetőségét, tekintettel az eljárás első szakaszának automatikus jellegére, valamint az 52. cikk joghatására, amely cikk szerint semmiféle, a tárgy értéke alapján kiszámított díj vagy illeték nem számítható fel²⁰⁵. A 48. cikk 2. bekezdésében foglalt rendelkezést azonban nem pénzügyi okok motiválták, és a törlése azt sugallhatta volna, hogy a hitelező minden esetben köteles a határozat egészének végrehajtását kérni. Az így változatlanul maradó 2. bekezdés alapján az a kérelmező, akinek kérelme a külföldi határozat meghozatala miatt okafogyottá vált, kérheti az igazolást kiállító hatóságtól, hogy jelezze, hogy a végrehajtást csak egy bizonyos összegig kéri, és ezt az eljárás második szakaszában is kérheti, amikor maga a kérelmező vagy az a fél, akivel szemben a végrehajtást kérték, jogorvoslattel él.

²⁰⁵ Lásd a 169. pontot.

b) *Kényszerítő bírságot elrendelő határozatok (49. cikk)*

167. Ez a rendelkezés szóról szóra átveszi az 1988. évi egyezmény vonatkozó rendelkezését, amely szerint kényszerítő bírságot (például késedelemért) elrendelő külföldi határozat kizárólag akkor hajtható végre abban az államban, amelyben a végrehajtást kérték, ha a fizetendő összeg mértékét a származási állam bíróságai jogerősen megállapították²⁰⁶. Rámutattak arra, hogy ez a rendelkezés nyitva hagyja azt a kérdést, hogy vonatkozik-e a bírósági végzés figyelmen kívül hagyásáért kirótt pénzbírságokra, amelyek nem a hitelezőt, hanem az államot illetik meg²⁰⁷. A felülvizsgálat során javasolták, hogy a szövegezést tegyék egyértelművé e tekintetben. Az *ad hoc* munkacsoport azonban amellet foglalt állást, hogy ne változtassák meg a szöveget oly módon, hogy kifejezetten belefoglalják az államnak fizetendő bírságokat, mivel az állam javára hozott határozat büntetőjogi is lehet, ezért a változtatás büntetőjogi vonatkozást vinne a polgári és kereskedelmi ügyekkel foglalkozó Egyezménybe. A rendelkezés tehát csak akkor érinti az államot megillető bírságokat, ha azok egyértelműen a polgári jog körébe tartoznak, és végrehajtásukat magánszemély kéri a határozat végrehajthatóvá nyilvánítására irányuló eljárás során, függetlenül attól, hogy a bírság összege az államot illeti meg.

²⁰⁶ Jenard-jelentés, 53-54. o.

²⁰⁷ Schlosser-jelentés, 213. pont.

168. A rendelkezés alapját képező elv változatlan: az a kérelmező, aki a származási államban teljes vagy részleges költségkedvezményben, illetve költség- és illetékmentességben részesült, jogosult a címzett állam joga alapján járó legkedvezőbb költségkedvezményre, illetve költség- és illetékmentességre (lásd: Jenard-jelentés, 54. o., Schlosser-jelentés, 223–224. o.) A hatály azonban szélesebb, mivel a végrehajtásról szóló 2. szakaszban meghatározott teljes eljárásra kiterjed, a jogorvoslati eljárásokat is beleértve²⁰⁸. A költségkedvezmény, illetve költség- és illetékmentesség indokai nem relevánsak: a származási állam joga határozza meg ezeket, és nem képezhetik felülvizsgálat tárgyát. Nem szabad szem elől téveszteni, hogy az elismertetni és végrehajtatni kívánt határozatot meghozott hatóság által kiadott igazolásban jelezni kell, hogy a kérelmező részesült-e költségkedvezményben vagy sem, és ez elegendő ahhoz, hogy a címzett államban is jogosult lehessen erre.

Az 50. cikk 2. bekezdésével az volt a jogalkotó szándéka, hogy figyelembe vegye egyes államok közigazgatási hatóságainak tartási kérdésekben játszott szerepét, melyek díjmentesen járnak el; ugyanezt a szükségszerűséget Norvégia esetében is megállapították, így a rendelkezés Dánia és Izland mellett – melyek már az 1988. évi egyezmény megfelelő rendelkezésében is szerepeltek – Norvégiát is felsorolja.

²⁰⁸ Az 1988. évi Luganói Egyezmény 44. cikke a hatályt a „32–35. cikkben meghatározott eljárásokra” korlátozta.

d) *Biztosítékok, díjak, illetékek (51–52. cikk)*

169. Az 51. cikk az 1988.évi Egyezmény megfelelő rendelkezését veszi át²⁰⁹. Az *ad hoc* munkacsoport megvitatta, hogy azon személyek esetében, akiknek tartózkodási helye ezen Egyezmény által kötelezett állam területén van, a perköltség-biztosíték (*cautio judicatum solvi*) követelésének tilalmát ki kell-e terjeszteni az eredeti eljárásra is. Ez azonban olyan egységes szabályt vezetett volna be, amely nem feltétlenül szükséges a határozatok szabad mozgásának biztosításához, és a munkacsoport úgy látta, hogy célszerűbb nem beavatkozni a nemzeti jogrendszerekbe. Nem szabad szem elől téveszteni továbbá azt sem, hogy egyrészt több, az Egyezmény által kötelezett államban a polgári eljárásról szóló 1954. március 1-jei hágai egyezmény (17. cikk) és a külföldi igazságszolgáltatáshoz való jog biztosításáról szóló, 1980. október 25-i hágai egyezmény (14. cikk) alapján már jelenleg is tilos biztosítékot megkövetelni azzal az indokkal, hogy a kérelmező külföldi állampolgár vagy az országban nem rendelkezik lakóhellyel vagy tartózkodási hellyel, másrészt pedig az Európai Közösség tagállamaiban az állampolgárság alapján semmiképpen sem lehet biztosítékot megkövetelni.

Az 52. cikk az 1988. évi egyezmény 1. jegyzőkönyvének III. cikkét veszi át, és megtiltja, hogy a végrehajthatóságot megállapító határozat kiadására irányuló eljárás során abban az államban, amelyben a végrehajtást kérték, a tárgy értéke alapján bármilyen díjat vagy illetéket számoljanak fel.

²⁰⁹ Jenard-jelentés, 54. o.

V. FEJEZET

KÖZOKIRAT ÉS PERBELI EGYEZSÉG

1. Közokirat (57. cikk)

170. Az 57. cikk néhány, az új Egyezményhez való hozzáigazítás érdekében tett módosítástól eltekintve lényegében átveszi az 1988. évi egyezmény megfelelő rendelkezését (50. cikk, magyarázatát lásd a Jenard-jelentés 56. oldalán és a Schlosser-jelentés 226. pontjában).²¹⁰ A Bíróság megállapította az annak meghatározásához szükséges objektív kritériumokat, hogy mikor lehet egy okiratot ezen rendelkezés alapján végrehajthatóvá nyilvánítani. A Bíróság szerint az okirat hitelességéről minden kétséget kizáróan meg kell győződni, és mivel a magánfelek között létrejött okiratok önmagukban nem hitelesek, valamely közhatóságnak vagy a származási állam által erre felhatalmazott egyéb hatóságnak kell azokat hitelessé tenni²¹¹. A Bíróság ezen értelmezését az 1988. évi egyezményről szóló jelentés is alátámasztja, amely szerint az okirat hiteles voltát közhatóságnak kell megállapítania, és nem csupán az aláírást, hanem az okirat tartalmát illetően is²¹². Természetesen az okiratokat csak akkor lehet végrehajthatóvá nyilvánítani, ha a származási államban is annak minősülnek.

Az 57. cikk 2. bekezdése szerint a közigazgatási hatósággal kötött vagy általa hitelesített, tartási kötelezettséggel kapcsolatos megállapodást szintén közokiratnak kell tekinteni. E rendelkezés célja annak figyelembe vétele, hogy egyes államokban a tartási kötelezettségek kérdésével nem a bíróságok, hanem olyan közigazgatási hatóságok foglalkoznak, amelyek magánfelek közötti megállapodások nyilvántartásba vételére és hitelesítésére – és ezzel végrehajthatóvá tételére – felhatalmazással bírnak.

²¹⁰ Megjegyzendő, hogy az Egyezmény olasz változatában a korábban használt „atti autentici” kifejezést (hiteles okiratok) az „atti pubblici” (közokiratok) kifejezés váltotta fel. A változtatás célja a Bíróság ítélkezési gyakorlatának figyelembe vétele, amint azt a szöveg is kifejti.

²¹¹ A Bíróság C-260/97. sz. *Unibank kontra Christensen* ügyben hozott ítélete, (EBHT 1999., I-3715. o., 15. pont) (hivatkozással a Brüsszeli Egyezmény 50. cikkének 1. bekezdésére).

²¹² Jenard-Möller jelentés, 72. pont.

171. A közokiratokra vonatkozik az Egyezmény 38. és soron következő cikkeiben meghatározott, a végrehajthatóvá nyilvánításra vonatkozó új eljárás. A második szakaszban a bíróság kizárólag akkor utasíthatja el vagy vonhatja vissza végrehajthatóság megállapítását, ha az okirat végrehajtása nyilvánvalóan ellentétes lenne a címzett állam közrendjével. Az a korlátozás, amely szerint az elutasítás egyetlen indoka a közrend lehet, az 1988. évi egyezmény vonatkozó rendelkezését veszi át. A bírósági határozatokhoz hasonlóan a végrehajthatóvá nyilvánítási eljárás első lépéseként az Egyezmény által kötelezett azon állam, amelyben az okiratot kiállították vagy nyilvántartásba vették, az Egyezmény VI. mellékletében szereplő formanyomtatványnak megfelelő igazolást ad ki. Az igazoláson fel kell tüntetni azt a hatóságot, amely a közokiratot kiállította; ez a hatóság vagy részt vett a közokirat elkészítésében, vagy csupán nyilvántartásba vette azt. Az ezen igazolás kiállítására felhatalmazott hatóság kijelölése a tagállamok feladata, és ahol létezik a közjegyző intézménye, ez a hatóság közjegyző is lehet.

A végrehajthatóvá nyilvánítási eljárás alkalmazásához szükséges lehet a közokiratok bizonyos mértékű adaptációja, és figyelembe kell venni a végrehajthatni kívánt okirat eltérő jellegét. Így például a 46. cikk azon rendelkezése, hogy amennyiben a határozat ellen a származási államban rendes jogorvoslatot nyújtanak be, akkor a bíróság felfüggesztheti az eljárást, közokiratok esetében elsőfokú eljárást eredményezhet, ha a származási államban ilyen eljárást indítanak közokirat érvényességének megtámadására.

2. Perbeli egyezség (58. cikk)

172. Az 58. cikk megerősíti, hogy a bírósági eljárás során kötött egyezséget, amely a származási államban végrehajtható, a végrehajthatóvá nyilvánítás szempontjából a közokiratokkal azonos módon kell kezelni, amint azt az 1988. évi egyezmény is meghatározta (lásd a Jenard-jelentést, 56. oldal). A végrehajthatóvá nyilvánítási eljárás során azonban nem a közokiratokra vonatkozó formanyomtatványt, hanem a bírósági határozatokra vonatkozó igazolás V. mellékletben szereplő formanyomtatványát kell használni.

VI. FEJEZET

ÁLTALÁNOS ÉS ÁTMENETI RENDELKEZÉSEK

1. Általános rendelkezések (59–62. cikk)

1. Lakóhely (59–60. cikk)

173. Az 59. és a 60. cikk a természetes és a jogi személyek lakóhelyének, illetve székhelyének fogalmával foglalkozik. Ezt a kérdést a joghatóságra vonatkozó általános szabályokkal (26–33. pont) kapcsolatban már korábban is tárgyaltuk.

2. Gondatlanul elkövetett bűncselekmények a büntetőbíróóságok előtt (61. cikk)

174. A 61. cikk az 1988. évi egyezmény 1. jegyzőkönyvének II. cikkét veszi át, és korábban, az 5. cikk 4. bekezdésével kapcsolatban már vizsgáltuk (64–66. pont).

3. A „bíróság” fogalmának meghatározása (62. cikk)

175. Az Egyezmény ismételten a „bíróság” szót használja, amelyen a bíróság joghatóságát, a határozatok elismerése és végrehajtása terén fennálló hatáskörét, valamint általában az Egyezmény által meghatározott és szabályozott igazságügyi együttműködési rendszerben betöltött szerepét érti. Ha a kifejezést szűkebb értelmében használnánk, azaz az állam igazságszolgáltatási rendszerébe formálisan beletartozó hatóságot értenénk alatta, akkor a jelentése nem terjedne ki valamennyi olyan hatóságra, amely az Egyezmény által a „bíróságokra” ruházott feladatköröket lát el. Ilyen eset például az, hogy a norvég és az izlandi jog a tartási kötelezettségekkel kapcsolatos hatásköröket a közigazgatási hatóságokra ruházza, míg az Egyezmény a tartási kötelezettségeket a bíróságok hatáskörébe tartozónak tekinti; vagy az, hogy a svéd jogban a regionális közigazgatási hatóságok egyszerűsített végrehajtási eljárásokban bírósági feladatokat is elláthatnak.

Azt, hogy ezen hatóságok bíróságnak tekintendők, az 1988. évi egyezmény 1. jegyzőkönyvének Va. cikke mondta ki²¹³. A jelenlegi Egyezmény általánosabb szabályt fogalmaz meg, tágabb jelentést adva a „bíróság” kifejezésnek, amelybe így beletartozik minden olyan nemzeti hatóság, amely az Egyezmény hatálya alá tartozó kérdésekben joghatósággal rendelkezik. Eszerint a „bíróságokat”, melyeknek az Egyezményt alkalmazniuk kell, az általuk betöltött funkció, és nem a nemzeti jog szerinti formális besorolásuk határozza meg. Az 1. jegyzőkönyv Va. cikkében foglalt konkrét rendelkezéstől – és a Brüsszel I. rendelet 62. cikkében foglalt párhuzamos rendelkezéstől²¹⁴ – eltérően az új 62. cikk általános jellegű, ezért ki fog terjedni az Egyezmény által kötelezett államokban jelenleg létezőkön kívül más közigazgatási hatóságokra is, elkerülve ezzel azt, hogy az Egyezményt újabb államok csatlakozása esetén módosítani kelljen. Lehetővé teszi továbbá, hogy a „bíróság” fogalma az Európai Közösség keretében létrehozott hatóságokat, illetve hivatalokat is magában foglalja, mint például az alicantei székhelyű Belső Piaci Harmonizációs Hivatalt (védjegyek és formatervezési minták), mely az ipari tulajdonjogok terén rendelkezik bizonyos bírósági feladatkörökkel.

²¹³ Jenard-Möller jelentés, 106–107. pont.

²¹⁴ Ez a rendelkezés kifejezetten meghatározza, hogy Svédországban a fizetési meghagyásos eljárásban a „bíróság” kifejezés alatt a svéd végrehajtói hivatal (kronofogdemyndighet) is értendő.

2. Átmeneti rendelkezések (63. cikk)

176. A 63. cikk az 1988.évi egyezmény megfelelő rendelkezését (54. cikk) veszi át. Az 1. bekezdés úgy rendelkezik, hogy ezen egyezmény kizárólag a származási államban és – amennyiben határozat vagy közokirat elismerését vagy végrehajtását kéri – a címzett államban való hatálybalépését követően indított eljárásokra, és alaki követelményeknek megfelelően elkészített vagy közokiratként nyilvántartásba vett okiratokra alkalmazható. A 2. bekezdés megerősíti, hogy ha az eljárást ezen egyezmény hatálybalépését megelőzően indították, a hatálybalépést követően hozott határozatot a III. címnek megfelelően el kell ismerni és végre kell hajtani, amennyiben a joghatóságra vonatkozó, a II. címbe foglalt szabályokat betartották, vagy a joghatóság a származási állam és a címzett állam között megkötött hatályos egyezményen alapul. A 2. bekezdés azonban elsőbbségben részesíti azt a rendelkezést, amely szerint nem szükséges a joghatóság igazolása, amennyiben a származási államban folyó eljárást az 1988. évi egyezménynek mind a származási államban, mind a címzett államban történő hatálybalépését követően indították. Az 1988. évi egyezmény hatályba lépését követően benyújtott keresetekre vonatkozó határozatokat tehát ugyanúgy kezelik, mint az új Egyezmény hatályba lépését követően hozott határozatokat.

Az 54. cikk korábbi harmadik bekezdését, amely az írországi és egyesült királysági bíróságok joghatóságáról rendelkezett azon esetekben, amikor egy szerződés tekintetében irányadó jogot az 1988. évi egyezmény hatálybalépése előtt választották meg, elavultnak nyilvánították és törölték.

Az új szöveg nem tartalmazza a régi 54A. cikk azon rendelkezését, amely szerint az 1988. évi egyezmény hatályba lépésétől számított hároméves időszakban a tengerjogi kérdésekben a joghatóságot Dánia, Görögország, Írország, Norvégia, Finnország és Svédország esetében az említett cikk 1–7. bekezdésével összhangban kell meghatározni, kivéve ha az adott állam vonatkozásában a tengerjáró hajók feltartóztatásával kapcsolatos, 1952. május 10-án Brüsszelben aláírt nemzetközi egyezmény ezen időszak lejártá előtt életbe lépett. E rendelkezést törölni kellett, részben azért, mert a hároméves időszak lejárt, részben pedig azért, mert az említett 1952. évi egyezmény a legtöbb érintett állam vonatkozásában hatályban van²¹⁵.

²¹⁵ Az egyezményt Dánia (1989. május 2-án), Norvégia (1994. november 1-jén) és Finnország (1995. december 21-én) megerősítette, Írország (1989. október 17-én) és Svédország (1993. április 30-án) csatlakozott hozzá. Az egyezmény 15. cikkével összhangban az egyezmény hat hónappal a megerősítési okmányt letétbe helyezése vagy a csatlakozásról szóló értesítést kézhez vétele után lépett hatályba. Görögország már az 1988. évi egyezmény előtt, 1967. február 27-én ratifikálta az egyezményt. Egyedül Izland nem csatlakozott az Egyezményhez.

VII. FEJEZET

MÁS JOGI AKTUSOKHOZ VALÓ VISZONY

177. A Luganói Egyezmény és a Brüsszel I. rendelet, a Brüsszeli Egyezmény és az Európai Közösség és Dánia közötti megállapodást már korábban tárgyaltuk (lásd a 18–22. pontot). A többi egyezménnyel való viszonyt az alábbiakban vizsgáljuk.

1. *Ugyanazon ügyekre vonatkozó egyezmények (65. és 66. cikk)*

178. A 65. cikk (az Egyezmény felülvizsgálatát követően szükségessé vált szerkesztési változtatásokkal) átveszi az 1988. évi egyezmény vonatkozó rendelkezését (55. cikk), megerősítve ezzel azt az elvet, hogy az Egyezmény azon egyezmények helyébe lép, amelyeket az Egyezmény által kötelezett államok közötti kapcsolatokban két vagy több ilyen állam kötött ugyanazon ügyekre vonatkozóan, mint amelyekre ezen egyezmény is vonatkozik. Ez nem érinti az egyéb ilyen jellegű egyezményekre való, a 63. cikk 2. bekezdésében, 66. cikkében és 67. cikkében foglalt hivatkozásokat; ez utóbbi az 1988. évi egyezményben még nem szerepelt²¹⁶. A 65. cikk abban is eltér a korábbi szövegtől, hogy nem sorolja fel a felváltott egyezményeket, hanem a VII. mellékletre hivatkozik.

A 66. cikk szintén változatlanul veszi át az 1988. évi egyezmény vonatkozó rendelkezését (56. cikk): úgy rendelkezik, hogy a felváltott egyezmények a Luganói Egyezmény hatálya alá nem tartozó eljárásokkal kapcsolatban továbbra is hatályban maradnak.

²¹⁶ Jenard-jelentés, 59. o.; Jenard-Möller jelentés, 77. pont.

2. *Egyes különös jogterületekre vonatkozó egyezmények (67. cikk)*

179. Az 1988. évi egyezménynek a különös jogterületekre vonatkozó egyezményekhez való viszonyról szóló rendelkezését (57. cikk) többen homályosnak és nehezen értelmezhetőnek tartották, ezért az értelmezésbeli bizonytalanságok kiküszöbölése érdekében felül kellett vizsgálni. Az *ad hoc* munkacsoport azonban úgy vélte, hogy nem szabad semmiféle jelentősebb változtatást tenni a szövegezésben, mivel a Brüsszeli Egyezmény 1978. évi változatáról és az 1988. évi Luganói Egyezményről szóló jelentésekben foglalt magyarázat alapján a rendelkezés értelmezésével kapcsolatos bizonytalanságok legnagyobb részét elkerülhetők. (A magyarázatot lásd: Schlosser-jelentés, 238–246. pont, Jenard-Möller-jelentés, 79–84. pont.)

Változatlanul érvényes marad tehát az az elv, hogy a különös jogterületről szóló meglévő és jövőbeli egyezmények előnyt élveznek a Luganói Egyezménnyel szemben (1. bekezdés), valamint az a lehetőség is változatlanul fennmarad, hogy a joghatóságot a különös jogterületről szóló egyezményre alapozzák még abban az esetben is, ha az alperes a Luganói Egyezmény által kötelezett olyan más államban rendelkezik lakóhellyel, amely a különös jogterületről szóló egyezménynek nem részese, noha a 26. cikknek is meg kell felelni (2. bekezdés); ez az elv azonban csak a különleges egyezményben előírtaknak megfelelő mértékben alkalmazandó. A különös jogterületről szóló egyezményeknek elsőbbséget biztosító szabály kivétel azon általános szabály alól, hogy a Luganói Egyezménynek van elsőbbsége az államok között a joghatóság kérdésében létrejött egyéb egyezmények felett, és ezt a kivételt szigorúan kell értelmezni, hogy csak azon kérdésekben zárja ki a Luganói Egyezmény alkalmazását, amelyeket egy különleges egyezmény kifejezetten szabályoz²¹⁷.

²¹⁷ A Bíróság C-406/92 . sz. *Tatry kontra Maciej Rataj* ügyben hozott határozata (EBHT 1994., I-5439. o., 24–25. és 27. pont), azzal kapcsolatban, hogy a Brüsszeli Egyezményt alkalmazni kell a perfüggőségre és összefüggő keresetekre abban az esetben, ha ezeket a különleges egyezmény nem szabályozza, amely a joghatóságnak csak bizonyos szabályaival foglalkozik (a szóban forgó különleges egyezmény a tengerjáró hajók feltartóztatásáról szóló, 1952. évi brüsszeli egyezmény).

180. A 67. cikk továbbá korlátozást tartalmaz a jövőbeli egyezménykötést illetően, ami az 1988. évi egyezményben nem szerepelt: a Luganói Egyezmény nem akadályozza meg ilyen egyezmények kötését, a jelenlegi Egyezmény azonban kimondja, hogy ezek az egyezmények nem sérthetik az egyes Szerződő Felek közötti egyéb megállapodásokból származó kötelezettségeket. Nem szabad megfeledkezni arról, hogy a Brüsszel I. rendelet (71. cikk) nem rendelkezik a különös jogterületről szóló egyezmények megkötéséről, és kizárólag azon meglévő egyezményekre hivatkozik, melyeket továbbra is alkalmazni kell. Ez a rendelkezés összhangban van azzal, hogy nem a tagállamok, hanem a Közösség rendelkezik hatáskörrel a joghatóságról és a határozatok elismeréséről szóló olyan egyezmények megkötésére, amelyek ütközhetnek a Brüsszel I. rendelettel; a Közösség e hatáskörét a Bíróság megerősítette az 1/03. sz. véleményében, megállapítva, hogy a rendelet hatálya alá tartozó kérdésekben ez a hatáskör kizárólagos²¹⁸. Meg kell tehát állapítanunk, hogy az Európai Közösségek tagállamai nem köthetnek különös jogterületekről szóló egyéb megállapodásokat, kivéve azon kevésbé valószínű esetben, amikor ezek a Közösség hatáskörén kívül esnek, vagy amikor a Közösség felhatalmazza a tagállamokat ezek megkötésére.

181. A határozatok elismerését és végrehajtását illetően történt egy olyan változás, amely bizonyos mértékben érinti ezt a kérdést. Nem módosult az a szabály, hogy a Luganói Egyezmény által kötelezett államban valamely különös jogterületről szóló egyezmény alapján joghatósággal rendelkező bíróság által hozott határozatot ezen egyezmény által kötelezett más államban ezen egyezmény III. címével összhangban el kell ismerni és végre kell hajtani (3. bekezdés), illetve hogy a III. címbe meghatározott okokon kívül az elismerés vagy végrehajtás akkor is megtagadható, ha a valamely különös jogterületről szóló egyezmény a címzett államra nézve nem kötelező, és az a fél, akivel szemben az elismerést vagy a végrehajtást kérték, abban az államban rendelkezik lakóhellyel (4. bekezdés). A 4. bekezdés azonban egy további megtagadási indokot is meghatároz, nevezetesen: az érintett fél az Európai Közösség egyik tagállamában rendelkezik lakóhellyel, és a címzett állam a Közösség tagállama, a különleges egyezményt pedig a Közösségnek kellett volna megkötnie, azaz az egyezmény megkötése nem tagállami, hanem közösségi hatáskörbe tartozik. E szabály célja azon határozatok elismerésének és végrehajtásának megakadályozása, amelyek olyan joghatósági szabályokon alapulnak, melyek tartalmát közösségi intézményeknek kellett volna megtárgyalnia.

²¹⁸ Fentebb: 7. pont.

Ez a változás például azt is jelenti, hogy amennyiben egy svájci bíróság a joghatóságát egy különös jogterületről szóló egyezményre alapozza, határozatát a III. cím alapján a Luganói Egyezmény által kötelezett többi államnak el kell ismernie. Amennyiben egy olyan fél, amellyel szemben elismerést vagy végrehajtást kértek, a címzett államban rendelkezik lakóhellyel, az elismerés megtagadható. Ez érvényes akkor is, ha a címzett állam nem az Európai Közösség tagja (pl. Norvégia), és akkor is, ha igen (pl. Franciaország). Ha azonban a címzett állam a Közösség tagállama, megtagadhatja a határozat elismerését és végrehajtását olyan alperessel szemben, aki egy másik tagállamban rendelkezik lakóhellyel (mint pl. Olaszország), ha a különös egyezmény, amelyre a svájci bíróság a joghatóságát alapozta, közösségi hatáskörbe tartozó kérdést szabályoz. A határozatot mindazonáltal el lehet ismerni a címzett állam nemzeti törvényei alapján.

182. Végezetül nincs változás az 5. bekezdés azon rendelkezésében, amely szerint ha az egyes különös jogterületről szóló egyezmény, amelyben mind a származási állam, mind a címzett állam részes, a határozatok elismeréséhez vagy végrehajtásához feltételeket állapít meg, e feltételeket kell alkalmazni.

A különös jogterületekkel kapcsolatban a határozatok elismerését és végrehajtását vagy a joghatóságot szabályozó közösségi aktusokat ugyanúgy kell kezelni, mint a különös jogterületekkel kapcsolatos egyezményeket, a 3. jegyzőkönyvben meghatározottak szerint (ezzel kapcsolatban lásd a 206. pontot).

3. *El nem ismerési kötelezettséggel kapcsolatos egyezmények (68. cikk)*

183. A 68. cikk bizonyos szerkesztési változtatásokkal az 1988.évi Egyezmény megfelelő rendelkezését (59. cikk) veszi át: elismeri azon megállapodások további alkalmazhatóságát, amelyekben a Luganói Egyezmény által kötelezett államok a Luganói Egyezmény hatálybalépését megelőzően vállalták, hogy nem ismerik el a Luganói Egyezmény által kötelezett más államokban olyan harmadik országban lakóhellyel vagy tartózkodási hellyel rendelkező alperessel szemben hozott határozatokat, ahol a 4. cikkben szabályozott esetekben a határozat kizárólag a 3. cikk 2. bekezdésében meghatározott joghatósági okon alapulhat. Ezt a szabályt a Brüsszeli Egyezmény annak érdekében határozta meg, hogy a Közösségen belül enyhítse az exorbitáns joghatóság szabályai alapján hozott határozatok elismerésének hatásait²¹⁹; a Luganói Egyezmény is átvette e rendelkezést, továbbá korlátozta az ilyen jellegű megállapodások Egyezmény által nem kötelezett országokkal való megkötésének lehetőségét, a 2. bekezdés ugyanis kizárja ezt a lehetőséget azokban az esetekben, amikor a származási állam bírósága a joghatóságát arra alapozta, hogy az alperesnek az adott államban vagyontárgyai vannak, vagy hogy az ott található vagyontárgyakat a felperes lefoglalta²²⁰.

²¹⁹ Jenard-jelentés, 61. o.

²²⁰ Ez a korlátozás az 1978. évi csatlakozási egyezménnyel került be a Brüsszeli Egyezménybe: Schlosser-jelentés, 249–250. pont.

184. A rendelkezés hatályát az új Egyezmény tovább szűkíti. Míg az 1988. évi egyezmény elismerte az ilyen típusú jelenlegi és jövőbeli megállapodások alkalmazhatóságát, meghagyva ezzel a lehetőséget az államok számára, hogy újabb ilyen típusú megállapodásokat kössenek, az új Egyezmény 68. cikkének 1. bekezdése csak a hatálybalépése előtt kötött egyezményekre tesz általános hivatkozást, és a jövőbeli egyezmények megkötését csak akkor teszi lehetővé, ha azok nem ütköznek az egyes Szerződő Felek közötti egyéb megállapodásokból származó kötelezettségekkel. Ezzel kapcsolatban emlékeztetni kívánunk arra, hogy a Brüsszel I. rendelet (72. cikk) nem említi jövőbeli megállapodások megkötésének lehetőségét, és kizárólag a hatálybalépése előtt kötött megállapodásokról beszél, implicit módon megtiltva ezzel a tagállamoknak, hogy a továbbiakban ilyen jellegű megállapodásokat kössenek. Amint azt a 67. cikkel kapcsolatban már kifejtettük²²¹, ez a rendelkezés összhangban van azzal, hogy nem a tagállamok, hanem a Közösség rendelkezik hatáskörrel a joghatóságról és a határozatok elismeréséről szóló olyan egyezmények megkötésére, amelyek ütközhetnek a Brüsszel I. rendelettel; a Közösség e hatáskörét a Bíróság megerősítette az 1/03. sz. véleményében, megállapítva, hogy a rendelet hatálya alá tartozó kérdésekben ez a hatáskör kizárólagos²²². Így a 68. cikk alapján az Egyezmény által kötelezett államok közül csak az Európai Közösségben nem tag országok jogosultak az Egyezmény által nem kötelezett államokkal el nem ismerési kötelezettséget előíró megállapodásokat kötni.

Az a tény, hogy az államok a jövőben továbbra is köthetnek el nem ismerési megállapodásokat az Egyezmény által nem kötelezett országokkal, meggyőzte az *ad hoc* munkacsoportot arról, hogy ne támogassa azt a javaslatot, amely a 68. cikk 2. bekezdését törölte volna annak érdekében, hogy a cikket összhangba hozza a Brüsszel I. rendelet megfelelő rendelkezésével (amely nyilvánvalóan nem tartalmaz hasonló bekezdést, mivel ez a bekezdés csak akkor működik, ha az államok a jövőben szabadon köthetnek ilyen megállapodásokat), hanem tartsa meg az államok e lehetőségének a bekezdés által már előírt korlátozását.

²²¹ Fentebb: 180. pont.

²²² Fentebb: 7. pont.

VIII. FEJEZET

ZÁRÓ RENDELKEZÉSEK

1. Aláírás, megerősítés és hatálybalépés (69. cikk)

185. Az Egyezményt jelenleg nyitva áll aláírásra az Európai Közösség, Dánia, valamint azon országok számára, amelyek az aláírás időpontjában az EFTA tagjai. Amint azt már említettük (8. pont), az Egyezményt az Európai Közösség, Svájc, Norvégia és Izland 2007. október 30-án, Dánia pedig 2007. december 5-én írta alá. Az Egyezményt meg kell erősíteni, és az 1988. évi egyezményhez hasonlóan a letéteményes ezúttal is a svájci Szövetségi Tanács, amely az egyezményt a Szövetségi Levéltárban őrzi (79. cikk). Az egyezmény az azon napot követő hatodik hónap első napján lép hatályba, amikor az Európai Közösség, valamint az EFTA valamely tagja letétbe helyezi megerősítő okiratát. Ez az időszak kétszer olyan hosszú, mint az 1988. évi egyezmény hatálybalépésére engedélyezett időszak, tekintettel az Egyezmény által kötelezett államok belső jogszabályainak kiigazításához szükséges időre. Az ezt követően megerősítő vagy csatlakozó államok vonatkozásában azonban az egyezmény a megerősítő vagy csatlakozási okirat letétbe helyezését követő harmadik hónap első napján lép hatályba.

Az új Egyezmény a hatálybalépésének napjától azon szerződő felek között, akik között hatályba lép, az 1988. évi egyezmény helyébe lép. Kivételt jelent ez alól a 2. jegyzőkönyv 3. cikkének 3. bekezdése, amely – amint azt a 201. pontban látni fogjuk – fenntartja az 1988. évi egyezmény 2. jegyzőkönyvében a nemzeti bíróságok határozataival kapcsolatos információcsere céljából létrehozott rendszert, amíg azt az új rendszer fel nem váltja. Ennek megvalósulásakor az 1988. évi egyezmény felváltása teljessé válik: a 69. cikk 6. bekezdése úgy rendelkezik, hogy más jogi aktusokban az 1988. évi egyezményre történő hivatkozás az ezen egyezményre történő hivatkozásnak tekintendő.

186. A tagállamok Európán kívüli területeit, amelyekre a Brüsszeli Egyezményt alkalmazni kellett, az EK-Szerződés 299. cikkével összhangban kizárták a Brüsszel I. rendelet területi hatálya alól (a Brüsszel I. rendelet 68. cikke); az Egyezmény lehetőséget adott e probléma megoldására. A 69. cikk 7. bekezdése előírja, hogy a Közösség tagállamai és ezen területek közötti kapcsolatok vonatkozásában az új Egyezmény a 73. cikk 2. bekezdésével összhangban e területek vonatkozásában történő hatálybalépésének napjától a Brüsszeli Egyezmény (és az értelmezéséről szóló 1971. évi jegyzőkönyv) helyébe lép.

2. Csatlakozás (70–73. cikk)

187. Az Egyezmény módosította és egyszerűsítette azt az eljárást, amellyel más államok az Egyezményhez csatlakozhatnak, ez ugyanis korábban előírta valamely szerződő állam támogatását, és a letéteményes aktív szerepét a csatlakozni kívánó állam alkalmasságának megállapításához szükséges információk összegyűjtésében²²³. Ezt a rendszert nem tartották igazán hatékonynak, többek között azért, mert a kérelmező államot egy szerződő állam támogatása ellenére is el lehetett utasítani, valamint azért, mert versengéshez vezethetett a csatlakozni kívánó államok támogatása vonatkozásában. Az az érv is megfogalmazódott, hogy a letéteményes államnak semlegesnek kell lennie, és a csatlakozási folyamat nem alapulhat az ezen állam által kiadott csatlakozási felkérésen. Ennek megfelelően egy másik eljárás került kialakításra, amelyben a csatlakozási szándék elfogadásáról pozitív nyilatkozatot adnak ki azt követően, hogy a csatlakozni kívánó állam igazságszolgáltatási és eljárási rendszerét kellőképpen megvizsgálták.

Az Egyezmény különbséget tesz az alábbiak között: olyan államok, amelyek az egyezmény aláírását követően váltak az EFTA tagjaivá (70. cikk 1. bekezdés a) pont); az Európai Közösség azon tagállamai, amelyek olyan, Európán kívüli területek nevében járnak el, melyek a területükhöz tartoznak vagy amelyek külkapcsolataiért felelősek (70. cikk 1. bekezdés b) pont)²²⁴; továbbá az Egyezmény által nem kötelezett államok, az Európán kívüli államokat is beleértve (70. cikk 1. bekezdés c) pont). A csatlakozási eljárás első lépése mindegyik esetben a letéteményeshez benyújtandó kérelem, amelyhez csatolni kell annak angol vagy francia nyelvű fordítását, hogy a fordítás költsége ne a letéteményest terhelje. Ezt követően azonban már vannak eltérések: az a) és a b) pontban említett államok esetében az eljárást a 71. cikk, a c) pontban említettek esetében a 72. cikk szabályozza.

A 71. cikk úgy rendelkezik, hogy a csatlakozni kívánó államoknak csupán közölniük kell az ezen egyezmény alkalmazásához szükséges információkat, amelyeket az I–IV. melléklet és a VIII. melléklet határoz meg, valamint be kell nyújtaniuk az 1. jegyzőkönyv I. és III. cikke szerinti esetleges nyilatkozataikat. Ezt az információt a letéteményesnek és a többi szerződő államnak kell elküldeni. Ennek megtörténtét követően a csatlakozni kívánó állam letétbe helyezheti csatlakozási okiratát.

²²³ Az 1988. évi egyezmény 62. cikke; Jenard-Möller jelentés, 89–90. pont.

²²⁴ Dánia kérésére a tárgyalások során egyértelműen kimondták, hogy a Feröer-szigeteknek és Grönlandnak az 1988. évi egyezmény tekintetében fennálló státusa az új Egyezmény keretében is fennmarad. Jenard-Möller jelentés, 95. pont.

A 72. cikk a c) pontban említett egyéb csatlakozni kívánó államok számára eltérő eljárást határoz meg. Az Egyezmény alkalmazásához szükséges információk és az 1. jegyzőkönyv szerinti esetleges nyilatkozatok mellett ezeknek az államoknak tájékoztatniuk kell a letéteményest az igazságszolgáltatási rendszerükről, a polgári eljárásra és a határozatok végrehajtására vonatkozó belső jogszabályaikról és a polgári eljárással kapcsolatos nemzetközi magánjogukról. A letéteményes ezt az információt továbbítja a többi Szerződő Félnek, amelyek beleegyezése szükséges a csatlakozáshoz; ezek pedig arra törekcszenek, hogy a letéteményes általi felkérést követően legkésőbb egy évvel beleegyezésüket adják. A szerződő felek beleegyezését követően a letéteményesnek fel kell kérnie a csatlakozni kívánó államot, hogy csatlakozási okiratának letétben helyezésével csatlakozzon az Egyezményhez. A szerződő feleknek mindazonáltal lehetőségük van kifogást emelni a csatlakozás ellen a csatlakozás hatályba lépése előtt, azaz a csatlakozási okirat letétbe helyezését követő harmadik hónap első napját megelőzően. Ha kifogást emeltek, az Egyezmény a csatlakozó állam és azon szerződő felek között lép hatályba, amelyek nem emeltek kifogást.

188. A fentebb ismertetett eljárás nemcsak más államokra, hanem a regionális gazdasági integrációs szervezetekre is vonatkozik, az Európai Közösségen kívül, amely már részes fele az Egyezménynek, és amelynek részvételéről az Egyezmény már megfelelően rendelkezik. A 2006. októberi diplomáciai konferencián megvitaták, hogy a 70. cikk 1. bekezdésének c) pontjában a „bármely más állam” kifejezés mellett meg kell-e említeni konkrétan ezeket a szervezeteket. Egyesek rámutattak arra, hogy a kifejezett megemlíítésük lehetővé tenné ezen szervezetek számára, hogy az Egyezmény módosítása nélkül csatlakozzanak, továbbá hogy effajta csatlakozásra van reális esély, mivel a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia keretében már folynak tárgyalások ilyen szervezetekkel. Ezek az előnyök azonban az új Egyezmény rugalmassága miatt már nem olyan jelentősek, az új Egyezmény alapján ugyanis sokkal könnyebb megtenni az ilyen szervezetek csatlakozásához szükséges, azok egyéni jellemzőin alapuló módosításokat. Végül olyan konszenzus született, hogy jelenleg vagy a közeli jövőben nem szükséges kifejezetten megemlííteni ezeket a regionális gazdasági integrációs szervezeteket, noha egyértelművé kell tenni, hogy az Egyezményhez valóban csatlakozhatnak ilyen szervezetek is.

189. A 71. és a 72. cikkben meghatározott csatlakozási eljárásokat illetően az is megvitatásra került, hogy érdemes lenne-e ún. „szövetségi záradékot” illeszteni az Egyezménybe, lehetővé teendő, hogy azon államok, amelyeknek különböző területi egységein két vagy több jogrendszer működik, anélkül csatlakozhassanak, hogy módosítani kelljen az Egyezményt ezen államoknak az Egyezmény által előírt kötelezettségek végrehajtása tekintetében fennálló követelményeinek figyelembe vétele érdekében. Egyes szövetségi államok nem rendelkeznek központi hatáskörrel arra, hogy szövetségi területeik nevében egyezményt fogadjanak el, így bizonyos szabályokat ki kellene igazítani ebből a célból, a szövetségi záradék révén pedig ezt az Egyezmény módosítása nélkül meg lehetne tenni. Másfelől azonban kételyek merültek fel azzal kapcsolatban, hogy szükség van-e ilyen záradékra, tekintve hogy az Egyezmény külön eljárást határoz meg a csatlakozásra, amely a szövetségi államberendezkedés miatt szükséges bármiféle fenntartás vizsgálatát lehetővé teszi. A szövetségi záradék ötletét végül elvetették, és az Egyezmény nem tesz említést olyan államokról, amelyeknek különböző területi egységein különböző jogrendszerek működnek. Természetesen továbbra is adott a lehetőség arra, hogy a szövetségi államok Egyezményhez való csatlakozásához megfelelő eljárásokat fogadjanak el.

3. Felmondás, az Egyezmény felülvizsgálata és a mellékletek módosítása (74–77. cikk)

190. A 74. cikk szerint az Egyezmény határozatlan időre jön létre, és bármikor felmondható; a felmondás a felmondásról szóló értesítés letéteményes általi kézhezvételének napjától számított hat hónapos időszak lejártát követő naptári év végén lép hatályba.

191. A 76. cikk úgy rendelkezik, hogy bármely Szerződő Fél kérheti az Egyezmény felülvizsgálatát. A felülvizsgálati eljárás keretében össze kell hívni a 2. jegyzőkönyv 4. cikkében említett állandó bizottságot (amellyel kapcsolatban lásd a 202. pontot); ezen bizottság a Szerződő Felek képviselőiből áll, feladata pedig a felülvizsgálattal kapcsolatos konzultációk lefolytatása, melyet szükséges esetben diplomáciai konferencia követ, mely elfogadja az Egyezmény módosításait. Ez az eljárás vonatkozik az Egyezményre és a hozzátartozó, a 75. cikkben felsorolt három jegyzőkönyvre, melyek az Egyezmény szerves részének lettek nyilvánítva.

Fel kell hívnunk a figyelmet arra, hogy a 2006. évi diplomáciai konferencia elé beterjesztett egyezménytervezet két további jegyzőkönyvet is felsorolt, a közösségi ipari tulajdonjogokról szóló 4. jegyzőkönyvet, melyet már korábban a 22. cikk 4. bekezdésével kapcsolatban tárgyaltunk²²⁵, valamint a Luganói Egyezmény és a joghatósági megállapodásokról szóló 2005. évi Hágai Egyezmény közötti viszonyról szóló 5. jegyzőkönyvet²²⁶. Ezen 5. jegyzőkönyvtervezet rendelkezett arról, hogy az Egyezmény által kötelezett államok bíróságai alkalmazzák a Hágai Egyezmény 26. cikkének 2. és 3. bekezdésében foglalt szabályokat²²⁷, melyek leírják, hogy a Hágai Egyezmény mely esetekben nem érinti más egyezmények, így a Luganói Egyezmény alkalmazását. A jegyzőkönyvtervezet szerint a Luganói Egyezmény által kötelezett valamely állam bíróságának a nála kezdeményezett eljárást a Hágai Egyezmény 6. cikke alapján fel kell függesztenie, ha az alperes kifogást emelt a joghatósága ellen olyan joghatósági záradék alapján, amely szerint az Egyezmény által kötelezett valamely másik állam rendelkezik joghatósággal, és le kell mondania a joghatóságról, ha a felek által választott bíróság a Hágai Egyezmény 5. cikke alapján elfogadta a joghatóságot. A diplomáciai konferencia végül úgy döntött, hogy ezt a jegyzőkönyvet nem foglalja bele az Egyezménybe, a következő indokokkal: a Hágai Egyezmény még nincs hatályban; a jegyzőkönyvben javasolt rendelkezés ütközne a Luganói Egyezmény perfüggőségi rendszerével, amely tartalmaz joghatósági záradékot; továbbá a legtöbb esetben feltehetően nem fog ütközni egymással a két nemzetközi egyezmény alkalmazása, így nincsen feltétlenül szükség külön összeegyeztetési szabályokra.

192. Az Egyezmény kilenc melléklete tekintetében, melyekre e magyarázó jelentés során gyakran hivatkoztunk, az eljárás különböző. A felülvizsgálati eljárás ebben az esetben egyszerűsített, és annak érdekében, hogy a rendes felülvizsgálati eljárás összetettsége és alaki követelményei nélkül kerülhessen sor módosításra, az Egyezmény alkalmazásának különféle részletei, valamint az egyes rendelkezésekben említett igazolások formanyomtatványai nem az Egyezmény érdemi részében, hanem a mellékletekben szerepelnek, ahogyan az 1988. évi egyezményben.

A 77. cikk a mellékletek felülvizsgálatára tartalmuktól függően két különböző eljárást határoz meg, két egyszerűsítési szinttel.

²²⁵ Lásd a fenti 101. pontot.

²²⁶ 2005. június 30-i egyezmény a joghatósági megállapodásokról, melyet a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia 20. ülésén fogadtak el.

²²⁷ Lásd T. Hartley és M. Dogaouchi magyarázó jelentését a Hágai Egyezményről, 271–282. o.)

Az első eljárás az Egyezmény által kötelezett államok által az Egyezmény alkalmazásával kapcsolatban nyújtandó információkkal kapcsolatos mellékletekre vonatkozik: az egyezmény 3. cikkének 2. bekezdésében és 4. cikkének 2. bekezdésében említett joghatósági szabályok (I. melléklet); azok a bíróságok vagy illetékes hatóságok, amelyekhez az egyezmény 39. cikkében említett kérelmet kell intézni (II. melléklet); azok a bíróságok, amelyekhez az egyezmény 43. cikkének 2. bekezdésében említett jogorvoslati kérelem benyújtható (III. melléklet); az egyezmény 44. cikke alapján benyújtható jogorvoslati kérelmek (IV. melléklet); és azon egyezmények, melyeknek ezen Egyezmény a helyébe lép (VII. melléklet). Ezen információkat az államok a letétteményesnek küldik meg, a hatályba lépést előtt kellő időben, azt követően pedig módosítás, kiegészítések vagy törlések esetén. Az érintett mellékleteket a 2. jegyzőkönyv 4. cikkével összhangban az állandó bizottsággal folytatott konzultációt követően megfelelően ki kell igazítani.

Eltérő szabályok vonatkoznak a többi mellékletre, amelyek az egyezmény 54. és 58. cikkében említett, a határozatokra és perbeli egyezségekre vonatkozó igazolás formanyomtatványait (V. melléklet), az Egyezmény 57. cikkének 4. bekezdésében említett, a közokiratokra vonatkozó igazolás formanyomtatványait (VI. melléklet), a 79. cikkben említett nyelveket (VIII. melléklet), valamint az 1. jegyzőkönyv II. cikkének alkalmazását (IX. melléklet) határozzák meg. Ezeknek az esetében a módosítási kérelmet a 2. jegyzőkönyv 4. cikkével összhangban az állandó bizottságnak kell benyújtani, és annak közvetlenül kell azt elfogadnia, a szerződő felek diplomáciai konferenciájának összehívása nélkül.

4. A letétteményes általi értesítés és az Egyezmény nyelvei (78. és 79. cikk)

193. Ezek az egyezményekben előforduló szokásos rendelkezések, melyekhez nem szükséges külön magyarázat.

IX. FEJEZET

AZ EGYEZMÉNYHEZ CSATOLT JEGYZŐKÖNYVEK

1. 1. Jegyzőkönyv a joghatósággal, eljárással és végrehajtással kapcsolatos bizonyos kérdésekről

194. Ezt a jegyzőkönyvet az 1988. évi egyezmény megfelelő 1. jegyzőkönyvéhez képest jelentősen egyszerűsítették, részben a Brüsszeli Egyezmény ezzel kapcsolatos felülvizsgálatának köszönhetően, amely a Brüsszel I. rendelet elfogadásához vezetett; ebben ugyanis az Európai Közösség jogszabályait jellemző egységesség jegyében a hasonló helyzetek kezelése közötti különbségeket a minimumra csökkentették. Törölték például a Luxemburgban lakóhellyel rendelkező alperesek tekintetében különleges bánásmódot előíró rendelkezést, amely szerint az alperesre ezen esetben nem vonatkozik a szerződéses kötelezettségekről szóló 5. cikk 1. bekezdése, és egy joghatóságot megállapító megállapodás Luxemburgban lakóhellyel rendelkező személyek tekintetében csak akkor érvényes, ha az adott személy kifejezetten beleegyezett ebbe (a korábbi jegyzőkönyv I. cikke). Ezt a különleges bánásmódot a Brüsszel I. rendelet (63. cikk) részben fenntartotta, de csupán a rendelet hatálybalépésétől számított hatéves időszakra, tehát már nem alkalmazandó.

A jegyzőkönyv már nem említi a néhány meghatározott állam valamelyikében lajstromozott tengerjáró hajók legénységének valamely tagja és a hajó parancsnoka közötti jogvitákat (mellyel a korábbi jegyzőkönyv Vb. cikke foglalkozott); az ezekre vonatkozó rendelkezést a Brüsszel I. rendelet még hat évig hatályban tartotta, de kizárólag Görögország tekintetében (a Brüsszel I. rendelet 64. cikke). Más rendelkezések – változtatással vagy anélkül – az Egyezmény érdemi részébe kerültek be. Például az Európai Szabadalmi Hivatal joghatóságáról szóló, a korábbi jegyzőkönyv Vd. cikkében foglalt rendelkezés változtatásokkal a 22. cikk 4. bekezdésébe került (lásd a fenti 99. pontot).

195. A jegyzőkönyv további rendelkezéseivel e magyarázó feljegyzés egyéb pontjaiban már foglalkoztunk: a bírósági és bíróságon kívüli iratok továbbításáról szóló I. cikket például a 26. cikkel összefüggésben, a szavatossággal vagy jótállással kapcsolatos vagy bármely más, harmadik fél perbevonásával folyó perekről szóló II. cikket a 6. cikk 2. bekezdésével összefüggésben, míg a 34. cikk 2. bekezdésével, illetve az Egyezményhez csatlakozó országokkal kapcsolatos fenntartásokról szóló III. cikket a 34., illetve a 41. cikkel összefüggésben vizsgáltuk. A magyarázatok tehát ezen részeknél keresendők.

Csupán a jegyzőkönyv IV. cikkével kapcsolatban kell még egy kiegészítést tennünk: e cikk kifejezetten kimondja, hogy az e jegyzőkönyvben említett nyilatkozatok a letéteményeshez intézett értesítés útján bármikor visszavonhatók. A visszavonás az értesítést követő harmadik hónap első napján lép hatályba. Ezen rendelkezés csupán ismertet egy jogosultságot, amely a szerződő feleket egyébként is megilletné, célja pedig az, hogy felhívja a figyelmet arra, hogy kívánatos az ilyen nyilatkozatokat felülvizsgálni, és visszavonni őket, ha már nem feltétlenül szükségesek, elősegítve ezzel az Egyezményben meghatározott szabályok egységességét.

2. *Jegyzőkönyv az egyezmény egységes értelmezéséről és az állandó bizottságról*

1. *Általános előírások*

196. Az 1988. évi egyezmény 2. jegyzőkönyve az Egyezmény egységes értelmezésével, és mint a címből is kiderül, az állandó bizottsággal foglalkozik, melynek felállítására a korábbi jegyzőkönyv révén került sor. Az értelmezéssel és az állandó bizottság szerepével kapcsolatos szabályok azonban lényegesen megváltoztak. A változtatások célja elsősorban annak figyelembevétele, hogy a tagállamok helyett az Európai Közösség vesz részt az Egyezményben, és ezért célszerű nagyobb szerepet biztosítani az Európai Bíróságnak, valamint a lehető legrugalmasabb és leggyorsabb mechanizmust létrehozni az Egyezménynek a közösségi jog fejlődéséhez való hozzáigazítása érdekében szükséges felülvizsgálatához.

Ez a megközelítés már a preambulumból is egyértelmű, mivel az nem szorítkozik csupán arra, hogy megállapítsa az Egyezmény és a 64. cikkben említett eszközök közötti szoros kapcsolatot, és ebből következően a Bíróság hatáskörét az ezen eszközök értelmezésével kapcsolatos döntéshozatal tekintetében, hanem úgy véli, hogy maga az Egyezmény is a közösségi jog részévé válik, és ezért a Bíróság hatáskörrel rendelkezik arra, hogy az egyezmény rendelkezéseinek értelmezésével kapcsolatban döntést hozzon a tagállamok bíróságai által történő alkalmazás tekintetében. A preambulum kifejti, hogy a Luganói és a Brüsszeli Egyezménynek a Bíróság és a nemzeti bíróságok döntésein alapuló egyidejű felülvizsgálata eredményeképp közös felülvizsgált szöveg született, és ezt a szöveget belefoglalták a Brüsszel I. rendeletbe, amely viszont az új Luganói Egyezmény alapját képezi, kívánatos tehát az eltérő értelmezések megakadályozása, és a különféle jogi eszközök lehető legegységesebb értelmezése; ez a feltétel szükséges a tagállamok és a Luganói Egyezmény részes felei számára közös igazságügyi területhez.

2. *A precedensek figyelembe vételének kötelezettsége (1. és 2. cikk)*

197. A preambulumban meghatározott elvek alapján a jegyzőkönyv 1. cikke arra kötelezi a bíróságokat, hogy ne csupán az Egyezmény által kötelezett többi állam bíróságainak határozatait vegyék figyelembe, ahogyan azt az 1988. évi egyezmény megfelelő rendelkezése is előírja, hanem az Európai Bíróság magával az Egyezménnyel, a korábbi, 1988. évi egyezménnyel és a 64. cikk 1. bekezdésében említett eszközökkel – mindenekelőtt a Brüsszel I. rendelettel – kapcsolatos határozatait is.

Ezt a kötelezettséget az indokolja, hogy az Egyezmény és a rendelet rendelkezései megegyeznek, és annyiban alkalmazandó, amennyiben azok teljesen párhuzamosak. Amikor a két szöveg eltér, az Egyezmény által kötelezett államok bíróságainak az Egyezményt alkalmazó határozatok közül csak azokat kell figyelembe vennie, amelyeket a nemzeti bíróságok hoztak.

Az Európai Közösség tagállamainak bíróságai számára ez a kötelezettség másodlagos az Európai Közösséget létrehozó szerződés és a Közösség és Dánia közötti 2005. évi megállapodásban foglalt kötelezettségeikhez képest. Noha az Egyezmény formailag különválnak a Brüsszel I. rendeletről és független attól, a tagállamok bíróságai az Egyezmény rendelkezéseit a Bíróság elé utalhatják, hogy az EK-szerződés 234. és 68. cikke alapján előzetes döntést hozzon az értelmezésükről, mivel a közösségi jog szerves részét képezik. Előzetes döntést azonban a Brüsszel I. rendelet értelmezéséről is lehet kérni, és a kérdéses rendelkezések megegyezhetnek az Egyezmény rendelkezéseivel; így a Bíróság értelmezése még ebben az esetben is elkerülhetetlenül befolyásolja az Egyezmény rendelkezéseinek értelmével és hatályával kapcsolatban adott értelmezést.

Amennyiben a bíróságtól értelmezést kérnek, ez az értelmezés az adott esetben kötelező erejű, ami azt jelenti, hogy az értelmezést kérő bíróság nem csupán figyelembe venni, hanem a jogvita eldöntése során alkalmazni is köteles. A közösségi tagállamok bíróságaira ezért szigorúbb kötelezettség járul, mint a Luganói Egyezmény által kötelezett azon államokra, amelyek nem tagjai a Közösségnek, mivel kötelezettségük kevésbé konkrét: csak „megfelelően figyelembe veszik” az Európai Bíróság által hozott vonatkozó határozatokban megállapított elveket.

198. Szem előtt kell tartani, hogy a jegyzőkönyv célja az eltérő értelmezések megakadályozása, és az Egyezmény, a Brüsszel I. rendelet és a 64. cikkben említett többi eszköz lehető legegységesebb értelmezésének biztosítása. Ezért amikor a Bíróságnak értelmezést kell adnia, figyelembe kell venni azon államok álláspontját, amelyek nem tagjai az Európai Közösségnek. A Közösségben tagsággal nem rendelkező államok bíróságai e célból nem kérhetnek előzetes döntéshozatalt, a jegyzőkönyv 2. cikke ezért lehetővé teszi ezen államok számára, beadványokat vagy írásbeli észrevételeket nyújtsanak be, amennyiben az Európai Közösség valamely tagállamának bírósága előzetes döntéshozatal iránti kérelmet nyújt be. Ezeket a beadványokat a Bíróság alapokmányáról szóló jegyzőkönyv²²⁸ 23. cikke szabályozza, és nemcsak az Egyezménnyel, hanem a 64. cikk 1. bekezdésében említett jogalkotási eszközökkel kapcsolatban is be lehet nyújtani ilyeneket, tekintve, hogy értelmezésük az Egyezmény rendelkezései szempontjából is releváns lehet, hiszen azok általában megegyeznek e jogalkotási eszközök rendelkezéseivel.

3. *Információcsere a nemzeti és közösségi határozatokról (3. cikk)*

199. Arra az esetre, amikor az Egyezmény által kötelezett államoknak figyelembe kell venniük a Bíróság és a nemzeti bíróságok határozatait, létre kell hozni az Egyezmény, valamint az 1988. évi Luganói Egyezmény és az Egyezmény 64. cikkének 1. bekezdésében említett jogi aktusok alapján hozott vonatkozó határozatokkal kapcsolatos információcsere rendszerét. A hatékony mechanizmus létrehozásának szükségessége különösen egyértelmű a nemzeti bíróságok által hozott határozatok esetében, tekintettel az Egyezmény által kötelezett államok nagy számára, amelyek különböző eljárási rendszereit és nyelveit nem ismerheti mindegyik nemzeti bíróság.

²²⁸ Az Európai Unióról szóló szerződéshez, az Európai Közösséget létrehozó szerződéshez és az Európai Atomenergia-közösséget létrehozó szerződéshez csatolt 6. jegyzőkönyv.

Az 1988. évi egyezmény 2. jegyzőkönyve létrehozott egy információcsere-rendszert, amely lényegében azon alapult, hogy mindegyik szerződő állam továbbította a Luganói Egyezmény és a Brüsszeli Egyezmény alapján hozott határozatokat egy központi szervnek, nevezetesen a Bíróság hivatalvezetőjének, a központi szerv ezeket a határozatokat kategorizálta, majd a releváns dokumentumokat továbbította a szerződő államok és az Európai Bizottság illetékes nemzeti hatóságainak. A szerződő államok képviselőiből álló állandó bizottságot (melyet még a későbbiekben tárgyalunk) össze lehet hívni a központi szerv által az államoknak továbbított határozatok megvitatására.

Ezen rendelkezések alapján a svájci szövetségi kormány, az 1988. évi egyezmény letéteményese, évente egyszer összehívta az állandó bizottságot. Az első években konkrét információcsere folyt, az ötödik üléstől kezdve azonban (Interlaken, 1998. szeptember 18.) a bizottság az előző évben hozott határozatokat összefoglaló jelentés alapján dolgozott, melyet a képviselők felváltva készítettek el; a jelentés megvitatása során feltárták a nemzeti bíróságok értelmezésbeli különbségeit, és megpróbálták a jövőben esetlegesen felmerülő eltéréseket is feltárni, hogy előzetesen megoldást lehessen rájuk találni.

200. Az információcsere rendszerét az új jegyzőkönyv 3. cikke jelentősen megváltoztatta. Az új rendszer létrehozása az Európai Bizottság feladata, amelyhez több kritérium is megállapításra került: a rendszernek a nyilvánosság számára is hozzáférhetőnek kell lennie, tartalmaznia kell a legfelsőbb bíróságok és a Bíróság által hozott határozatokat, valamint a különösen fontos jogerős ítéleteket, amelyeket az új Egyezmény, az 1988. évi Luganói Egyezmény vagy az új Egyezmény 64. cikkének 1. bekezdésében említett eszközök, így elsősorban a Brüsszel I. rendelet alapján hoztak. A határozatokat csoportosítják, és rövid összefoglalóval látják el. Az előző jegyzőkönyvvel ellentétben a 3. cikk nem említi a fordításokat, de nyilvánvaló, hogy a csoportosított ítéleteket legalább részben le kell fordítani, ha nem is az Egyezmény által kötelezett államok hivatalos nyelvek mindegyikére, de legalább néhány nyelvre, hogy az Egyezmény alkalmazása során ezeket figyelembe venni köteles általános bíróságok is használni tudják őket.

A nyilvánosság számára hozzáférhető információs rendszer létrehozásának kötelezettsége különösen fontos, és eltérést jelent az előző rendszertől, amelyben csak az államoknak és az állandó bizottságban lévő képviselőknek kellett átadni ezt az információt, noha a gyakorlatban a Bíróság hivatalvezetője jogászok széles körének (ügyvédek, bírák, jegyzők, egyetemi oktatók stb.) hozzáférést adott hozzá. Az új szabályozás célja az, hogy rendszerezettebb hozzáférést biztosítson mindenkinek, aki érdeklődik a határozatok iránt, hogy ezáltal könnyebben és nagyobb mértékben fel lehessen használni az Egyezményrel kapcsolatban kialakult ítélkezési gyakorlatot.

Az Egyezmény által kötelezett államok továbbra is kötelesek a határozatokat közölni a Bizottsággal. A Bíróság hivatalvezetőjének a feladata kiválasztani az egyezmény működése szempontjából különösen fontos eseteket, és a jegyzőkönyv 5. cikkével összhangban benyújthatja azokat egy szakértői ülés elé (lásd lejjebb).

201. Mindaddig, amíg a Bizottság létre nem hozza az új rendszert, a korábbi, Bíróság által működtetett rendszert kell használni. Azt a szabályt azonban lehet azonnal is alkalmazni, amely szerint a határozatokra vonatkozó információkat a Bíróság hivatalvezetője gyűjti össze, és a jegyzőkönyv 5. cikke szerinti szakértői találkozó révén közli azokat az államokkal, nem pedig a korábbi jegyzőkönyv 3. cikkében említett, a szerződő felek képviselőiből álló állandó bizottság révén, amelyre az új jegyzőkönyv 4. cikke más feladatokat bíz.

4. A szerződő felek képviselőiből álló állandó bizottság (4. cikk)

202. Az 1988. évi egyezmény 2. jegyzőkönyve előírta, hogy a szerződő államok képviselőiből álló állandó bizottságot kell létrehozni, amelynek ülésein megfigyelőként részt vehet az Európai Közösségek (a Bizottság, a Tanács és a Bíróság) és az EFTA képviselője. A bizottság feladata a fent leírt információcsere tárgyat képező ítélkezési gyakorlat, valamint az Egyezmény és a különös jogterületekre vonatkozó egyezmények közötti kapcsolat alakulásának vizsgálata, és ennek alapján egyrészt annak mérlegelése, hogy indokolt-e a különleges jogterületekre vonatkozó egyezmények felülvizsgálatának kezdeményezése, másrészt ezzel kapcsolatban ajánlások megfogalmazása.

Az új jegyzőkönyv 4. cikke megtartja az állandó bizottság intézményét, bár az a korábbinál kisebb lett, mivel a szerződő felek képviselőiből áll, és az EK tagállamai helyett a Közösség vesz részt. Ez azt jelenti, hogy az új bizottság összetétele nem ideális az 1988. évi egyezmény alapján folytatott, a nemzeti határozatokra vonatkozó információcseréhez és megbeszélésekhez, és a bizottság más, fontosabb feladatokat kapott az Egyezmény működésével és felülvizsgálatával kapcsolatban.

203. A bizottságra konzultációs és felülvizsgálati feladatokat bíz az Egyezmény. Konzultációkat az Egyezmény és más nemzetközi jogi eszközök közötti viszonyal, a 67.cikk alkalmazásával (beleértve a különös jogterületekről szóló eszközükhöz való csatlakozást és a 3. jegyzőkönyv alapján javasolt jogszabályokat), az Egyezménynek a 76. cikk alapján történő esetleges felülvizsgálatával, valamint az I–IV. mellékletnek és a VII. mellékletnek a 77. cikk 1. bekezdése alapján történő módosításával kapcsolatban kell folytatnia. A bizottságnak továbbá meg kell vizsgálnia kell az új államok csatlakozását is, kérdéseket tehet fel a 70. cikk 1. bekezdésének c) pontjában említett csatlakozó államoknak az igazságszolgáltatási rendszerükkel és az egyezmény végrehajtásával kapcsolatban, és az egyezménynek a csatlakozó államokban való alkalmazáshoz szükséges esetleges kiigazításait is megfontolhatja. Mindezen területeken a bizottság feladata az Egyezmény működése különböző szempontjainak megvitatása, és szükség esetén az Egyezményt felülvizsgáló konferencia előkészítése.

204. Az Egyezmény felülvizsgálatával kapcsolatban az állandó bizottságnak a megvitatásnál és a döntések előkészítésénél szélesebb feladatköre van. A bizottságnak magának kell határoznia az Egyezmény és mellékletei módosítását igénylő bizonyos kérdésekben. El kell továbbá fogadnia a 73. cikk 3. bekezdése alapján új hiteles nyelvi változatokat és a VIII. melléklet szükséges módosításait. A 77. cikk 2. bekezdése alapján módosíthatja az V. és VI. mellékletet. Végezetül össze lehet hívni abból a célból, hogy a Szerződő Felek által az 1. jegyzőkönyv alapján tett fenntartások és nyilatkozatok visszavonását megvitassa és az ilyen visszavonás következményeivel kapcsolatban döntést hozzon, a IX. melléklet szükséges módosításával. Ezek fontos feladatok, amelyekhez az 1988. évi egyezmény szerint a szerződő államok diplomáciai konferenciájának az Egyezmény módosítása céljából történő összehívása lett volna szükséges, az új Egyezmény szerint azonban egyszerűsített felülvizsgálati eljárás vonatkozik rájuk, amelyet megkönnyít az, hogy számos információt nem az Egyezmény érdemi részébe, hanem a mellékletekbe foglaltak bele.

Az eljárást tovább egyszerűsíti az, hogy a bizottság állapítja meg a működésére és a döntéshozatalára vonatkozó eljárási szabályokat, amelyek előírják az írásbeli eljárás alapján történő konzultáció és határozathozatal lehetőségét, anélkül hogy a szerződő felek ülését össze kellene hívni. Az eljárási szabályzat ezen rendelkezése ellenére a szerződő feleknek továbbra is jogában áll a bizottság összehívását kérni.

5. *Szakértői ülések (5. cikk)*

205. Korábban az állandó bizottság jelentette azt a fórumot, ahol az Egyezmény által kötelezett valamennyi állam megvitathatta az Egyezménnyel kapcsolatos ítélkezési gyakorlat fejlődését. A jelenlegi rendszerben ezt a szerepet egy másfajta konzultációs lehetőség tölti be, nevezetesen a szakértői ülés, melyet bármikor össze lehet hívni, ha az szükséges vagy célszerű. A letéteményes hivatalos felkérés nélkül is összehívhatja az ülést, amennyiben azt tanácsosnak tartja. Ez a gyakorlat már az 1988. évi egyezmény által felállított bizottság összehívásánál is érvényesült. Az ülés célja az egyezmény érvényesülésével, különösen az esetjog és azon új (általában közösségi) jogszabályok kialakításával kapcsolatos nézetek kicserélése, amelyek befolyásolhatják az egyezmény alkalmazását. Az ilyen véleménycsere egyértelműen hasznos az Egyezmény és a Brüsszel I. rendelet párhuzamos és egységes értelmezése szempontjából.

Ezen ülések résztvevői köre szélesebb, mint az állandó bizottságé, és lényegében megegyezik a korábbi 2. jegyzőkönyvben meghatározott bizottságéval, ami természetes is, tekintve, hogy feladatuk ugyanaz, a nemzeti ítélkezési gyakorlatról való véleménycsere. A résztvevők ezért a szerződő felek, az Egyezmény által kötelezett államok, a Bíróság és az EFTA szakértői. Az összetétel még ennél tovább is bővíthető, bármilyen szakértőt meg lehet hívni, ha jelenléte indokolt.

Noha a szakértői ülések feladatköre korlátozottabb, az állandó bizottsággal kapcsolatban áll. Amennyiben az ülések során olyan kérdések merülnek fel az Egyezmény működésével kapcsolatban, amelyek a résztvevők megítélése szerint a szerződő felek közötti további konzultációkat vagy az Egyezmény felülvizsgálatának céljából történő alaposabb vizsgálatot igényelnek, ezeket további intézkedés céljából az állandó bizottság elé utalhatják.

3. *3. Jegyzőkönyv az egyezmény 67. cikkének alkalmazásáról*

206. Az egyezmény 67. cikkének alkalmazásáról szóló jegyzőkönyv legnagyobbbrészt átveszi az 1988. évi egyezmény 3. jegyzőkönyvének szövegét, amely azon egyezmény 57. cikkének alkalmazását szabályozta. A jegyzőkönyv kimondja, hogy azon rendelkezéseket, amelyek egyes különös jogterületeken a joghatóságot, valamint a határozatok elismerését és végrehajtását szabályozzák, és amelyek az Európai Közösségek intézményeinek jogi aktusaiban szerepelnek, ugyanúgy kell tekinteni, mint a 67. cikk 1. bekezdésében említett egyezményeket. Ezen ekvivalencia okait az 1988. évi egyezményről szóló jelentés teljes mértékben megmagyarázza, amelyre hivatkozni kell (Jenard–Möller-jelentés, 120–125. pont). Ez a jelentés mindazonáltal megállapítja, hogy ez csak a közösségi jogi aktusokra vonatkozik, a közösségi tagállamok jogszabályaira pedig nem, amennyiben azokat az említett közösségi jogi aktusokkal összehangolták (pl. irányelvek), mivel a közösségi jogi aktusoknak a különleges jogterületekre vonatkozó egyezményekhez való hasonlítása csak olyan jogi aktusokra vonatkozhat, amelyek egyenértékűek az adott egyezménnyel, és ezért nem terjedhetnek ki a nemzeti jogszabályokra (125. pont).

Az új jegyzőkönyv egy olyan rendelkezéssel is kibővült (3. pont), amely szerint ha egy vagy több szerződő fél együtt az Európai Közösségek intézményeinek jogi aktusaiban foglalt néhány vagy valamennyi rendelkezést beépíti a nemzeti jogába, a nemzeti jog e rendelkezéseit ugyanúgy kell tekinteni, mint különös jogterületre vonatkozó egyezményeket. E rendelkezés célja az, hogy megkönnyítse a Közösségben tagsággal nem rendelkező államok nemzeti jogának a Közösség által elfogadott jogszabályokhoz való hozzáigazítását, és biztosítsa ezen államoknak a kellő rugalmasságot a szükséges kiigazításokhoz, különösen ha a szóban forgó közösségi eszközök irányelvek.

207. A jegyzőkönyv 2. pontja átveszi a korábbi jegyzőkönyv vonatkozó cikkét, és úgy rendelkezik, hogy amennyiben egy közösségi jogi aktus összeegyeztethetetlen az Egyezménnyel, a szerződő felek a 76. cikk alapján haladéktalanul megfontolják az Egyezmény módosítását, a 2. jegyzőkönyvben megállapított eljárás sérelme nélkül. A korábbi jegyzőkönyv kizárólag azokra a közösségi jogi aktusokra vonatkozott, amelyek összeegyeztethetetlenek az Egyezménnyel, a 2. bekezdés azonban azokra a közösségi jogi aktusokra is kiterjed, amelyek javaslati szakaszban vannak, így az Egyezmény a jogi aktus elfogadásával egy időben módosítható.